

TREBALL DE FI DE CARRERA

RELÍQUIES DE SANTS

VESTIGIS DEL PASSAT

SÍMBOLS DEL PRESENT

Autor: Joan Arimany i Juventeny

Consultor- director: Hernán Maria Sampietro Sánchez

© Joan Arimany i Juventeny

Reservats tots els drets. Està prohibida la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment, compresos la impressió, la reprografia, el microfilm, el tractament informàtic o qualsevol altre sistema, així com la distribució d'exemplars mitjançant lloguer i préstec, sense l'autorització escrita de l'autor o dels límits que autoritzi la Llei de Propietat Intel·lectual.

ÍNDEX

1. Introducció	pàg. 4
2. Marc metodològic	pàg. 6
2.1. Pregunta guia	
2.2. Objectius de l'estudi	
2.3. Marc territorial	
2.4. Metodologia	
2.4.1. Mètodes d'obtenció de dades	
3. Marc teòric. Perspectiva antropològica des dels estudis culturals	pàg. 12
3.1. Les relíquies com a valor-signe / valor-símbol de la comunitat des de l'antropologia simbòlica	
3.2. La comunitat devota de relíquies, un col·lectiu <i>interpel·lat</i> dins el ritual de devoció	
3.3. Anàlisi de la funció dels goigs com a himnes o oracions cantades	
4. Les relíquies de sants: vestigis del passat. Definició de l'objecte d'estudi	pàg. 20
4.1. El fet religiós	
4.2. Manifestacions sagrades en context profà	
4.3. Els personatges santificats al Cristianisme	
4.4. Les relíquies de sants	
4.5. La litúrgia i la devoció a les relíquies	
4.6. Anotacions històriques de la presència de les relíquies a Catalunya	
4.7. Els goigs: himnes que permeten pregar tot cantant	
5. Les relíquies de sants: símbols de present. Anàlisi de casos	pàg. 35
5.1. Les relíquies en el context festiu actual	
5.1.1. Els casos de Ripoll i de Camprodon: dues relíquies dutes de fora, dos patrons de municipi	
5.1.1.1. Sant Eudald de Ripoll	
5.1.1.2. Sant Patllari de Camprodon	
5.1.1.3. Sant Eudald i Sant Patllari dins les manifestacions festives	
5.1.2. El cas de Vic: relíquies d'un sant autòcton en la Festa Major de la ciutat	
5.1.3. El cas de Centelles: tota una festa que festeja una Santa des de la rebuda de les seves relíquies	
5.1.4. Anàlisi d'informacions i entrevistes	
5.1.4.1. Coordinació entre manifestació festiva i acte de devoció a les relíquies	
5.1.4.2. Significació del patró o patrona dins el programa general de festa	
5.1.4.3. Significació del patró / patrona per a la població	

5.2. La devoció a les relíquies: la besada, un gest entre la litúrgia i la credulitat

5.2.1. Anàlisi de la devoció

5.3. Les oracions cantades: anàlisi de continguts dels goigs i himne dedicats als sants i santa

5.3.1. Els goigs a sant Eudald

5.3.2. Els goigs a sant Patllari

5.3.3. Els goigs a sant Miquel dels Sants

5.3.4. L'Himne a Santa Coloma

5.3.5. Anàlisi textual dels goigs i himne en el context de la devoció a les relíquies

6. Conclusions pàg. **83****7. Bibliografia** pàg. **88****8. Documentació annexa: resum i contextualització d'entrevistes.**pàg. **94**

8.1. Entrevista a Àlex Roca i Remolins, col·laborador de les activitats dedicades a sant Eudald de Ripoll

8.2. Entrevista a Xavier Cervera i Solà, exregidor de l'Ajuntament de Vic, impulsor de la recuperació dels símbols religiosos a la Festa Major de Vic

8.3. Entrevista a Josep Giol i Mas, capità dels *galejadors* de la Festa del Pi de Centelles

Nota d'agraïment pàg. **101**

1. Introducció

La societat de les darreres dècades del segle XX, emmarcada en l'anomenada *postmodernitat*, va viure importants transformacions. Un dels canvis que més es van deixar notar, sobretot respecte els temps anteriors, va ser la pèrdua d'influència de grans institucions com l'Església¹. D'aquesta manera, progressivament, van ser abandonades moltes pràctiques individuals de caràcter litúrgic, com és el cas d'alguns sagraments, que abans definien la vida personal; també van anar desapareixent algunes manifestacions col·lectives on l'eix principal era el fet religiós.

La religió catòlica, que ha estat predominant a la societat catalana durant la seva història, ha tingut aspectes força controvertits. L'autoconvenciment del caràcter universal i veritable de la seva fe ha conviscut amb pràctiques més pròpies de la credulitat. Aquest fet ha esdevingut, en moltes ocasions, objecte de polèmica. Un dels casos inclosos en aquest debat han estat la presència i utilització de les relíquies de sants.

Enteses com, segons diu la Gran Enciclopèdia Catalana, "allò que resta del cos d'un sant, dels instruments de martiri, del seu vestit, etc, i que hom venera²", les relíquies de sants han estat promocionades com intercessores davant la divinitat.

La considerable presència de les relíquies de sants en moments històrics passats és un fet constatable sobretot en períodes en què la influència de la religió havia assolit una gran intensitat tant àmbits de la vida pública com, també, de la vida privada. En tant que aquestes han representat un dels aspectes més devots de les mostres pietoses de culte no ha de sorprendre que, en el procés social de laïcitat de la societat esmentat al principi, les relíquies hagin estat objecte d'un progressiu l'oblit. Tot i això, hi ha casos en què semblen haver resistit a desaparèixer de l'imaginari col·lectiu.

És freqüent que la Festa Major del municipi se celebri en la data del sant o santa que és titular de la parròquia i que en molts casos coincideixen amb el [o la] titular de les relíquies que s'hi guarden. En d'altres casos hi ha festes directament relacionades amb l'existència de relíquies a la població i, fins i tot, n'hi ha que serveixen per commemorar el dia en què van arribar aquestes restes. Aquestes manifestacions són els fets que proporcionen la base per aquest l'estudi.

La importància donada a l'arribada de les relíquies a una població es pot mesurar d'acord amb les manifestacions socials que li han estat dedicades en un passat i, sobretot, les que encara existeixen. També es pot assolir l'atribució de significats a partir

¹ "Posmodernidad" [en línia] Wikipedia. La enciclopedia libre. Wikimedia Foundation, Inc. Disponible a: <http://es.wikipedia.org/wiki/Posmodernidad> [Consulta: 25 d'agost de 2007]

² "Relíquia". Dins: *Gran Enciclopèdia Catalana* vol. 19, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-1989 p. 212

de la producció literària popular com, per exemple, els goigs, que són cantats durant la missa dedicada als sants.

La recerca principal d'aquest estudi de tipus exploratori és, per tant, l'aprofundiment en la significació de les relíquies de sants en la societat actual. L'aparent contradicció que representa la vigència d'elements simbòlics, de gran representació en el passat, en el marc festiu d'ara, pot amagar una realitat que aquest estudi vol descobrir. I descobrim com, la societat postindustrial que en molts casos presumeix de la novetat de les formes d'expressió simbòlica, encara conté molts aspectes transferits de models socials anteriors. Es proposa, per tant, fer un camí d'introspecció des de la festa actual, un viatge al passat fent servir els ulls d'avui.

2. Marc metodològic

2.1. Pregunta guia

Per desenvolupar el present estudi s'utilitza la següent **pregunta principal de recerca**:

- Quina significació s'atribueix a les relíquies de sants en les manifestacions festives no estrictament religioses de les poblacions del sector nordoriental del bisbat de Vic on aquestes tenen algun protagonisme?

I les preguntes secundàries:

- En quines parròquies o municipis del sector nordoriental del Bisbat de Vic les relíquies de sants tenen algun protagonisme en el context festiu?
- Quines són les mostres de devoció actual a les relíquies de sants contingudes en manifestacions festives de caràcter general?
- Quines són les significacions principals respecte les relíquies de sants que prevalen entre els organitzadors i participants de les manifestacions festives?

2.2. Objectius de l'estudi

Per tal de desenvolupar la recerca es treballa amb els següents objectius:

Objectiu general

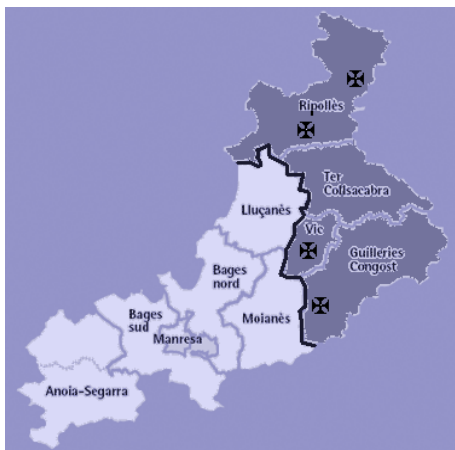
- Descriure la significació que tenen actualment les relíquies en el marc de les manifestacions festives, de caràcter no estrictament religiós, en municipis i parròquies del sector nordoriental del Bisbat de Vic

Objectius específics:

- Identificar les manifestacions festives, de caràcter no estrictament religiós, que tenen lloc en municipis i parròquies del sector nordoriental del Bisbat de Vic en les quals les relíquies de sants tenen algun protagonisme
- Establir una metodologia d'identificació de tipologia en la relació relíquies - manifestacions festives
- Recollir i analitzar el sentit que els organitzadors de les manifestacions festives li donen a les relíquies de sants
- Conèixer la funció que tenen les relíquies de sants en les manifestacions festives identificades
- Identificar quin model de devoció particular s'exerceix en les manifestacions festives respecte les corresponents relíquies de sants

- Analitzar la funció dels goigs que es canten en el context de la devoció a les relíquies de sants

2.3. Marc territorial

L'àrea d'estudi és el territori del bisbat de Vic i en concret a la seva zona nordoriental (arxiprestats del Ripollès, Ter-Collscabra, Vic i Guillerics-Congost). Aquesta adscripció, tot i que pot semblar anacrònica, és propícia per una temàtica amb rerefons religiós. També cal tenir en compte que les relíquies estan estretament relacionades amb el culte religiós i, per tant, amb les parròquies de dependència eclesiàstica directe del bisbat.

El límits territorials del bisbat de Vic, en el marc territorial on es realitza l'estudi, inclou una gran part de la comarca d'Osona i la major part de la del Ripollès.

2.4. Metodologia

Fase de preparació

- Identificació, documentació i estudi dels municipis o parròquies, en territori nordoriental del bisbat de Vic, on les relíquies de sants han rebut i, sobretot, reben culte a l'actualitat

Degut a la significació històrica de les relíquies de sants, aquestes han perdurat en el temps no només com elements de devoció religiosa o de culte litúrgic sinó també com a elements incorporats en manifestacions festives de contingut general i, generalment, laic. Un inventari d'aquells poblacions del sector nordoriental del Bisbat de Vic on històricament hi ha hagut la consideració cap a relíquies de sants permet establir la següent llista:

Població	Sant titular de la relíquia
Camprodon	Sant Patllari

Centelles	Santa Coloma
Manlleu	Sants Màrtirs (Sant Pacífic, Sant Víctor, Santa Justa i Santa Clara)
Ripoll	Sant Eudald
Sant Pere de Torelló	Sant Severí
Torelló	Sant Fortià
Vic	Sant Miquel dels Sants

L'elecció de quines formen part del grup d'estudi s'ajusta als criteris següents:

Relació relíquies / nucli població	Qualsevol cas
Relació simbòlica amb la població	Qualsevol cas
Localització actual	Aquells casos en què les relíquies existeixen físicament (cal tenir en compte que algunes van desaparèixer durant la Guerra Civil espanyola de 1936 - 1939)
Moment en què se celebra manifestació festiva	Qualsevol cas
Tipus de manifestació festiva	Manifestació de diversa tipologia (no estrictament de litúrgia catòlica)
Ritual respecte les relíquies dins la manifestació festiva	Qualsevol cas

Així, la selecció dels casos que s'estudien obeeix a la següent norma: **parròquies o municipis de la zona nordoriental del Bisbat de Vic on hi ha manifestacions festives de caràcter general, no estrictament litúrgiques, en les quals tenen algun protagonisme físic les relíquies de sants.**

La identificació de les parròquies i municipis de la zona estudiada, que responen a la premissa esmentada, i que poden ser objecte d'estudi, sorgeixen de la següent tria:

Població	Sant titular de la relíquia	S'estudia?	Motiu
Camprodon	Sant Patllari	Si	Festa Major del municipi i relíquies existents
Centelles	Santa Coloma	Si	Festa Major del municipi i relíquies existents
Manlleu	Sants Màrtirs (Sants Pacífic, Víctor, Justa i Clara)	No	Relíquies desaparegudes durant la Guerra Civil

Ripoll	Sant Eudald	Si	Festa Major del municipi i relíquies existents
Sant Pere de Torelló	Sant Severí	No	Relíquia desapareguda durant la Guerra Civil
Torelló	Sant Fortià	No	Festa estrictament litúrgica
Vic	Sant Miquel dels Sants	Si	Festa Major del municipi i relíquies existents

Una vegada feta a aquesta classificació, s'ha procedit al següent pas:

- Identificació de les manifestacions festives, de caràcter no estrictament religiós, en les quals les relíquies són presents físicament i hi tenen algun protagonisme.

Fase d'investigació

Un cop identificades les manifestacions festives s'ha iniciat el treball de camp:

- Contacte amb persones, organitzadors i participants, de les esmentades manifestacions festives per obtenir la significació de les relíquies en aquest context.

Com que és, precisament, la relació entre l'entitat religiosa –que suposen les relíquies de sants-, i el context profà el principal aspecte a detectar i estudiar s'entén com a molt important el contacte amb els organitzadors de les manifestacions festives. Aquests proporcionen la informació idònia per descobrir la importància de les relíquies en el conjunt d'aspectes de la festa i la interacció entre aquestes i la resta de components festius.

La metodologia d'investigació qualitativa està basada, per tant, en entrevistes als organitzadors i participants de les manifestacions festives i en l'observació d'aquestes en els casos que el calendari ho permeti.

Fase de redacció

- Anàlisi de dades recollides, codificació i redacció de l'estudi

Així es descobreix si, a principi del segle XXI, les relíquies de sants encara tenen alguna funció simbòlica i quin significat tenen més enllà de ser objectes de culte litúrgic i religiós dins dels temples.

2.4.1. Mètodes d'obtenció de dades

D'acord amb el concepte d'investigació qualitativa, el recull de dades està format per tres tipologies i està basada en les metodologies respectives:

- A. Contacte amb persones (organitzadors i participants) de les esmentades manifestacions festives per obtenir la significació de les relíquies en aquest context. Recollida de dades mitjançant la tècnica de **l'entrevista semiestructurada enfocada**³.

Entrevista	Tipus de preguntes
	Sobre la biografia personal de l'entrevistat. Dades de situació i de relació històrica de l'entrevistat respecte el tema
	Sobre l'experiència. Visió retrospectiva de l'entrevistat i relació històrica respecte les manifestacions festives en les quals hi ha relíquies de sants
	Sobre l'opinió i els valors. Aspectes referents a la significació que li representen les relíquies de sants en el context de la manifestació festiva en la qual participen com organitzadors o participants
	Sobre sentiments. Vinculació emotiva respecte les relíquies de sants

- B. Observació de les accions de culte a les relíquies incorporades en un marc festiu. Recollida de dades per la tècnica **d'observació panoràmica participant**⁴. Des de la perspectiva semiòtica, es cerquen les accions més significatives exercides pels subjectes de l'observació en aquells escenaris on es desenvolupen les mostres de culte així com la interacció entre subjectes (participants de l'acte) i l'objecte (reliquia). Pel fet que tenen lloc en escenaris públics s'aprofita la possibilitat d'observació anònima sense menysprear la possibilitat d'immersió en el context. Aquesta observació va precedida de la recollida d'informació que permet situar el

³ Ruiz, José I i Ispizua, M.A. *La descodificación de la vida cotidiana: métodos de investigación cualitativa*. Bilbao : Universidad de Deusto, 1989, p. 153 - 158

⁴ Ídem, p. 89-90

cas. La metodologia de recollida de dades és complementada amb l'obtenció de material fotogràfic.

La metodologia d'observació s'ha dut a terme en aquells casos que el calendari ho ha permès per a la consecució de l'estudi:

Població	Sant titular de la relíquia	CALENDARI
Camprodon	Sant Patllari	21 de juny
Centelles	Santa Coloma	31 de desembre
Ripoll	Sant Eudald	11 de maig
Vic	Sant Miquel dels Sants	5 de juliol

Cal fer una apreciació: no s'ha inclòs l'observació del cas de Centelles, pel fet que se situa en data molt propera del final del període de realització de l'estudi.

Respecte els casos previstos com objecte d'estudi es realitza la doble aproximació, apuntada més amunt (observació panoràmica participant i entrevistes focalitzades). Posteriorment es passa a fer la comparativa, entre casos, per trobar les similituds i diferències que permetin extreure conclusions de caràcter general.

- C. **Anàlisi textual i de continguts** dels goigs dedicats a sant Eudald, sant Patllari i sant Miquel dels Sants [casos de Camprodon, Ripoll i Vic] i l'"Himne a santa Coloma" [en el cas de Centelles] que són cantats actualment acompanyant l'acte de devoció a les relíquies.

3. Marc teòric. Perspectiva antropològica des dels estudis culturals

La presència històrica de relíquies de sants a les parròquies i poblacions catalanes ha estat molt ben estudiada per Martí Gelabertó a *La palabra del predicador*. Diu aquest autor que, en els segles XVII i XVIII, “les classes dirigents promocionen la sacralització de relíquies com a objectes que reforcen el sentit de comunitat al voltant dels cossos sagrats amb l’objectiu de convertir ideològicament la cultura rural en tributària de la cultura urbana⁵”. Aquesta promoció, en una època en la qual no existien els mitjans de comunicació en el format actual, es realitzava, tal com titula el seu llibre, mitjançant la “paraula” i els sermons dels predicadors; es feia als recintes públics, i preferentment l’església, dels nuclis habitats.

D’aquest fet històric descrit en parteix la tesi que es proposa: la significació assolida per les relíquies de sants en el context comunitari ha estat contínuament promocionat i ha perdurat en el temps, en major o menor mesura, fins a l’actualitat. Aquest fet les ha convertit en un element amb valor propi i dotat, precisament, de significació, que ha ajudat a la cohesió i definició social. D’aquesta manera, les relíquies de sants esdevenen protagonistes del ritual que ha de perpetuar aquesta càrrega de significació. Es realitza a l’ofici de Festa Major que acaba amb l’acte específic de devoció –el bes o besada al reliquiari- al qual participa el col·lectiu de fidels. En el ritual, aquest col·lectiu rep un missatge de part del mossèn –sacerdot de la cerimònia o ritual- que el predisposa. Posteriorment, a partir del cant dels goigs, aquest missatge és assumit pels mateixos fidels; d’aquesta manera, el col·lectiu resta disposat a “besar” les relíquies.

3.1. Les relíquies com a valor-signe / valor – símbol de la comunitat des de l’antropologia simbòlica

L’antropologia simbòlica, de la qual en va ser màxim exponent Clifford James Geertz (1926 - 2006), intenta escatir aquells referents que són culturalment significatius per a la comunitat que els posseeix. Així, Geertz afirma que:

“El concepte de cultura que propugno és essencialment semiòtic. Creient amb Max Weber que l’home és un animal inserit en trames de significació que ell mateix ha

⁵Gelabertó, Martí. *La palabra del predicador. Contrarreforma y superstición en Cataluña (siglos XVII-XVIII)* Ed. Milenio : Lleida, 2005, p. 181. Aquesta obra és pot consultar en línia a: Gelabertó, Martí. *La palabra del predicador. Contrarreforma y superstición en Cataluña (siglos XVII-XVIII)* [en línia] Departament d’història moderna i contemporània. Universitat Autònoma de Barcelona, 2003 Disponible a: <http://www.tdcat.cesca.es/TESIS_UAB/AVAILABLE/TDX-0621104-164655/mgv1de1.pdf> [Consulta: 28 de març de 2007]

teixit, considero que la cultura és aquell ordit i que l'anàlisi de la cultura ha de ser, per tant, no una ciència experimental a la recerca de lleis, sinó una ciència interpretativa a la recerca de significacions⁶

Més endavant, el mateix autor resol afirmant que “allò que busco és l'explicació, interpretant expressions socials que són enigmàtiques en la seva superfície”. D'acord amb aquesta idea, en aquest estudi, es cercarà les significacions de les relíquies de sants en el context religiós i cultural actual.

Així, i en el marc dels estudis culturals, la significació de les relíquies de sants dins la societat es pot interpretar des de l'òptica que Jean Baudrillard⁷ anomenava *valor-signe* i *valor-símbol*⁸. Com a valor-signe representa l'adhesió a uns valors religiosos, a una determinada cosmovisió, que afavoreix la interpretació que existeixen vies de contacte amb la divinitat, en aquest cas a través de la relíquia, que permet tenir l'experiència d'unió amb aquesta entitat imaginada. I com a valor-símbol, derivat de la importància que ha assolit la possessió d'una relíquia a la seva parròquia, s'entén que hi hagi hagut una reacció de cohesió col·lectiva, de sentit de pertinença al grup. De la doble simbologia se'n deriva una marca d'identitat, materialitzada en la relíquia, que ha passat a definir la cultura col·lectiva més enllà de l'aspecte estrictament litúrgic. Aquest valor s'ha traduït en les llegendes i, en la seva materialització com a text, en els goigs que contenen molts elements laudatoris.

Una vegada han adquirit la significació, les relíquies de sants resten immerses en el sistema religiós que els ha donat relleu. Un sistema religiós que, en paraules de Clifford James Geertz, és “una panícula de símbols sagrats, entrelaçats en una espècie de tot ordenat”, i per a qui hi està immers, el sistema, “sembla procurar genuí coneixement, coneixement de les condicions essencials en què la vida ha de ser viscuda i necessita ser viscuda⁹”.

D'aquesta manera, les relíquies de sants han esdevingut un d'aquests símbols religiosos, apuntats per Geertz, dins del sistema religiós catòlic. I com a símbol, les relíquies de sants han esdevingut un referent per a les comunitats d'acollida que les ha convertit en una mena de “tòtem” per aquestes. Segons Émile Durkheim, que va estudiar aquest fenomen a les religions primitives, el tòtem “no és solament un nom; és un emblema, un veritable timbre¹⁰” i afegeix que “no és solament un nom i un emblema. Aquestes són el tòtem durant les cerimònies religioses, al mateix temps que aquest és

⁶ Geertz, Clifford. *La interpretació de las culturas*. Barcelona: Gedisa, 1996, pàg. 20

⁷ “Jean Baudrillard” [en línia]] Wikipedia. La enciclopèdia llibre. Wikimedia Foundation, Inc. Disponible a: <http://es.wikipedia.org/wiki/Jean_Baudrillard> [Consulta: 16 d'octubre de 2007]

⁸ Baudrillard, Jean (1929-2007). Post-Theories [en línia] Disponible a: http://www.pineforge.com/upm-data/13637_Chapter14.pdf [Consulta: 16 d'octubre de 2007]

⁹ Geertz, Clifford. *La interpretació de las culturas*. Barcelona: Gedisa, 1996, pàg. 120

¹⁰ Durkheim, Émile. *Les formes elementals de la vida religiosa*. Barcelona: Edicions 62: Diputació de Barcelona, 1987, pàg. 133

una etiqueta col·lectiva i té un caràcter religiós¹¹”. Tòtem és “l’animal o planta (rarament un objecte o un fenomen natural) amb el qual un grup humà o clan es considera en relació de parentiu o de concordança mítica¹²” i, Joan Soler i Amigó, hi afegeix que aquest grup humà “considera avantpassat mític o divinitzat; d’aquí en deriva, doncs, una relació de màgica de mútua protecció entre el grup o un individu i el tòtem” i afegeix, en clara relació amb el context religiós catòlic, que “aquests avantpassats mítics concedeixen la fertilitat i en temps de guerra ajuden els seus, intervenint en la batalla; el llegendari en considera mostres: sant Martí, sant Miquel, sant Jaume, sant Jordi,...¹³”. Es tracta, per tant, de fer una lectura en aquest sentit de la relíquia i de la seva influència en la comunitat.

3.2. La comunitat devota de relíquies, un col·lectiu *interpel·lat* dins el ritual de devoció

La situació en la qual es trobava la societat acollidora de relíquies de sants es podria emmarcar en una clara situació d’allò que en el camp dels estudis culturals es definiria com a *discurs / poder*. D’aquesta manera, la dotació de significació a les relíquies estaria impulsada pel discurs generat per les autoritats eclesiàstiques i transmès per la seva estructura jeràrquica a la societat. Josep Lluís Fecé defineix, en el marc dels estudis culturals i utilitzant la perspectiva de Michel Foucault, aquesta idea de discurs / poder com a “producció de coneixements per mitjà del llenguatge” i en la idea que “el discurs és allò que dóna significat tant als objectes com a les pràctiques socials¹⁴”. El mateix Foucault definia la seva proposta com: “suposo que en tota la societat la producció del discurs és ensems controlada, seleccionada, organitzada i redistribuïda per un cert nombre de procediments que tenen la funció de conjurar-ne els poders i els perills...¹⁵”. És, des d’aquesta perspectiva, a partir del discurs i de la seva acceptació, que s’estableix la distinció entre aquells que poden formar part del grup que pot fer acte de devoció i, conseqüentment, ser possible objecte dels seus beneficis. Ho certifica Foucault amb aquestes paraules: “ningú no entrarà en l’ordre del discurs si no satisfà certes exigències o si no es troba, d’entrada, qualificat per fer-ho¹⁶”.

¹¹ Ídem, p. 138

¹² “Tòtem”. Dins: *Gran Enciclopèdia Catalana* vol. 22, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-1989 p. 500

¹³ “Tòtem” Dins: Soler i Amigó, Joan. *Enciclopèdia de la fantasia popular catalana*. Barcanova : Barcelona, 1998, p. 760

¹⁴ Fecé, Josep L. *El circuit de la cultura*. Barcelona : Universitat Oberta de Catalunya, 2000, pàg 17

¹⁵ Foucault, Michel. *L’ordre del discurs i altres escrits*. Barcelona : Laia, 1982, p. 107

¹⁶ Ídem, p. 123

El discurs i l'objecte del discurs –les relíquies en tant que símbol- entren en joc a partir de determinats rituals en els quals s'estableix el diàleg entre el poder i la comunitat de fidels. Aquests rituals es concreten en l'ofici de Festa Major que deriva, en la seva part final, en la devoció a les relíquies. Com a ritual, aquest ofici de Festa Major, respon a la concepció que en fa l'antropòleg Conrad Phillip Kottak quan esmenta que:

“Són diversos els trets que diferencien el ritual d'altres tipus de comportament; els rituals són formals –estilitzats, repetitius i estereotipats; les persones els realitzen en lloc especials (sagrats) i en moments establerts; i inclouen *ordres litúrgiques*; seqüències de paraules i accions inventades abans de la representació actual del ritual en què es donen¹⁷”.

Aquests trets, segueix dient Kottak, vinculen els rituals “amb les actuacions teatrals, però –remarca-, existeixen diferències importants; aquestes últimes tenen audiències en lloc de participants. Els actors es limiten a representar quelcom, mentre que els participants en el ritual van seriosament” i acaba afirmant que “els rituals transmeten informació sobre els participants i les seves tradicions; repetits any rere any, generació rere generació, els rituals tradueixen missatges duradors, valors i sentiments en acció” i aquests participants, “pel simple fet de prendre part en un acte públic conjunt, indiquen que accepten un ordre social o moral comú, un que transcendeix el seu *status* com individus¹⁸”. En aquest mateix sentit, Jaume Ayats, Xavier Orriols i Salvador Palomar, aprofundeixen en el sentit de participar en activitats rituals: “Els rituals anuals d'una col·lectivitat, religiosos o profans, actuen perquè cadascú se senti emocionalment membre del col·lectiu i també representat i compromès en els valors i les imatges que apareixen durant l'activitat i es negocien entre els diferents actors de la festa¹⁹”.

És així com, en aquesta *negociació* apuntada per Ayats, Orriols i Palomar, que apareix allò que Louis Althusser va definir com *interpel·lació*. Segons Josep Lluís Fecé, Althusser va incloure aquesta paraula dins el concepte d'*ideologia* i la va utilitzar en referència a “l'operació per la qual la ideologia ‘recluta’ els subjectes. La institució interpel·la l'individu en tant que subjecte amb l'objectiu de fer-li acceptar lliurement el fet de convertir-se en subjecte sotmès²⁰”.

Els agents transmissors, i directament causants, de l'esmentada interpel·lació serien, com l'exemple històric apuntat per Gelabertó, els sacerdots o, com assigna Jaume

¹⁷ Kottak, Conrad P. *Introducció a la antropologia cultural*. Madrid : McGraw-Hill, cop. 2003. pàgs. 182 i 183

¹⁸ Ídem, p. 183

¹⁹ Ayats, J.; Orriols, X.; Palomar, S. “Cantar a les festes i en la vida col·lectiva”. Dins: *Tradicioniari*, volum. 6. Música, dansa i teatre popular. Barcelona: Enciclopèdia Catalana: Generalitat de Catalunya, 2005-, p. 37

²⁰ Fecé, Josep L. *El circuit de la cultura*. Barcelona : Universitat Oberta de Catalunya, 2000, pàg. 25

Vallverdú fent-se ressò de fonts antropològiques, *especialistes religiosos*²¹. Vallverdú els defineix, en un sentit general, com “algú que té més traça a l'hora de fer determinades tasques religioses que d'altres membres de la comunitat i als sacerdots en particular com un “professional de cerimònies que s'educa o s'ensinistra en la realització competent dels rituals”. Són aquests rituals exercits pels sacerdots i seguits per uns subjectes *interpel·lats*, en la concepció esmentada, els que són observats i analitzats en aquest estudi.

Des del punt de vista històric, per tant, la inclusió i adopció de la relíquia per part del col·lectiu va realitzar-se des del punt de vista religiós. Però a mesura que el discurs que incidia en aquest aspecte s'anava repetint mitjançant els rituals periòdics de devoció, oficiats pel mossèn –sacerdot de la cerimònia-, les relíquies s'anaven carregant de significació per a la col·lectivitat. D'aquesta manera van depassar l'àmbit estrictament religiós per assolir l'àmbit cultural. Així, la intensitat de l'empremta que les relíquies de sants van deixar dins l'imaginari col·lectiu de les poblacions en temps passats va ser tant intens que han perdurat fins a l'actualitat.

3.3. Anàlisi de la funció dels goigs²² com a himnes o oracions cantades

Dins el ritual de devoció a les relíquies de sants té lloc un pas previ que, tot i les diferències de contingut, es va repetint en els diversos casos estudiats: es tracta del cant dels goigs.

La música i la seva interpretació en determinats contextos esdevé de gran càrrega simbòlica. La importància del llenguatge musical el posa en clar Ismael Fernández de la Cuesta quan afirma que “potser més que altres manifestacions culturals, la música té un fort arrelament en el més profund de la psicologia i està estretament relacionada amb els comportaments socials de l'home²³”. En aquest sentit, el primer esglaó en la inclusió de la música en l'activitat humana és la de l'exercici de la veu. La participació directa de la persona en la creació de l'ambient musical és, per al mateix autor, molt important:

“Fa falta comprendre la gran càrrega de significat o de missatge que té, en primer terme per al propi individu i conseqüentment per al grup social al qual pertany,

²¹ Vallverdú, Jaume. *L'agent humà. La dimensió socioinstitucional de la religió*. Dins: *Dins Antropologia de la religió*. Barcelona : Universitat Oberta de Catalunya, 2002, p. 25

²¹ Fecé Josep L. *El circuit de la cultura*. Barcelona : Universitat Oberta de Catalunya, 2000 p. 33

²² Cal indicar que, en aquest cas, sota el nom de “goigs” també s'hi inclou l'anomenat “Himne de santa Coloma” que es canta a Centelles pel fet que compleix la mateixa funció, com es veurà més endavant, en el context de la devoció a les relíquies de sants.

²³ Fernández de la Cuesta, I. *Historia de la música I*. Madrid : Historia 16, 1997, p. 13

el simple exercici de la força fisiològica de la veu per produir sonoritats, que superen les del propi llenguatge, ja sigui oral o, més encara, escrit²⁴”.

La branca de la musicologia que estudia amb major atenció la música popular és l'etnomusicologia²⁵. Aquesta disciplina connecta amb l'antropologia. Precisament, la importància de la música en el comportament humà la certifica l'antropòleg John Blacking, que ha estudiat la música en grups africans, quan diu que “hi ha tanta música al món que és raonable suposar que la música, com la llengua i possiblement la religió, és un tret específic de l'home²⁶” i resol que “la música és un producte del comportament de grups humans, tant si són formals com informals: és so humanitzat²⁷”. Més endavant, en el seu llibre *Fins a quin punt l'home és música?*, desenvolupa la funció de la música en el context humà: “com que la música és so humanament organitzat, expressa aspectes de l'experiència dels individus en societat²⁸”. En el mateix sentit esmenta que “la funció de la música és de reforçar certes experiències que han passat a tenir significació dins la vida social o de relacionar-hi més íntimament la gent²⁹”. La música esdevé, així, una forma d'amplificar o intensificar les vivències humanes quan el col·lectiu està preparat per a sentir-la o interpretar-la. Blacking ho confirma quan diu que “la música pot expressar actituds socials i processos cognoscitius, però només és útil i eficaç quan la senten oïdes preparades i receptives de gent que ha compartit, o pot compartir d'alguna manera, les experiències culturals i individuals dels seus creadors³⁰”. Aquesta comunió entre la música i el grup social, en el cas dels goigs en la devoció a les relíquies de sants remet al concepte d'*interpel·lació* apuntat en el punt anterior.

La intervenció de la música, o el cant, en actes rituals i cerimònies és indèstria de la història humana. Com diu l'antropòleg i etnomusicòleg David Coplan, “la música, com la resta d'allò que hem anomenat ‘arts’, és un acompanyament i un ornament universal de tota una sèrie d'activitats que van des de les ridícules fins a les sublimes passant per les pràctiques i les serioses³¹”. Entre aquestes activitats hi ha, sens dubte, aquelles que fan referència a la religió ja que, com afirma el mateix Coplan, “hi ha bones raons per què l'estudi antropològic de la religió i de l'execució del ritual i de la narració folklòrica no hagi estat mai profitós quan s'ha apartat de l'etnomusicologia³²”.

²⁴ Ídem, p. 15

²⁵ Vegeu la definició a: “etnomusicologia”. Dins: *Gran Enciclopèdia Catalana* vol. 10, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-1989 p. 359

²⁶ Blacking, John. *Fins a quin punt l'home és música?*. Vic : Eumo editorial, 1994, p. 27

²⁷ Ídem, p. 29

²⁸ Ídem, p. 113

²⁹ Ídem, p. 122

³⁰ Ídem, p. 81

³¹ Coplan, David. *Músicas*. [en línia] Unesco, 1995 – 2007. Disponible a: <<http://www.unesco.org/issj/rics154/coplanspa.html>>

[Consulta: 13 de gener de 2008]

³² Ídem

Precisament, la importància de la música en el context religiós és apuntada per diversos autors. L'antropòleg Josep Martí afirma que “religió i música constitueixen dos sistemes eminentment de tipus simbòlic, per la qual cosa no ens ha d'estranyar que es puguin arribar a confondre³³”. Aquesta relació l'exemplifica dient que “es considera que la música és sobretot portadora de mots sagrats, i permet d'aquesta manera que es transmetin de generació en generació” i segueix afirmant que:

“De fet, trobem des de les músiques que es relacionen amb principis religiosos bàsics o amb deïtats absolutes fins aquelles que constitueixen mostres devocionals cap a deïtats o motius de veneració molt particular i local. Per aquest darrer cas, podem pensar, per exemple, en la forma de devoció denominada *bhakti* a l'Índia o també en els himnes als sants en la seva qualitat de representants del *numen* amb valor local –tal com succeeix amb tants sants patrons dins el catolicisme, i concretament, tal com es manifesta en els goigs a Catalunya³⁴”.

I, com ja s'ha apuntat abans, la composició musical que sol estar més associada a la devoció de les relíquies de sants és la dels goigs. Aquests, incorporen en el seu text alguns elements que permeten identificar la significació de les relíquies respecte al grup social que les mostra devoció.

S'estableix, d'aquesta manera i seguint els criteris de l'etnomusicologia apuntats anteriorment, una íntima relació entre el text cantat i el col·lectiu social que el canta ja que aquesta acció l'identifica com a grup.

De la correspondència entre goigs cantats i el context en el qual es canten, se'n fa referència a diferents llocs de l'obra *Tradicioniari*. Ayats, Orriols i Palomar ho esmenten dient que “la identificació col·lectiva permet que el cant d'aquests goigs sobrepassi de molt el seu origen i els seus atributs religiosos, i que persones que no mostren creences d'aquesta orientació pugui, en canvi, creure indispensable anar a cantar els goigs a la basílica o a la capella del sant en el dia i moment assenyalats³⁵”.

En un altre volum, el mateix Jaume Ayats, amb Montserrat Garrich i Josefina Roma afirmen:

“Els goigs representen la manifestació de la genealogia local que reuneix, per mitjà d'una devoció concreta, les generacions actuals i els avantpassats i situa al capdamunt d'aquests avantpassats l'ésser celestial que ennobleix el llinatge, ja que fa córrer un lligam de parentiu entre el sant, la Mare de Déu o Crist, i totes les generacions locals fins arribar a l'actualitat. En el cant dels goigs, els pobles també manifesten aquest lligam, d'un avantpassat celestial, no amb un llinatge concret,

³³ Martí, Josep. “Terra. Els mites i la música”. Dins *Antropologia de la religió*. Barcelona : Universitat Oberta de Catalunya, 2002, p. 31

³⁴ Ídem, p. 33

³⁵ Ayats, J.; Orriols, X.; Palomar, S. “Cantar a les festes i en la vida col·lectiva”. Dins: *Tradicioniari*, volum. 6. Música, dansa i teatre popular. Barcelona: Enciclopèdia Catalana: Generalitat de Catalunya, 2005-, p. 37 - 38

sinó amb tot el grup. L'arrelament dels sants, de la Mare de Déu o el Sant Crist, i la seva adopció complementària pel grup local com element de la seva història sagrada³⁶.

En aquest mateix sentit, Josep Martí apunta que “la música serveix per a distingir o identificar grups de persones que comparteixen uns mateixos valors, aquells valors precisament que la música en qüestió representa³⁷”.

Ho exemplifiquen Ayats, Garrich i Roma :

“Cantant els goigs, tothom se sent reafirmat com a membre de la comunitat, en un grau culminant d'emoció. En acabar la missa solemne, mentre es donen a besar les relíquies o es puja al cambril a besar la imatge, s'activen les baules que fan del sant o la Mare de Déu el cap de la cadena que uneix el cel amb aquella comunitat en particular”³⁸.

D'aquesta manera, i dins el marc dels estudis culturals, els goigs i l'anàlisi de les seves paraules, connecta directament amb el concepte de *receptió*³⁹ d'Althusser. És l'acció del cant allò que converteix els goigs en oració religiosa recitada en un context propi de devoció. Així, els goigs esdevenen significatius per al públic que els recita i que els pot i sap interpretar.

³⁶ Ayats, J; Garrich, M; Roma, J. “La música i la dansa”. Dins: *Tradicioniari*, volum. 4. La festa. Barcelona: Enciclopèdia Catalana: Generalitat de Catalunya, 2005-, p. 132

³⁷ Martí, Josep. “Terra. Els mites i la música”. Dins *Antropologia de la religió*. Barcelona : Universitat Oberta de Catalunya, 2002, p. 36

³⁸ Ayats, J; Garrich, M; Roma, Josefina. “La música i la dansa”. Dins: *Tradicioniari*, volum. 4. La festa. Barcelona: Enciclopèdia Catalana: Generalitat de Catalunya, 2005-, p. 134

³⁹ Fecé, Josep L. *El circuit de la cultura*. Barcelona : Universitat Oberta de Catalunya, 2000, pàg. 20

4. Les relíquies de sants: vestigis del passat. Definició de l'objecte d'estudi

4.1. El fet religiós

Els estudis antropològics situen el fet religiós com a propi de l'ésser humà, tant des de la construcció individual com de la formació d'estructures socials col·lectives. Així, per una banda, Émile Durkheim definia la religió com “un sistema solidari de creences i de pràctiques relatives a coses sagrades, és a dir separades, prohibides, creences i pràctiques que uneixin en una mateixa comunitat moral, anomenada Església, tots aquells que s'hi adhereixen⁴⁰”. Per altra banda, Lluís Duch feia la següent: “La religió és l'articulació sociocultural de les disposicions predonades de l'ésser humà, la qual en cada temps i cada espai concrets atorga sentit a la totalitat de l'existència humana⁴¹”. I, finalment, Clifford James Geertz defineix la religió tot destacant-ne diferents atributs:

“Una religió és un sistema de símbols que treballa per establir vigoroses, penetrants i duradors estats anímics i motivacions en els homes formulant concepcions d'un ordre general d'existència, revestint aquestes concepcions amb una aura d'efectivitat tal que els estats anímics i motivacions semblin d'un realisme únic⁴²”.

A través d'aquest tipus de concepcions, s'articulen formes de relació entre el subjecte i la construcció figurada. Mitjançant la fe s'estableixen actituds i sentiments que pretenen enfortir la vinculació per tal de rebre'n els poders benefactors, entre els qual se sol contemplar l'allunyament del perill de la mort. Quan aquest enllaç s'estableix, segons Mònica Miró⁴³, esdevé l'anomenada experiència religiosa.

4.2. Manifestacions sagrades en context profà

Així es constata que hi ha moments i situacions de contacte entre l'àmbit sagrat – propi del context sobrenatural, transcendent i invisible- i l'àmbit profà –relacionat amb el món natural, material i visible. Aquestes ocasions permeten generar una comunicació entre el creient i la seva creença que poden ser iniciats per ambdues parts. Si és el primer qui comença –que pot adoptar múltiples formes i manifestacions- sorgeix l'oració i la pregària; si és el món diví qui ho fa, fora del control humà, sorgeixen exemples que

⁴⁰ Durkheim, E. *Les formes elementals de la vida religiosa*. Edicions 62 : Barcelona, 1987, p. 69

⁴¹ Duch, Lluís. *Antropología de la religión*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat : Barcelona, 1997, p. 91

⁴² Geertz, Clifford. *La interpretación de las culturas*. Barcelona: Gedisa, 1996, pàg. 89

⁴³ Miró, M. "Aigua. Emocions, sentiments, experiències i processos religiosos" dins *Antropologia de la religió*. Barcelona : Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya, 2002, p. 30 - 33

indueixen a pensar, més aviat, en la credulitat. Exemples d'aquests són els llocs sagrats – els quals s'identifiquen per senyals, prodigis i presagis-, els oracles i endevinacions –que permeten la clarividència i facultat d'albirar el futur- i els miracles o fets sobrenaturals⁴⁴. I, com diu Ferrater Mora “la revelació és una manifestació de Déu a l'home que té lloc en un moment determinat, essent per això un fet ‘històric’⁴⁵”

Per a moltes persones, diu Miró, hi ha una relació estreta entre allò sagrat i allò profà i “allò que és *tremendum*, *ominosum* o *mirum* pot fer la seva aparició en éssers, objectes o esdeveniments del món natural⁴⁶”. Precisament, un exemple d'aquest contacte es dona en les relíquies de sants. La mateixa autora manifesta que “les relíquies es poden entendre també com una resta sobrenatural, sagrada, que fa acte de presència en la vida quotidiana de les persones” i acaba afirmant que “de fet, una interpretació d'un fenomen tan complex com el culte a les relíquies no es pot deslligar de l'animisme ‘primitiu’, que atribuïa una força particular a personatges excepcionals i a les seves restes corporals⁴⁷. En el mateix sentit, i des d'un emmarcament específicament antropològic, Gerard Horta ho afirma: “una mirada al nostre passat palesa fins a quin grau és prou clara l'atribució catòlica d'un valor sobrenatural a les relíquies –fragments corporals d'un sant, restes del seu vestit o fins i tot dels instruments amb què fou torturat–, les quals sintetitzen el contacte sistemàticament torbador entre els plans espiritual i corporal com a porta reveladora del sagrat⁴⁸”. Igualment intervé Martí Gelabertó⁴⁹, que ha estudiat la influència històrica de les relíquies, quan constata que “contràriament a les actituds funeràries del paganisme antic, on el cossos dels sants reposaven fora de les ciutats, les relíquies dels sants cristians són transportades a l'interior de les muralles urbanes, introduint-se d'aquesta manera, al final del món antic, un gir radical en el sistema de creences religioses” i resol dient que “els llaços entre vius i morts són modificats, igualment que la relació entre els homes i Déu, pel poder intercessor dels sants⁵⁰”.

⁴⁴ Ídem p. 33 - 41

⁴⁵ Ferrater Mora, J. *Diccionario de filosofía*. Madrid: Alianza, 1984, p. 2.835

⁴⁶ Miró, M. “Aigua. Emocions, sentiments, experiències i processos religiosos” dins *Antropologia de la religió*. Barcelona : Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya, 2002, p. 31

⁴⁷ Miró, M. “Aigua. Emocions, sentiments, experiències i processos religiosos” dins *Antropologia de la religió*. Barcelona : Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya, 2002, p. 41

⁴⁸ Horta, Gerard. “Adorar imatges, venerar relíquies, menjar persones, devorar déus: connotacions teoantropofàgiques del catolicisme” [en línia] QuAderns-e 02, 2003, Institut Català d'Antropologia, Departament d'Antropologia Social, Universitat de Barcelona Disponible a: http://www.icantropologia.org/quaderns-e/02/02_01.htm [consulta: 1 d'agost de 2007]

⁴⁹ Gelabertó, Martí. “L'església i les santes relíquies durant el segle XVIII”. *L'Avenç*, maig 1990, núm. 137, p. 40 – 45 i Gelabertó, Martí. *La palabra del predicador. Contrarreforma y superstición en Cataluña (siglos XVII-XVIII)* Ed. Milenio : Lleida, 2005, p. 175 - 202

⁵⁰ Gelabertó, Martí. *La palabra del predicador. Contrarreforma y superstición en Cataluña (siglos XVII-XVIII)* Ed. Milenio : Lleida, 2005, p. 178. Aquesta obra és pot consultar en línia a: Gelabertó, Martí. *La palabra del predicador. Contrarreforma y superstición en Cataluña (siglos XVII-XVIII)* [en línia] Departament d'història moderna i contemporània. Universitat Autònoma de Barcelona, 2003 Disponible a: http://www.tdcat.cesca.es/TESIS_UAB/AVAILABLE/TDX-0621104-164655/mgv1de1.pdf [Consulta: 28 de març de 2007]

4.3. Els personatges santificats al Cristianisme

El cristianisme ha dut el concepte de condició santa a la seva màxima expressió. Joan Soler i Amigó⁵¹ diu que “en el primer cristianisme, el terme *sant* s’aplica als creients que han donat testimoni de la seva fe, preferentment en condicions heroiques, vessant la seva sang; són els anomenats màrtirs –*martyros*, en grec, ‘testimoni’” i afegeix que “a partir del segle IV –amb l’influx del culte als difunts- el terme s’estén als cristians que han viscut i mort virtuosament” i que “reben culte i són invocats com a intercessors. Es passa de pregar Déu ‘per ells’, a pregar Déu ‘a través d’ells’ i a pregar-los ‘a ells’, ja sense referència a Déu, com a éssers poderosos”. Són, com diu Miró, “déus humanitzats i homes divinitzats⁵²”.

Com deia Joan Soler i Amigó, els primers “santificats” van ser els màrtirs, víctimes de la repressió romana. Després d’aquests, sobretot quan el cristianisme va passar a ser la religió oficial de l’imperi romà a partir del primer quart del segle IV, el culte es va estendre als *confessors*, títol que l’Església dóna a tots els sants que no formen part dels primers⁵³.

Fins al segle XII la decisió de concedir la condició de *sant* o *santa* corresponia als bisbes de cada diòcesi – aquesta és la raó que hi hagi sants amb un reconeixement més aviat local. Progressivament, aquesta potestat va anar a parar a mans del màxim representant de l’església Catòlica, el bisbe de Roma. Van passar prop de set segles fins que el procediment no va estar definit. A partir del segle XVII, aquest procés, com explica extensament Kenneth L Woodward en el seu llibre titulat *Fabricación de los santos*⁵⁴, va quedar ben establert. Des d’aleshores i encara ara, el procediment és, a grans trets, com que segueix: quan un membre difunt de l’església se suposa digne de ser considerat sant o santa, a instància de la diòcesi a la qual pertany, entra en una causa que consta de tres grans fases. El primer pas és el que permet considerar-lo *Venerable*; aquesta proclamació indica que, la Congregació del Ritus o de les Causes dels Sants, i el mateix Papa, estan segurs de la dignitat del nomenat, *Servent de Déu*. La causa prossegueix amb el procés de beatificació, en el qual es reconeix la possibilitat de la veneració pública –circumscribida a la seva diòcesi- de qui passa a ser conegut com *beat* o *beata*. Finalment, superades unes dures investigacions i, generalment, molt de temps, s’arriba a la canonització; per aquest nivell cal constatar l’autenticitat de miracles atribuïts. Arribat a aquest punt, el canonitzat o la canonitzada ja poden ser objecte de culte universal.

⁵¹ “Sant”. Dins: Soler i Amigó, Joan. *Enciclopèdia de la fantasia popular catalana*. Barcanova : Barcelona, 1998, p. 666

⁵² Miró, M. .”Aigua. Emocions, sentiments, experiències i processos religiosos” dins *Antropologia de la religió*. Barcelona : Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya, 2002, p. 49

⁵³ “Confessor”. Dins: *Gran Enciclopèdia Catalana* vol. 8, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-1989 p. 72

⁵⁴ Woodward, Kenneth L. *Fabricación de los santos*. Barcelona: Ediciones B, 1991, p. 57 -102

4.4. Les relíquies de sants

El culte als màrtirs, com diu Peter Occhiogrosso, va assumir formes diverses, “des de la veneració de les seves relíquies fins a la inclusió dels dies festius del màrtir en el calendari litúrgic⁵⁵”. Aviat el culte als màrtirs es va fer molt popular, potser, diu Blázquez Martínez, “per satisfer la necessitat de comptar amb uns intercessors davant Déu⁵⁶” i continua dient que “també va desenvolupar-hi un paper destacat, a l’origen d’aquest culte als màrtirs, el culte als herois pagans, que es va generalitzar durant molt de temps durant el període hel·lenístic; el culte als màrtirs pot ser una cristianització d’aquest costum pagà⁵⁷”. Sobre les seves tombes es van erigir els anomenats *martyrium*, definits com a “edifici cultural bastit damunt el lloc on s’esdevingué un fet especial, particularment la mort d’algun personatge⁵⁸”.

Del primitiu culte als màrtirs en va sorgir una veneració de les seves restes físiques, les relíquies. Precisament, la definició de relíquia assenyala que és “allò que resta del cos d’un sant, dels instruments de martiri, del seu vestit, etc, i que hom venera⁵⁹”. Aquestes, es van convertir en elements imprescindibles, segons Occhiogrosso⁶⁰, que es posaven sota l’altar de les noves esglésies –per decret del segon concili de Nicea el 767-, i les peregrinacions als llocs on els màrtirs estaven enterrats o on es trobava alguna de les seves relíquies eren obligades com expressió de devoció cristiana.

A partir de la segona meitat del segle IV dC es va estendre el culte a les relíquies generalitzant-se el trasllat d’una ciutat a l’altra. Sovint, un somni o una visió indicaven, segons Blázquez, el lloc on es trobaven dipositades les relíquies i aviat es va organitzar així un gran comerç i negoci de relíquies que les autoritats civils i religioses van intentar frenar sense èxit⁶¹. A més, aquesta veneració va ser tergiversada, segons paraules del mateix Occhiogrosso, “en una superstició, una forma de contrarestar els mals esperits apel·lant als poders sobrenaturals i a l’energia dels sants, una pràctica que recorda l’ús taoista dels talismans⁶²”.

Durant l’edat mitjana, en època de les croades, es va generalitzar l’interès per la visita als llocs sagrats de Terra Santa i la visita als sepulcres dels apòstols, com relata

⁵⁵ Occhiogrosso, P. *Las religiones. Una guía ecuménica*. Flor del viento ediciones, SA : Barcelona, 1996, p. 312

⁵⁶ Blázquez Martínez, J.M. *El nacimiento del cristianismo*. Síntesis : Madrid, 1990, p. 116

⁵⁷ Ídem, p. 117

⁵⁸ “Martyrium” Dins: *Gran Enciclopèdia Catalana* vol. 14, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-1989 p. 457

⁵⁹ “Relíquia”. Dins: *Gran Enciclopèdia Catalana* vol. 19, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-1989 p. 212

⁶⁰ Occhiogrosso, P. *Las religiones. Una guía ecuménica*. Flor del viento ediciones, SA : Barcelona, 1996, p. 312

⁶¹ Blázquez Martínez, J.M. *El nacimiento del cristianismo*. Síntesis : Madrid, 1990, p. 154

⁶² Occhiogrosso, P. *Las religiones. Una guía ecuménica*. Flor del viento ediciones, SA : Barcelona, 1996, p. 313

Antoni Bach⁶³. En aquesta època i en els segles posteriors, el culte a les relíquies va comportar notables excessos. Demetrio E. Brisset diu que van ser tant evidents que Calvino i els seus seguidors reformistes el van convertir en un dels seus objectius preferits⁶⁴. L'església catòlica va reaccionar molt aviat. I, com segueix Brisset: “en resposta, l'òrgan executiu de la Contrareforma, el Concili de Trento. Així, aquest concili, celebrat entre 1545 i 1563, va reafirmar la veneració als sants i a les relíquies –sessió novena i darrera de Pius IV, del 3 i 45 de desembre de 1563⁶⁵. Gelabertó, per la seva banda, indica que aquest control va representar una època d'intensificació del culte a les relíquies i que, a partir d'aleshores “l'església catòlica estimula el contacte directe de les persones amb les restes sagrades com a recurs pràctic a què s'ha de recórrer en cas de malaltia o desgràcia, i com a mitjà de propaganda i lloança per difondre la doctrina cristiana i afermar la fe en Déu i els sants⁶⁶”. En els anys posteriors a aquest concili, diu més endavant, “Roma reprèn el ritme de canonitzacions; tot i així, davant de la necessitat de trobar noves restes sagrades per al seu projecte evangelitzador, explora les catacumbes i es troba amb una gran quantitat d'ossos que posteriorment es difondran per tot l'orbe cristià⁶⁷”. D'aquests, com es veurà més endavant, un bon nombre arriben a Catalunya.

4.5. La litúrgia i la devoció a les relíquies

El model de devoció a les relíquies de sants que hi ha a l'actualitat arrenca de les aportacions que, en el camp de la veneració, va fer Sant Tomàs d'Aquino. En la *Suma Teològica*, escrita entre 1267 i 1274, aquest autor va apuntar que:

“Qui estima una persona venera també les seves restes després de la seva mort; i no només el seu cos o parts d'aquest, sinó fins i tot objectes externs, com els vestits i coses semblants. És, doncs, evident que hem de venerar els sants de Déu, com a membres de Crist, fills i amics de Déu i intercessors nostres. I, per tant, hem de venerar dignament qualsevol relíquia seva, i en la seva memòria; especialment els

⁶³ Bach i Riu, Antoni. *Pelegrins als grans santuaris medievals* [en línia] Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, any 2002, v. 48, pàgs. 547-562. Disponible a: <<http://www.raco.cat/index.php/BoletinRABL/article/viewFile/16955/16796>> [consulta: 28 de març de 2007].

⁶⁴ Brisset, Demetrio E. “Los fieles difuntos” Dins: *Historia 16*. Informació e Historia SL : Madrid. , núm. 259, novembre de 1997, p. 106

⁶⁵ Pot llegir-se a: *La invocación, veneración y reliquias de los santos, y de las sagradas imágenes* [en línia] Concilio de Trento.

Documentos del Concilio de Trento Disponible a: <http://www.multimedios.org/docs2/d000436/p000013.htm#h4> [Consulta: 28 de març de 2007]

⁶⁶ Gelabertó, Martí. *La palabra del predicador. Contrarreforma y superstición en Cataluña (siglos XVII-XVIII)* Ed. Milenio : Lleida, 2005, p. 181. Aquesta obra és pot consultar en línia a: Gelabertó, Martí. *La palabra del predicador. Contrarreforma y superstición en Cataluña (siglos XVII-XVIII)* [en línia] Departament d'història moderna i contemporània. Universitat Autònoma de Barcelona, 2003 Disponible a: <http://www.tdcat.cesca.es/TESIS_UAB/AVAILABLE/TDX-0621104-164655/mgv1de1.pdf> [Consulta: 28 de març de 2007]

⁶⁷ Gelabertó, Martí. “L'església i les santes relíquies durant el segle XVIII”. *L'Avenç*, maig 1990, núm. 137, p. 40

seus cossos, que van ser temple i òrgan de l'Esperit Sant, que els va habitar i va actuar en ells, i que estan destinats a configurar-se amb el cos de Crist per mitjà de la glòria de la resurrecció. Per això el mateix Déu honra oportunament aquestes relíquies, realitzant miracles davant la presència d'aquests cossos"⁶⁸.

D'aquesta obra arrenca la separació entre la consideració vers Déu, que com a divinitat és la única figura que mereix el gest d'adoració. Aquest acte s'anomena *culte de latria*. Es diferencia del gest de veneració, que és el *culte de dulia*, i es dirigeix a àngels i éssers humans vius o morts, amb la distinció especial del culte vers la Mare de Déu que s'anomena d'*hiperdulia*. En un segon nivell de concreció s'estableix la distinció del culte *absolut* respecte el culte *relatiu*. El primer és referit a persones, vives o mortes, i el segon a objectes que reben una especial veneració justificada per la seva relació en Déu, com és el cas de les relíquies, imatges o llocs⁶⁹.

El Concili de Trento, com s'ha apuntat anteriorment, va exercir una important promoció del culte a les relíquies. En l'article sobre *La invocació, veneració i relíquies de los sants, i de las sagrades imatges*⁷⁰ va determinar que els bisbes i altres persones eclesiàstiques havien d'instruir "amb exactitud als fidels davant totes les coses, sobre la intercessió i invocació dels sants, honor de les relíquies, i ús legítim de les imatges, segons el costum de l'Església Catòlica i Apostòlica". Aquesta acció s'havia de fer desterrant absolutament "tota superstició en la invocació dels sants, en la veneració de les relíquies, i en el sagrat ús de les imatges" i, finalment, deixava en mans dels bisbes l'aprovació de miracles i noves relíquies

El Concili Vaticà II va recollir l'hàbit de la veneració a les relíquies en el document *Sacrosanctum Concilium* dedicat a la litúrgia sagrada en una article on s'esmenta que "d'acord amb la tradició, l'Església ret culte als sants i venera les seves imatges i les seves relíquies autèntiques"⁷¹.

D'acord amb aquesta assumpció en van sorgir noves instruccions. Per una banda, el cànon 1190 del Capítol IV del Codi de Dret Canònic⁷², aprovat el 1983 i dedicat al culte dels sants, de les imatges sagrades i de les relíquies, determina que és absolutament prohibit el comerç de relíquies sagrades i que, per aquelles que són considerades com autèntiques per la mateixa Església, no es poden canviar de lloc, per un temps indefinit,

⁶⁸ Tomàs d'Aquino. *Suma Teològica* IIIa, qüestió 25, article 6 [en línia] González, Hernán J. Disponible a: <<http://hjjg.com.ar/sumat/d/c25.html>> [consulta: 30 de juliol de 2007].

⁶⁹ "Culte" Dins: *Gran Enciclopèdia Catalana* vol. 8, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-1989 p. 403

⁷⁰ "La invocación, veneración y reliquias de los santos y de las sagradas imágenes" [en línia] Concilio de Trento. Documentos del Concilio de Trento Disponible a: <<http://www.multimedios.org/docs2/d000436/p000013.htm#h4>> [Consulta: 28 de març de 2007]

⁷¹ Article 111. *Festes dels Sants* [en línia] Constitución Sacrosanctum Concilium sobre la Sagrada Liturgia Disponible a: <http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19631204_sacrosanctum-concilium_sp.html> [Consulta: 30 de juliol de 2007]

⁷² "Del culto de los santos, de las imagenes sagradas y de las reliquias (Cann. 1186 – 1190) [en línia] La Santa Sede. Ciutat del Vaticà Disponible a: <http://www.vatican.va/archive/ESL0020/_P4B.HTM> [consulta: 28 de març de 2007].

sense permís de la mateixa seu apostòlica. Per altra banda, el Catecisme de l'Església Catòlica, aprovat el 1992, esmenta les relíquies com a formes de religiositat popular:

“Fora de la litúrgia dels sacraments i dels sacramentals, la catequesi ha de tenir en compte les formes de la pietat dels fidels i de la religiositat popular. El sentit religiós del poble cristià sempre ha trobat la seva expressió en formes variades de pietat que envolten la vida sacramental de l'Església, com la veneració de les relíquies, les visites als santuaris...”⁷³

Posteriorment, indica com han de tractar-se aquestes manifestacions:

“Aquestes expressions prolonguen la vida litúrgica de l'Església, però no la substitueixen pas: han de regular-se de manera que, atenent els temps litúrgics, s'harmonitzin amb la litúrgia, en certa manera en derivin i hi condueixin el poble, perquè la litúrgia, per la seva naturalesa, els sobrepassa moltíssim”⁷⁴.

Finalment, l'any 2002, la Congregació per al culte diví i la disciplina dels sacraments de la Santa Seu del Vaticà va emetre el *Directori sobre la pietat popular i la litúrgia*⁷⁵ en la qual es dedica un capítol a les relíquies dels sants. Es fa esment del que explicita el Missal romà, renovat, en referència a “l'ús de col·locar sota l'altar, que es va a dedicar, les relíquies dels Sants, encara que no siguin màrtirs” que representa el sacrifici que allà s'hi vol simbolitzar i que recull un costum molt antic com extensió de les celebracions damunt dels sepulcres dels màrtirs⁷⁶. Són interessants les indicacions que expressa aquest *director* referent a la devoció popular a les relíquies i la seva regulació:

“Aquesta expressió cultural, eminentment litúrgica, s'uneix a altres moltes d'índole popular. Als fidels els agraden les relíquies. Però una pastoral correcta sobre la veneració no pot descuidar:

- Assegurar la seva autenticitat; en el cas que aquesta sigui dubtosa, les relíquies, amb la deguda prudència, s'han de retirar de la veneració dels fidels.
- Cal impedir l'excessiu fraccionament de les relíquies, que no es correspon amb el respecte degut al cos; les normes litúrgiques adverteixen que les relíquies han de ser 'd'una mida tal que s puguin reconèixer com a parts del cos humà'.
- Advertir als fidels per a què no caiguin en la mania de col·leccionar relíquies; això en el passat ha tingut conseqüències lamentables.
- Vigilar perquè s'eviti tot frau, forma de comerç i degeneració supersticiosa”.

I acaba les indicacions recordant que:

⁷³ Església Catòlica. *Catecisme de l'Església Catòlica*. Barcelona: Coeditors catalans del Catecisme, cop. 1993, Article 1674, p. 366

⁷⁴ Ídem. Article 1675, p. 367

⁷⁵ *Directorio sobre la piedad popular y la liturgia. Principios y orientaciones* [en línia] Congregación para el culto divino y la disciplina de los sacramentos. Ciutat del Vaticà, 2002 Disponible a:

<http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccdds/documents/rc_con_ccdds_doc_20020513_vers-direttorio_sp.html>[Consulta: 31 de juliol de 2007]

⁷⁶ Beltrán Martínez, A. *Altar I. Arqueología* [en línia] Ediciones Rialp S.A. Gran Enciclopedia Rialp, 1991 Disponible a: http://www.canalsocial.net/GER/ficha_GER.asp?id=7562&cat=Historia [Consulta: 31 de juliol de 2007]

“Les diverses formes de devoció popular a les relíquies dels Sants, com el bes de les relíquies, ornament amb llum i flors, benedicció impartida amb les mateixes, treure-les en processó, sense excloure el costum de portar-les als malalts per confortar-los i donar més valor a les seves súplices per obtenir la curació, s’han de realitzar amb gran dignitat i per un autèntic impuls de fe. En qualsevol cas, s’evitarà exposar les relíquies dels Sants sobre la taula de l’altar: aquesta es reserva al Cos i Sang del Rei dels màrtirs”.

Precisament és l’acte del bes a les relíquies el gest que ha esdevingut més popular. El bes, besada o petó té connotacions diverses. Des del punt de vista gestual és “l’acte de tocar amb els llavis una persona o alguna cosa cloent-los i descloent-los en el moment del contacte, tot produint un petit soroll característic⁷⁷”. Des del punt de vista simbòlic pot representar, segons Joan Soler i Amigó, estimació i amor, gest de salutació, de pau o de reverència⁷⁸.

En aquest sentit és curiós constatar com Antoni M. Alcover i Francesc de B. Moll recullen, dins la definició del terme “adorar” que fan el seu diccionari, la idea de “besar una imatge o relíquia d’un sant, com a senya de reverència i devoció⁷⁹”. En el sentit més pur es tractaria d’una infracció de la reserva, apuntada per Tomàs d’Aquino, del gest d’adoració exclusiu per a la divinitat. En aquest sentit, però, no deixa de ser encara més interessant indagar en el propi mot “adoració” que, en el seu origen etimològic, prové del llatí *ad-* [portar a] i *-orís*, ablatiu de *-os* [boca]⁸⁰.

Tot i els esforços fets pels estaments eclesiàstics per acotar i regular el culte a les relíquies, amb la intenció d’allunyar-les de qualsevol connotació supersticiosa, Soler i Amigó, en la definició de relíquia que fa a la seva *Enciclopèdia de la fantasia popular catalana* afirma que “el pensament màgic subsistent en la religiositat els ha fet objectes de virtut per si mateixos o acompanyant-hi una oració, talment amulets o talismans, amb gràcia de guarir o de preservar de qualsevol mal⁸¹”. De manera semblant, Josep Torras i Antoni Pladevall, esmenten que “hom troba elements d’aquest culte [a les relíquies] a les religions primitives, com és ara entre els antropòfags i els caçadors de testes” i més endavant afirmen que “no es pot deslligar de l’animisme primitiu, que atribuïa una força particular a personatges excepcionals i a llurs relíquies corporals⁸²”. D’aquesta manera, les relíquies de sants haurien esdevingut un fetitxe⁸³ que no estaria molt lluny de

⁷⁷ “Petó”. Dins: *Gran Enciclopèdia Catalana* vol. 17, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-1989 p. 489

⁷⁸ “Petó”. Dins: Soler i Amigó, Joan. *Enciclopèdia de la fantasia popular catalana*. Barcanova : Barcelona, 1998, p. 570

⁷⁹ “Adorar”. Dins: Alcover, Antoni M. *Diccionari català-valencià-balear* (Vol. 1) Palma de Mallorca: [s.n.], 1975-1979, p. 208

⁸⁰ “Adoración” [en línia] Wikipedia. La enciclopedia libre. Wikimedia Foundation, Inc. Disponible a:

><http://es.wikipedia.org/wiki/Adoraci%C3%B3n>> [Consulta: 23 de setembre de 2007]

⁸¹ “Relíquia”. Dins: Soler i Amigó, Joan. *Enciclopèdia de la fantasia popular catalana*. Barcanova : Barcelona, 1998, p. 634

⁸² “Relíquia”. Dins: *Gran Enciclopèdia Catalana* vol. 19, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-1989 p. 212

⁸³ “Fetitxe”. Dins: *Gran Enciclopèdia Catalana* vol. 11, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-1989 p. 92

l'atribució que, en l'època actual, es dóna a objectes i elements relacionats amb personatges idolatrats del món de l'espectacle, l'esport o fins i tot la política⁸⁴.

La devoció a les relíquies, com s'ha constatat en les anteriors referències d'origen eclesiàstic, és un fet ben vigent. Actualment s'utilitza la següent classificació de relíquies⁸⁵: Relíquies de primer grau.- Cos o fragment del cos d'un sant. Relíquies de segon grau.- Fragment de roba o objecte que el sant o santa haguessin utilitzat en vida, generalment elements litúrgics. Relíquies de tercer grau.- Qualsevol objecte que hagi tocat una relíquia de primer grau o el sepulcre del sant o santa. I, malgrat la prohibició a comerciar fer-ne objecte de comerç, Internet ha esdevingut un lloc de compravenda de *suposades* relíquies amb un important intercanvi econòmic⁸⁶.

4.6. Anotacions històriques de la presència de les relíquies a Catalunya

La presència de relíquies de sants a Catalunya s'inicia amb l'existència dels màrtirs que en els primers segles del Cristianisme van difondre la religió per aquest territori.

La primera menció del culte a les relíquies a Catalunya ja es troba en la primera referència escrita del cristianisme. A la Passió del Sant bisbe Fructuós i dels seus diaques Auguri i Eulogi, que relata el martiri d'aquests personatges que va tenir lloc el 21 de gener de l'any 259 a l'amfiteatre de Tarragona, s'esmenta com després de ser cremats els seus cossos, els fidels cristians que n'havien tingut coneixement "en caure la nit van córrer cap a l'amfiteatre i van portar vi per apagar els cossos mig cremats. Fet això, n'aplegaren les cendres i tots en van prendre tantes com van poder⁸⁷"

El poeta cristià Prudenci ja esmentava en el llibre *Peristephanon* o Llibre de les Corones⁸⁸, ja a finals del segle III o principis del IV, la gran devoció que els cristians de la Tarraconense tenien vers els seus màrtirs. En aquest text s'esmenten el sant tarragoní Fructuós i, indirectament, als seus diaques. També apareixen el gironí Feliu, del qual en va qual en devia quedar el seu *martyrium* que posteriorment esdevindria l'església que li

⁸⁴ Com exemples del fet que el fenomen i concepte de "relíquia" no queda tancat en l'àmbit religiós, només cal observar informacions que periòdicament apareixen als mitjans de comunicació: *La Feria del Disco de Barcelona subasta un pelo de Marilyn por 500 euros* [en línia] La Flecha. Tu diario de ciencia y tecnologia. LaFlecha.net, 2006. Disponible a: <http://www.laflecha.net/canales/curiosidades/noticias/la-feria-del-disco-de-barcelona-subasta-un-pelo-de-marilyn-por-500-euros> [consulta: 10 de gener de 2008] i *Un pelo del 'Che' Guevara sale a subasta* [en línia] Perspectiva ciudadana. Red vida cotidiana. Repùblica Dominicana. Disponible a: <<http://www.perspectivaciudadana.com/contenido.php?itemid=17128>> [consulta: 10 de gener de 2008]

⁸⁵ *Las reliquias; sentido de la veneración de la reliquia* [en línia] Torres Villa, Cecill Disponible a: <<http://www.oremosjuntos.com/Reliquias.html>> [consulta: 28 de març de 2007]

⁸⁶ Només cal cercar pel nom de Relíquies al web de subastes Ebay (www.ebay.es)

⁸⁷ Estradé, Miquel (trad.) "Passió del Sant bisbe Fructuós i dels seus diaques Auguri i Eulogi". Dins: *Del romà al romànic*. Catalunya romànica. Barcelona : Fundació de l'Enciclopèdia Catalana, 1999, p. 29

⁸⁸ Prudenci. *Llibre de les Corones*. Barcelona Fundació Bernat Metge 1984, p. 76

és dedicada a la ciutat⁸⁹ i el vallesà, en el text és adscrit a Barcelona, Cugat el qual es diu que va ser martiritzat en l'anomenat *castrum Octavianum* que devia esdevenir, també, *martyrium* i que va passar a ser el monestir de Sant Cugat del Vallès⁹⁰. La tradició situa a Catalunya, a més, altres relíquies de màrtirs. Les restes d'Eulàlia van ser localitzades en el lloc on ara hi ha l'església de Santa Maria del Mar de Barcelona⁹¹; les de Medir al monestir de Sant Cugat del Vallès⁹²; i fins tot se suposa que un Eudald –on encara hi ha part de l'esquelet- va ser enterrat a Santa Maria de Sorba al Berguedà⁹³.

De l'alta edat mitjana hi ha diverses dades sobre relíquies a Catalunya. L'any 713, per exemple, l'arquebisbe Pròsper de Tarragona va fugir de la invasió musulmana enduent-se les relíquies dels màrtirs Fructuós, Auguri i Eulogi cap a terres genoveses on va fundar un monestir⁹⁴; posteriorment serien sol·licitades a Catalunya i retornades, concretament, a Sant Fruitós de Bages⁹⁵. El 877, el bisbe Frodoí de Barcelona, a instàncies del metropolità Sigebod de Narbona, va cercar i trobar, a l'església de Santa Maria de les Arenes, les relíquies d'Eulàlia de Barcelona, les quals van ser traslladades –el 23 d'octubre del 877- solemnement a la catedral com testimonia una lapida⁹⁶.

Relíquia de sant Gil a la seva capella al santuari de Núria. Agost de 2006

Cal destacar dues paraules que solen aparèixer quan es tracta de relíquies i que prenen un significat concret. Per una banda la d'*invenció*, que entre altres significats Antoni M. Alcover i Francesc de B. Moll destaquen el de “acte de trobar (una cosa que estava oculta)”⁹⁷. Per altra banda la de *translació*, que els mateixos lingüistes apliquen a “acció i efecte de traslladar” fet de transportar les relíquies d'un lloc a un altre⁹⁸. Així, se sol dir que la *invenció* de les relíquies de santa Eulàlia va tenir lloc el 877 i, posteriorment, se'n va fer la *translació* a la seu barcelonina.

“Durant els segles de l'edat mitjana –diu Gelabertó- són molt freqüents les translacions de relíquies a l'interior de les muralles de les ciutats, capelles i cases de

⁸⁹ Pel culte a sant Feliu vegeu: Chamorro Trenado, M.A. “La construcció de l'església de Sant Feliu de Girona al segle XIV. Els llibres d'obra” [en línia] Girona, Universitat de Girona, 2004. Disponible a: <http://www.tdx.cesca.es/TESES_UdG/AVAILABLE/TDX-0922104-141552/tmact.pdf> [consulta : 5 d'abril de 2007].

⁹⁰ Adell, J.A. [et al.] “Sant Cugat del Vallès”. Dins: *Catalunya romànica* (vol.XVIII. Vallès Occidental. Vallès Oriental). Barcelona : Fundació de l'Enciclopèdia Catalana, 1991, p.159- 162

⁹¹ Barral i Altet, X. *Les catedrals de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1994, p. 32

⁹² Serra i Rosselló, Josep. *San Medir: el valle, el santo, la capilla, las reliquias, devoción popular*. Barcelona: [s.n.], [19--?], p. 109

⁹³ Riu, Manuel. “Santa Maria de Sorba”. Dins: *Catalunya romànica* (Vol. XII. El Berguedà) Barcelona : Fundació de l'Enciclopèdia Catalana, 1999, p. 331 - 335

⁹⁴ Gort, E. i Pladevall, A. “Els arquebisbes i bisbes de les diòcesis de la futura Catalunya fins al segle VIII”. Dins: *Del romà al romànic: història, art i cultura de la Tarraconense mediterrània entre els segles IV i X*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1999, p. 32

⁹⁵ Estradé, M “Fruitós”. Dins: *Gran Enciclopèdia Catalana* vol. 11 Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-1989, p. 370

⁹⁶ Riu, E.; Pladevall, A; i Mundó, A.M. Dins: *Catalunya romànica* (Vol. XX. El Barcelonès, el Baix Llobregat i el Masresme) Barcelona : Fundació de l'Enciclopèdia Catalana, 1999, p. 174

⁹⁷ “Trobar”. Dins: Alcover, Antoni M. *Diccionari català-valencià-balear* (Vol. 6) Palma de Mallorca: [s.n.], 1975-1979, p. 712

⁹⁸ “Translació”. Dins: Alcover, Antoni M. *Diccionari català-valencià-balear* (Vol. 10) Palma de Mallorca: [s.n.], 1975-1979, p. 440

religiosos extramurs dependents, per la seva proximitat, del nucli urbà. També era corrent que estiguessin dipositades en monestirs llunyans que exercien la seva influència sobre tot el seu territori⁹⁹. D'aquesta època han arribat les narracions de suposats robatoris i recerques per recuperar o posseir relíquies. Algunes estaven dipositades en llocs distants però d'altres es van localitzar ben a prop; unes i altres han estat objecte de llegendes i tradicions arrelades a l'imaginari popular. Els freqüents pelegrinatges a Terra Santa o Roma, per la seva banda, van propiciar l'arribada de nombroses relíquies dels primers segles del cristianisme. Antoni Bach i Riu en detalla casos com l'arribada de la Santa Creu que es venera a Anglesola¹⁰⁰; també és el cas de les diverses relíquies de Sants Innocents, com Fortià de Torelló¹⁰¹.

Reliquiaris a l'oratori particular de la casa Cortada de Vic. Març de 2007

Les relíquies de sants tornen a ser, en aquest panorama, un bon exemple de presència celestial a la terra i via de comunicació directa amb la divinitat. S'inicia, aleshores, un període en el qual els nuclis de població que no tenien relíquies a les seves esglésies se'n procuren. Hi ajuda el fet que a Roma es busca a les catacumbes, antics enterraments cristians, a la recerca de restes de màrtirs dignes de ser objectes de culte. I les concedeixen, segons Gelabertó, a tothom qui en fa la petició¹⁰². La possessió de relíquies no era, només, cosa de l'àmbit estrictament eclesiàstic ja que, segons un estudi de Salvador-J. Rovira i Gómez, "eren moltes les persones de les classes benestants i de l'aristocràcia que en el sis-cents i el set-cents acaparaven relíquies com a signe de categoria social¹⁰³".

Progressivament les relíquies de sants esdevenen presents a la totalitat de nuclis de població del país, se les dona culte als temples en rics reliquiaris i se les treu en processó pels carrers de les viles i ciutats o se les porta en romiatge en cas de rogatives.

La significació de la presència de relíquies en els nuclis de població ha estat estudiat detingudament per Martí Gelabertó a *La palabra del predicador*. Per una banda, "la

⁹⁹ Gelabertó, Martí. *La palabra del predicador. Contrarreforma y superstición en Cataluña (siglos XVII-XVIII)* Ed. Milenio : Lleida, 2005, p. 179. Aquesta obra és pot consultar en línia a: Gelabertó, Martí. *La palabra del predicador. Contrarreforma y superstición en Cataluña (siglos XVII-XVIII)* [en línia] Departament d'història moderna i contemporània. Universitat Autònoma de Barcelona, 2003 Disponible a: <http://www.tdcat.cesca.es/TESIS_UAB/AVAILABLE/TDX-0621104-164655//mgv1de1.pdf> [Consulta: 28 de març de 2007]

¹⁰⁰ Bach i Riu, Antoni. *Pelegrins als grans santuaris medievals* [en línia] Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, any 2002, v. 48, pàgs. 547-562. Disponible a: <<http://www.raco.cat/index.php/BoletinRABL/article/viewFile/16955/16796>> [Consulta: 28 de març de 2007].

¹⁰¹ Solà, Fortià. *Història de Torelló*, vol. II, Barcelona: Gráficas Marina, 1947-1948, p. 267 - 311

¹⁰² Gelabertó, Martí. *La palabra del predicador. Contrarreforma y superstición en Cataluña (siglos XVII-XVIII)* Ed. Milenio : Lleida, 2005, p. 179. Aquesta obra és pot consultar en línia a: Gelabertó, Martí. *La palabra del predicador. Contrarreforma y superstición en Cataluña (siglos XVII-XVIII)* [en línia] Departament d'història moderna i contemporània. Universitat Autònoma de Barcelona, 2003 Disponible a: <http://www.tdcat.cesca.es/TESIS_UAB/AVAILABLE/TDX-0621104-164655//mgv1de1.pdf> [Consulta: 28 de març de 2007]

¹⁰³ Rovira, Salvador-J. "Donacions de relíquies per part de nobles". Dins: *Revista Tag* [en línia] Col·legi d'Arquitectes Tècnics de Catalunya, març 2004, núm 33, p. 8 - 11 Disponible a: <<http://documentacio.apatgn.com/TAG/revistes/TAG.33.pdf>> [Consulta: 1 d'abril de 2007]

presència del sant i de les seves relíquies representa una estructura de potenciació urbana i el seguiment d'un nou poder local, que accentua la divisió entre ciutat i camp” i continua dient que “la concentració de restes sagrades dins dels recintes urbans o entorn implica l'aparició de noves estructures administratives i formes religioses lligades a la ciutat i dirigides a marginar la realitat rural, o almenys a transforma-la profundament. Les actituds religioses de la cultura d'elits i de la cultura popular, molt properes temps enrere, coneixeran un allunyament progressiu” acaba afirmant que “la centralització de cossos sants té com objecte predominant crear xarxes i entramats locals a partir del nucli central de veneració com a sistema d'aïllament diferenciador comunitari que impedeixi una excessiva solidaritat geogràfica veïnal, amb la consegüent anulació de qualsevol presa de consciència social¹⁰⁴”. La finalitat d'aquest procés és el de crear un nou model social, amb nous referents. Així, resol Gelabertó, “les classes dirigents promocionen la sacralització de relíquies como objectes que reforcen el sentit de comunitat al voltant dels cossos sagrats amb l'objectiu de convertir ideològicament a la cultura rural en tributaria de la cultura urbana¹⁰⁵”. En definitiva, les relíquies van esdevenir uns elements de cohesió d'un determinat model social i, per tant, carregats de significació simbòlica no només religiosa sinó també social.

4.7. Els goigs: himnes que permeten pregar tot cantant

Durant les misses celebrades en dates assenyalades, per la seva vinculació a un sant o santa concrets és habitual que els assistents cantin uns goigs.

Els goigs, segons l'obra de referència de Joan Amades i Josep Colomines, són:

“Una cançó religiosa laudatòria i encomiàstica, a vegades narrativa i descriptiva, dedicada a ponderar les gràcies i virtuts de Nostre Senyor, de la Mare de Déu per ella mateixa o sota algun dels innombrables títols i advocacions amb què és venerada, o bé algun sant, santa, beat o benaurat¹⁰⁶”

Al *Tradicionari* s'afegeix que són “de gènere narratiu i temàtica religiosa, que des del segle XVI es publica i conserva a través de l'estampa en fulls sols decorativament

¹⁰⁴ Gelabertó, Martí. *La palabra del predicador. Contrarreforma y superstición en Cataluña (siglos XVII-XVIII)* Ed. Milenio : Lleida, 2005, p. 180. Aquesta obra és pot consultar en línia a: Gelabertó, Martí. *La palabra del predicador. Contrarreforma y superstición en Cataluña (siglos XVII-XVIII)* [en línia] Departament d'història moderna i contemporània. Universitat Autònoma de Barcelona, 2003. Disponible a: <http://www.tdcat.cesca.es/TESIS_UAB/AVAILABLE/TDX-0621104-164655/mgv1de1.pdf> [Consulta: 28 de març de 2007]

¹⁰⁵ Ídem, p. 181. Aquesta obra és pot consultar en línia a: Gelabertó, Martí. *La palabra del predicador. Contrarreforma y superstición en Cataluña (siglos XVII-XVIII)* [en línia] Departament d'història moderna i contemporània. Universitat Autònoma de Barcelona, 2003. Disponible a: <http://www.tdcat.cesca.es/TESIS_UAB/AVAILABLE/TDX-0621104-164655/mgv1de1.pdf> [Consulta: 28 de març de 2007]

¹⁰⁶ Amades, J. I Colomines J. *Els goigs*. Barcelona : Orbis, 1946 – 1948, p. 1

emmarcats dins una orla¹⁰⁷”. La seva estructura gràfica sol ser sempre la mateixa, com diu aquesta mateixa obra:

”La capçalera és presidida per la imatge de la seva advocació gravada generalment al boix. A sota, distribuïts en dues o tres columnes, hi ha el text en diferents estrofes, amb la tornada que la inicia, generalment amb la locució ‘puix que’, que vincula la lloança amb la petició que s’hi formula, i la que conclou, seguida de l’oració final, en llatí, pronunciada per la jerarquia eclesiàstica que presideix la cerimònia, tot distingint el to popular del seu cant, del contingut i de la forma, del caràcter oficial o institucional¹⁰⁸”.

La descripció més ajustada de goigs per al contingut del present estudi, però, la dona Antoni Comas¹⁰⁹ quan diu que:

“Els goigs són unes cançons religioses que lloen les excel·lències de Nostre Senyor, de la Verge i dels Sants. Són, doncs, una forma de litúrgia popular, practicada en actes de devoció col·lectiva, com patronatges, processons, romiatges, captiris, novenes, septenaris, trisagis, celebracions sabatines, etc., i formen part, en certa manera, de la cerimònia”

En els goigs s’hi apleguen diferents aspectes. Josep Martí¹¹⁰ en distingeix tres: els goigs com a himne, els goigs com a fenomen cultural religiós – popular i els goigs com a full imprès. Sense menysprear el darrer, els aspectes que interessin més directament a aquets estudi són els dos primers.

L’aspecte principal d’aquests documents, segons Martí, és el de ser un himne laudatori “en el qual el text predomina sobre la imatge” i que en el seu contingut combinen aquest caràcter laudatori amb un caràcter impetratori. El primer “es manifesta ja sigui mitjançant l’ús de versos en els quals s’enalteix directament a l’advocació a la qual estan dedicats, ja sigui mitjançant l’element narratiu, concretament hagiogràfic, en el qual s’exposen els principals fets de la vida del sant o santa que són dignes d’admiració”; el segon “ve donat per la formulació d’una sèrie de precis que poden ser tant de tipus espiritual com material”.

Aquestes referències que conté el text tenen una forma narrativa concreta en funció de la seva finalitat. Amades i Colomines ho definien de la següent manera:

“Els goigs dedicats a sants gairebé sempre tenen aire de rondalla o llegenda en la qual el tema de l’explicació de la vida del sant es fa obligat i per tal que colpeixi més l’ànima senzilla dels devots és pintat en tons vius i patètics com més emocionants

¹⁰⁷ Arnella, Jaume i Soler, Joan. “La literatura en fulls solts”. Dins: *Tradicionari*, volum. 7. La narrativa popular. Barcelona: Enciclopèdia Catalana: Generalitat de Catalunya, 2005-, p. 158

¹⁰⁸ Ídem

¹⁰⁹ Comas, Antoni. “Els goigs”. *Història de la literatura catalana*, volum 4. Esplugues de Llobregat : Edicions Ariel, 1986 – 1988, p. 285

¹¹⁰ Martí, Josep. “Los ‘goigs’, expresión de religiosidad e identidad local en Catalunya”. Dins: Luís Díaz G. Viana (ed.) *Palabras para el pueblo*, vol. I, Madrid : CSIC, 2000, p. 191 - 226

millor i hi són recalcaades de manera ben destacada les facècies i circumstàncies del martiri¹¹¹”.

Josep Martí encara destaca un altre element, el local. Aquest és evidenciat per la menció que, a l'encapçalament, se sol fer de la localitat on es canten i, en el text, on es fa “al·lusió a aspectes circumstancials corresponents a la localitat concreta on es venera l'advocació” i entre els quals Martí distingeix entre els de tipus geogràfic, històric i llegendari¹¹²”. Igualment remarquen aquest aspecte d'adscripció territorial i, també, social Amades i Colomines:

“Moltes vegades [els goigs] no són pas dirigits abstractament a la persona divina sinó concretament a una imatge determinada que la simbolitza i que plasma el seu ésser de manera real i visible a ulls dels fidels que la veneren i que li dediquen llurs lloances, les quals no manquen en l'argument dels goigs¹¹³”

Per la seva banda, Jaume Arnella i Joan Soler, els assignen una funció triple: “informativa dels poders i les virtuts del sant; màgica o imploradora de gràcia, ajut i guarició, i estètica, en tant que poesia popular, confegida per a ser cantada¹¹⁴”. I en un interessant estudi dels goigs de la comarca de l'Anoia¹¹⁵ on se'n destaquen els aspectes literari, musical, religiós o didàctic, etnològic i gràfic, s'assenyala que, des del punt de vista religiós i didàctic, “eren un mitjà perquè la gent recordés conceptes religiosos: fixaven en la seva memòria la vida dels sants i de la Verge i, en última instància, la presència d'un Déu Totpoderós” i segueix dient que “aquesta funció de recordatori, reforçada per la música, complia una finalitat didàctica ja que transmetia tradicions i història de fets religiosos” i resol afirmant que “com que les cerimònies religioses se celebraven en llatí, el fet de cantar els goigs en català apropava les figures venerades a la gent”. Des de l'aspecte etnològic, en aquest recull, s'esmenta que el contingut dels goigs “contribueix a reunir un repertori de llegendes important i s'hi capta el sentiment del poble arrelat a la terra i a les tradicions, però, alhora, ple d'una fe amb molts elements màgics i simbòlics”.

Més enllà de les funcions específiques dels goigs que estan integrades en el text cal remarcar la seva condició propera a les “oracions cantades” emmarcada en l'aspecte més relacionat amb la devoció. En tant que textos per a ser cantats, Joan Amades i Josep Colomines, diuen que:

“Els goigs tenen la característica pròpia de les cançons populars destinades a ésser cantades en colla; tal és la de tenir una frase melòdica breu que es repeteix i

¹¹¹ Amades, J. i Colomines J. *Els goigs*. Barcelona : Orbis, 1946 – 1948, p. 208

¹¹² Martí, Josep. “Los 'goigs', expresión de religiosidad e identidad local en Catalunya”. Dins: Luís Díaz G. Viana (ed.) *Palabras para el pueblo*, vol. I, Madrid : CSIC, 2000, p. 191 - 226

¹¹³ Amades, J.; Colomines J. *Els goigs*. Barcelona : Orbis, 1946 – 1948, p. 1

¹¹⁴ Arnella, Jaume i Soler, Joan, “La literatura en fulls solts”. Dins: *Tradicioniari*, volum. 7. La narrativa popular. Barcelona: Enciclopèdia Catalana: Generalitat de Catalunya, 2005- p. 158

¹¹⁵ Bisbal, M. A; Miret, M. T; Moncunill, A. *Els goigs a la comarca de l'Anoia*. Barcelona : Dalmau, 2004, p. 11 -19

juga diverses vegades per tal d'ésser fàcil de copsar i ràpida de retenir per als cantaires novells que s'afegeixen al cant sense saber-lo¹¹⁶

I en tant que oració, Josep Martí destaca aquest caràcter quan diu que:

“Com qualsevol altra oració, la finalitat que es persegueix al cantar aquests himnes és la d'entrar en contacte amb el *numen*, assignant-los una missió tant laudatòria com propiciatòria¹¹⁷”.

No ha de sorprendre, per tant, que existeixin goigs relacionats amb els sants i santes dels quals les relíquies reben culte i que aquests formin part del seus actes de devoció. Per aquets motiu, en aquest estudi s'inclou l'anàlisi del contingut dels goigs interpretant-los, d'acord amb les definicions esmentades, com elements importants dels rituals de devoció que hi tenen relació.

¹¹⁶ Amades, J. I Colomines J. *Els goigs*. Barcelona : Orbis, 1946 – 1948, p. 148

¹¹⁷ Martí, Josep. “Los 'goigs', expresión de religiosidad e identidad local en Catalunya”. Dins: Luís Díaz G. Viana (ed.) *Palabras para el pueblo*, vol. I, Madrid : CSIC, 2000, p. 191 - 226

5. Les relíquies de sants: símbols de present. Anàlisi de casos

5.1. Les relíquies en el context festiu actual

5.1.1. Els casos de Ripoll i de Camprodon: dues relíquies dutes de fora, dos patrons de municipi

Els casos de Ripoll (Sant Eudald) i Camprodon (Sant Patllari) tenen molts aspectes semblants. La proximitat geogràfica entre les dues poblacions, els caràcters monàstics dels centres on hi ha (o hi ha hagut) les relíquies, els trets biogràfics dels sants i dels relats que expliquen com van arribar-hi, proporcionen elements que els permeten tractar conjuntament. Així mateix és destacable la semblança, que pràcticament es tracta d'una còpia, d'un ritual relacionat amb l'oferiment, als fidels assistents a l'ofici, d'uns pessic de cotó que ha estat beneït o que ha tocat les relíquies dels sants als qual s'atribueix capacitats curatives. L'única diferència, de gran importància simbòlica en aquest estudi, és la raó per la qual és decidida la data en què se celebra la Festa Major a cada lloc respecte les relíquies.

5.1.1.1. Sant Eudald de Ripoll

Titular relíquies	Sant Eudald		
Tipologia de sant	Semillegendari		
Parròquia o municipi	Santa Maria de Ripoll – Ripoll (Ripollès)		
Apunt hagiogràfic	Va viure durant el segle VI al nord dels Pirineus. Se suposa martiritzat i mort l'11 de maig del 581 ¹¹⁸		
Vinculació simbòlica	Patró del municipi des de l'any 1004		
Arribada de les relíquies	6 de novembre del 978. Robades a Ax dels Termes per uns monjos de Ripoll		
Manifestacions festives	Onomàstica	11 de maig	Festa Major del municipi
	Translació	6 de novembre	Festivitat desapareguda
Localització habitual	Capella lateral de Santa Maria de Ripoll		
Localització en manifestació festiva	Al peu de les escales que condueixen al creuer i altar de cara als fidels		

¹¹⁸ Bonet i Llach, Ramon. *Vida i culte de Sant Eudald: patró de la comtal vila de Ripoll: la història, la tradició, la llegenda*. Ripoll: [s.n.], 1984, 19 - 42

Ritu específic dels fidels	Besada al reliquiari i obtenció del “cotó de Sant Eudald”
Reliquiari	Urna de plata decorada amb relleus referents a la vida del sant. Al damunt hi ha un bust buit del qual pengen unes campanetes.

La vila de Ripoll¹¹⁹, és el centre de l'arxiprestat del Ripollès i capital de la comarca del mateix nom i ostenta, amb orgull, el lema de ser el “bressol de Catalunya”. El seu monestir¹²⁰ i les construccions annexes són, efectivament, un bocí de la història del país.

Precisament, en una capella lateral del monestir de Santa Maria de Ripoll hi ha la capella de sant Eudald en la qual es pot visitar i retre culte, tot l'any, a les relíquies de sant Eudald.

Emblema amb el reliquiari de sant Eudald penjat a moltes finestres i balcons de Ripoll durant la Festa Major. Maig de 2007

La vida de Sant Eudald i l'arribada de les seves restes a Ripoll es troben en relats de tipus llegendari; malgrat això, proporcionen dates concretes que li donen validesa històrica. Diu la tradició més consolidada recollida per Ramon Bonet¹²¹ que Sant Eudald va néixer l'any 535 a la terra llombarda de pares gots i de religió arriana. El 554, tot caçant isards va perdre's a la boscúria i va trobar un savi, Pancraç, que el va convertir al cristianisme. Després d'un temps de vida eremítica a Catalunya, on vindria amb el seu mestre, als

trenta-vuit anys es va dirigir a Tolosa on va fer el miracle de ressuscitar un nen. Poc després va anar a Roma i, allà, va sentir la vocació de convertir arrians. Es va dirigir, de nou, a les terres catalanes on els gots seguien aquesta heretgia. Va arribar a la població d'Ax dels Termas on va ser empresonat i forçat a renegar de la seva fe. Degut a la seva fermesa va ser martiritzat amb fuetades i ficat dins una bota plena de claus. Finalment, va morir a causa d'un cop d'espasa al cor. Va ser l'11 de maig del 581 i Eudald tenia l'edat de quaranta-sis anys

Un cop acabada la conversió dels arrians de la zona, el 587, les restes del Sant Eudald van ser dutes a l'església de Sant Vicenç d'Ax on van rebre veneració durant un temps.

¹¹⁹ Per dades de tipus històric i sociològic de Ripoll podeu consultar: *Ripoll* [en línia] Wikipedia. Wikimedia Foundation, Inc. Disponible a: <<http://ca.wikipedia.org/wiki/Ripoll>> [Consulta: 23 de juny de 2007]

¹²⁰ Per fer un recorregut per la història i arquitectura del monestir de Ripoll podeu consultar: *Imágenes del monasterio de Ripoll* [en línia] Davinci-systems.es. Disponible a: <<http://www.davinci-systems.es/ripoll/ripollc.htm>> [Consulta: 23 de juny de 2007]

¹²¹ Les diferents versions són contrastades a: Bonet i Llach, Ramon. *Vida i culte de Sant Eudald: patró de la comtal vila de Ripoll: la història, la tradició, la llegenda*. Ripoll: [s.n.], 1981, 19 - 42

L'any 977, a Ripoll s'havia consagrat una nova església i el seu abat, Guidiscle, volia donar-li magnificència tot dotant-la de relíquies sagrades. A finals d'octubre de l'any següent, uns monjos ripollesos van arribar a Ax i es van endur les restes de Sant Eudald. Van arribar a la vila de Ripoll el 6 de novembre on van ser rebuts en processó. De l'obtenció d'aquestes relíquies hi ha diferents llegendes que defineixen la situació de "robatori"¹²².

La primera dada històrica sobre les relíquies de Sant Eudald a Ripollès data del 1008 quan l'abat Oliba, en fer inventari del tresor del monestir, va trobar monedes d'or per fer un reliquiari per cobrir el cap de *sancti Eovalli*¹²³. Quatre anys abans havia estat nomenat patró de Ripoll per haver salvat aquelles terres d'una gran sequera després de treure les relíquies en processó.

Després de passar per diversos reliquiaris les restes de Sant Eudald van ser dipositades l'urna actual l'any 1670. Es tracta d'una urna de plata decorada amb relleus referents a la vida del sant; al damunt hi ha un bust buit del qual pengen unes campanetes. Dintre del cap hi ha una cavitat buida on es guarden diversos fragments d'ossos; a la part anterior del bust, enmig del pit, hi ha una obertura circular que permet contemplar-ne l'interior; l'arqueta inferior és decorada amb diversos episodis de la vida del Sant¹²⁴. Fins el 1936 el reliquiari va estar a l'església pròpia¹²⁵. Des d'aleshores es troba a una capella de Santa Maria, just a la dret de l'entrada principal.

La vinculació de Ripoll i comarca amb el seu patró és un element ben viu en el context social de la vila. És un signe de patriotisme local el fet de dur, o posar a un fill o filla, el nom d'Eudald o Eudalda que, en les formes col·loquials solen ser Dalet, Dalda o Daldeta ja que, segons l'informant Àlex Roca, "el nom d'Eudald i Eudalda portat per alguna persona vol dir que té alguna vinculació amb Ripoll".

Dels 863 homes que duen el nom Eudald¹²⁶ l'1 de juliol de 2004 a Catalunya, 141 homes (16,33% del total) vivien a la comarca del Ripollès, i 99 homes (11,47% del total) ho feien a Osona, comarca vinculada geogràficament i socialment a l'anterior; cap altre comarca superava l'1%. Aquestes dades representen que Eudald es troba, en el conjunt de Catalunya, en el lloc 301 dels noms més posats, posició que és la 18ena en el cas del

¹²² Un dels relats referents a l'obtenció de les relíquies pels monjos de Ripoll és del mateix Mn. Jacint Verdaguer i pot llegir-se a: *Jacint Verdaguer. Rondalles* [en línia] Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya Disponible a: <http://www.xtec.es/sedec/verdaguer/rondalle.pdf> pàg. 10 [Consulta: 23 de juny de 2007]

¹²³ Junyent, E. *Diplomatari i escrits literaris de l'abat-bisbe Oliba*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1992, p. 235

¹²⁴ Bonet i Llach, Ramon. *Vida i culte de Sant Eudald: patró de la comtal vila de Ripoll: la història, la tradició, la llegenda*. Ripoll: [s.n.], 1984, 52 - 55

¹²⁵ Podeu resseguir la història a: *Any 2004. Mil·lenari de la proclamació de Sant Eudald com a patró de Ripoll* [en línia] Ripoll : 2004 Disponible a: <http://www.terra.es/personal/fleiva/sant_eudald.htm> [Consulta: 23 de juny de 2007]

¹²⁶ Cercar el nom "Eudald" a: *Població; onomàstica* [en línia] Institut d'Estadística de Catalunya. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2007 Disponible a: <http://www.idescat.net/orpi/Orpi?TC=L&VN=eudald&VOK=Confirmar> [Consulta: 19 de juny de 2007]

Ripollès. En el cas de les dones, les Eudaldes¹²⁷ eren 26 a Catalunya, de les quals 7 (el 26,9%) eren del Ripollès. Mentre que en els homes s'ha mantingut o, fins i tot, augmentat la freqüència del nom Eudald posat en les darrers dècades, la seva versió femenina és pròpia de les dones nascudes abans de 1940¹²⁸.

La relació dels ripollesos amb el seu patró es fa ben evident a partir de les paraules del mateix Roca quan diu que:

“La gent de Ripoll el considerem el nostre autèntic patró i fins i tot van salvar-lo, de la crema d'imatges i ornaments d'església que es va fer per la Guerra Civil, uns ripollesos que hi participaven quan es van adonar que era el reliquiari de Sant Eudald; aleshores van decidir no tocar-lo”.

Al voltant de les relíquies de Sant Eudald, Ripoll ha celebrat, tradicionalment, dues manifestacions festives: la primera, l'11 de maig, se celebra la Festa Major en motiu de la diada onomàstica del Sant; el 6 de novembre, ara desapareguda del calendari festiu ripollès, tenia lloc l'anomenat “Sant Eudald petit” quan es commemorava la data d'arribada o translació de les relíquies a la vila¹²⁹.

5.1.1.2. Sant Patllari de Camprodon

Titular relíquies	Sant Patllari		
Tipologia de sant	Semillegendari		
Parròquia o municipi	Santa Maria de Camprodon		
Apunt hagiogràfic	Bisbe de la vila francesa d'Embrun va voler quedar-se a Camprodon quan era portat per un monjo benedictí a un altre monestir català.		
Vinculació simbòlica	Patró municipi		
Arribada de les relíquies	A l'edat mitjana en data imprecisa un 21 de juny		
Manifestacions festives	Onomàstica Translació	i 21 de juny	Festa Major del municipi
Localització habitual	Fornícula en capella lateral de Santa Maria de Camprodon		

¹²⁷ Cercar el nom “Euldalda” a: *Població; onomàstica* [en línia] Institut d'Estadística de Catalunya. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2007 Disponible a: <http://www.idescat.net/orpi/Orpi?TC=L&VN=euldalda&VOK=Confirmar> [Consulta: 19 de juny de 2007]

¹²⁸ Cercar el nom “Euldalda” a: *Població; onomàstica. Història per dècades* [en línia] Institut d'Estadística de Catalunya. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2007 [Consulta: 19 de juny de 2007] Disponible a: <http://www.idescat.net/orpi/Orpi?TC=D&CC=00&VS=1&VA=0000&VN=656> i Institut d'Estadística de Catalunya [en línia] Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2007 Disponible a: <http://www.idescat.net/orpi/Orpi?TC=D&CC=00&VS=1&VA=0000&VN=6318> [Consulta: 17 de juny de 2007]

¹²⁹ Boixés i Sabatés, Joaquim. *El Petit país del Ripollès*. Ripoll: Maideu, 1970, p. 102, 216 i 217

Localització en manifestació festiva	La mateixa
Ritu específic dels fidels	Besada una imatge anomenada “Sant Patllari petit” amb besada dels fidels mentre és subjectada pel mossèn i obtenció del “cotó de Sant Patllari”
Reliquiari	Urna de plata repujada del segle XIV amb escenes de la vida i miracles del Sant.

La vila de Camprodon¹³⁰ és situada en la vall del mateix nom al sector més nordoriental del bisbat de Vic i dins l'arxiprestat del Ripollès. Entre els edificis més remarcables que es troben al nucli urbà hi ha el monestir de Sant Pere i, al costat, l'església parroquial de Santa Maria. En aquesta darrera es pot veure, des de 1835, quan van traslladar-lo des de la primera localització, el reliquiari de sant Patllari. Està situat en una fornícula on està exposada aquesta rica arqueta, feta amb plata repujada amb escenes de la vida i miracles del Sant, del segle XIV i que la tradició diu que guarda les restes del patró del municipi.

La biografia de Sant Patllari, amb possibles arrels històriques, situa la seva vida a la vila francesa d'Embrun als departament dels Hautes-Alpes. Va haver de fugir de la seva població nadiua obligat pels heretges que rebutjaven les seves conviccions cristines. Ho va fer acompanyant l'arquebisbe i es van refugiar a la ciutat de Viena. Allà, un cop mort el prelat, Patllari va ser nomenat pel càrrec i va retornar a Embrun on va morir en fama de santedat l'any 518¹³¹.

L'arribada de les relíquies de Sant Patllari a Camprodon va tenir lloc un 21 de juny d'anyada imprecisa. La llegenda conta com un monjo de l'ordre de Sant Benet del monestir de la Portella les duia des d'Embrun ficades en una bota i carregades en un burro. Després d'haver travessat els Pirineus i tot dirigint-se al seu lloc de partida va passar per Camprodon on va fer nit a l'hospital del monestir de Sant Pere. L'endemà, després de moltes hores de camí es va adonar que miraculosament tornava a ser a Camprodon. Aquest fet va ser senyal que Sant Patllari s'hi volia quedar¹³². Malgrat que no se sap en quina data va passar aquest fet cal situar-la a l'edat mitjana ja que se sap que el 1470 els francesos van saquejar el monestir i les van retornar el 1484¹³³.

¹³⁰ Per dades històriques i sociològiques de Camprodon podeu consultar: *Camprodon* [en línia] Wikipedia. Wikimedia Foundation, Inc. Disponible a: <<http://ca.wikipedia.org/wiki/Camprodon>> [Consulta: 18 de juny de 2007]

¹³¹ Soler, Joan. *Història de Sant Patllari, patró de Camprodon*. Consell Parroquial de Camprodon: Camprodon, 1991, p. 11 - 12

¹³² Montsalvatge i Fossas, Francisco. *Monasterios del antiguo condado de Besalú* (vol. VI). Olot: Imprenta y Librería de Juan Bonet, 1895, p. 106 i 107

¹³³ Pladevall i Font, A. “Cronologia del monestir de Sant Pere de Camprodon”. Dins: *Catalunya Romànica* Volum 10. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1984, p. 95

Després de l'abandonament del cenobi, el 1835, les relíquies van passar a l'església parroquial de Santa Maria. El seu reliquiari¹³⁴ és una urna del segle XV, de plata repujada, amb escenes de la vida i miracles del Sant. L'acompanya un bust del mateix material amb funció simbòlica i ornamental. Està situat en una fornícula en una capella lateral de l'església parroquial. Durant la Guerra civil va ser traslladat a la catedral de Girona d'on va ser retornat el 22 de setembre de 1939. De semblant valor simbòlic hi ha una imatge de plata del Sant, d'uns 40 centímetres, que és una còpia d'una d'anterior robada el 1973, i que per un medalló situat a la part inferior devia complir la funció de reliquiari auxiliar.

El 21 de juny, commemoració de l'arribada de les relíquies de Sant Patllari a Camprodon, és la data central de la Festa Major del municipi que, anys enrere, encetava la temporada estiuenca en aquesta data tot exercint de centre turístic centenari.

De *Patllaris* n'hi ha ben pocs a Catalunya. Segons l'Institut d'Estadística de Catalunya, l'1 de juliol de 2004, només hi havia 13 homes a tot Catalunya que duien aquest nom sense que en cap comarca fossin en nombre superior a 4¹³⁵. De la versió femenina no n'hi ha constància ni de la seva existència com a tal.

5.1.1.3. Sant Eudald i Sant Patllari dins les manifestacions festives

La Festa Major de Ripoll té el dia central a l'11 de maig. Aquesta data, segons el santoral català, és la festivitat de Sant Eudald. Es tracta, per tant, d'una adscripció onomàstica que no té a veure amb la commemoració de l'arribada de les seves relíquies. Abans, aquest fet se celebrava per la diada anomenada "Sant Eudald petit", el 6 de novembre; des de fa uns anys, aquesta data ha desaparegut del calendari festiu local i només és recordada en l'àmbit estrictament litúrgic. La Festa Major de Camprodon, en canvi, s'escau el 21 de juny, en el dia que se suposa van arribar les relíquies de Sant Patllari al monestir; d'alguna manera ha perdurat en la memòria un fet que va adquirir una notable significació per la comunitat monacal i que, posteriorment, es va transferir al municipi.

Tot i aquest aspecte apuntat, que assigna una relació més estreta entre manifestació i relíquies a Camprodon, en aquest lloc passen molt més desapercebudes que a Ripoll. Aquest fet es deu a raons estrictament històriques i per diferents vincles de relació entre monestir i vila; mentre que a Ripoll el nucli parroquial és a l'església del monestir, a

¹³⁴ Soler, Joan. *Història de Sant Patllari, patró de Camprodon*. Consell Parroquial de Camprodon : Camprodon, 1991, p. 43 - 44

¹³⁵ Podeu cercar el nom "Patllari" a: *Població; onomàstica* [en línia] Institut d'Estadística de Catalunya. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2007 Disponible a: <<http://www.idescat.net/orpi/Orpi?TC=L&VN=Patllari&VOK=Confirmar>> [Consulta: 19 de juny de 2007]

Camprodon s'ha donat un dualisme entre les esglésies de Santa Maria (actual parròquia) i de Sant Pere (església del monestir, sense culte des de 1835). Sant Patllari no ha tingut mai una església pròpia mentre que Sant Eudald la va tenir, fins el 1936, a Ripoll; així mateix, actualment, el reliquiari i relíquies camprodonines estan en una fornícula de l'església de Santa Maria, amb una vocació més expositiva que de devoció, mentre que Sant Eudald té una capella interior del monestir ripollès on se li ret culte tot l'any.

És possible que, per aquestes raons apuntades, es dona el fet que a Camprodon es considera que el tema de les relíquies és cosa, estrictament d'església. Quan, en el transcurs d'aquest estudi, es va contactar amb els organitzadors de la Festa Major, des de l'Ajuntament de Camprodon es va traslladar la interlocució a la parròquia dient que "això és cosa d'església, hauríeu de parlar amb el rector. La missa és la de cada any i es posa en el programa de les festes".

El rector de la Parròquia de Santa Maria de Camprodon, mossèn Jacint Medina va respondre a l'entrevista que se li va adreçar. Mossèn Medina és fill de Vic i ocupa el càrrec actual des de fa 8 anys. Preguntat per la festa del patró del municipi va comentar que "és el 21 de juny i se celebra en aquesta data des de temps immemorial". No sap, però, la raó de perquè és el 21 de juny

i va respondre que "quan vaig venir a Camprodon, fa 8 anys, ja era així". Ho relacionava amb la diada onomàstica de Sant Patllari que "se celebra, com en tots els sants, el dia en què va morir ja que es considera que és quan van a la glòria".

La missa d'aquest dia és l'acte religiós principal. Es posa d'acord amb l'Ajuntament per a l'horari "que sempre sol ser el mateix i es procura l'assistència de les autoritats que hi venen fent un cercavila". Recordava, també, que en el fulletó dels actes de la Festa Major "hi ha un article de l'alcalde que convida i un article del rector que també convida".

A la missa va implantar un costum que sol complir cada any. Es tracta de la tradició que la missa ha de ser presidida per algun mossèn vinculat "d'alguna manera" amb Camprodon.

El contacte amb l'Ajuntament de Ripoll va ser molt diferent. Allà, des del departament de cultura, es va atendre l'entrevista. A la pregunta de per com es coordina el programa de la Festa Major amb la celebració dedicada a les relíquies es va respondre que "la festa

Cartell de la Festa Major de Ripoll de l'any 2007. Ajuntament de Ripoll

sempre és l'11 de maig, dia del patró i se sol prendre un altre dia, abans o després, per desenvolupar el conjunt d'activitats". Es va destacar el protagonisme de l'acte religiós principal "que és un ofici solemne a l'església del monestir que té lloc el dia 11 pel matí i que és l'acte més relacionat amb les relíquies, especialment al final quan es dona el 'cotó beneït". "No cal –van manifestar- massa coordinació amb la resta d'actes festius ja que solen ser a la tarda i a la nit". Tot i això, van recalcar que "a la sortida de la missa hi sol haver una ballada de sardanes amb una sardana d'honor i si hi ha un esdeveniment al qual se li vol donar un relleu especial se sol situar en aquest moment ja que hi ha representació del consistori". El cas del 2007 va ser l'estrena dels vestits nous dels gegants i que es va fer a la sortida d'ofici. La importància de l'ofici solemne, reforçat per la presència de les autoritats, és indicada per la gran assistència de gent. Es recordava que "sol variar en si l'11 de maig cau en cap de setmana o no ja que tot i que a Ripoll és festa local a la resta de poblacions del voltant es treballa". Respecte el cas de 2007, es va recordar que "tot i ser en divendres hi havia molta gent".

En resposta a la pregunta de si és imprescindible l'existència d'aquest acte religiós en el programa festius de la Festa Major es va contestar que "està bastant institucionalitzat aquest fet i el dia de Sant Eudald és el que dona motiu a la festa". No sempre ha estat així i es va recordar que "fa uns anys es va voler passar a dates properes a Santa Maria, per l'agost, però no hi havia tanta gent com pel maig i, per aquets motius s'hi va retornar".

A Ripoll, però, hi ha una altra festa que recorda a Sant Eudald: és l'anomenat "Sant Eudald petit" que se celebra el 6 de novembre en commemoració de la data en la qual van arribar-hi les relíquies. A la pregunta sobre aquesta celebració, es va comentar que "és una festa estrictament religiosa i que a la missa d'aquest dia se li dona més relleu".

Per aprofundir en la significació de les relíquies de sant Eudald i de la figura d'aquest sant en l'imaginari popular de la societat de Ripoll es va fer una entrevista a Àlex Roca i Remolins. Roca és fill de Ripoll, on va néixer l'any 1933, i on va viure fins el 1974 quan es va traslladar a Manlleu per motius professionals. Des d'aleshores ha seguit mantenint el contacte amb Ripoll, on té família i amics, i on ha participat en l'organització d'actes relacionats amb Sant Eudald.

5.1.2. El cas de Vic: relíquies d'un sant autòcton en la Festa Major de la ciutat

Titular relíquies	Sant Miquel dels Sants de Vic		
Tipologia de sant	Històric		
Parròquia o municipi	Vic		
Apunt hagiogràfic	Religiós trinitari nascut a Vic el 1591 i mort a Valladolid el 1625. Va ser beatificat el 1799 i canonitzat el 1862.		
Vinculació simbòlica	Patró municipi des de la seva canonització		
Arribada de les relíquies	En diverses dates: 1780, 1817 i 1889		
Manifestacions festives	Onomàstica	5 de juliol	Festa Major del municipi
Localització habitual	Catedral de Vic		
Localització en manifestació festiva	Portada discretament a la casa natalícia del Sant situada al carrer de Sant Miquel dels Sants (antic carrer de Sant Hipòlit) número 9 és conduïda en processó fins a la catedral de Sant Pere de Vic. Posició lateral respecte l'altar davant dels fidels i amb acompanyament d'una imatge del sant		
Ritual en manifestació festiva	Mostra de devoció al reliquiari amb besada		
Ritu específic dels fidels	Besada al reliquiari mentre és subjectat per un mossèn		
Reliquiari	Peanya de plata que suporta un cilindre de vidre a l'interior del qual hi ha la relíquia		

A la ciutat de Vic¹³⁶, que és el centre del bisbat que porta el seu nom i capital de la comarca d'Osona, se celebra la Festa Major el 5 de juliol, diada de sant Miquel dels Sants. Sant Miquel dels Sants és un sant històric del qual es té una biografia molt coneguda¹³⁷. Amb aquest nom és conegut Miquel Argemir i Mitjà que va néixer a la ciutat osonenca el dia 29 de setembre de 1591 a una casa del carrer de Sant Hipòlit (que actualment porta, precisament, el seu nom). El 1602 ingressar al convent dels trinitaris calçats de Barcelona i el 1608 en el dels trinitaris descalços d'Oteiza (Pamplona). Va estudiar a Alcalà de Henares, Baeza i Salamanca. Va ser president i ministre del convent

¹³⁶ Per dades històriques i sociològiques podeu consultar: *Vic* [en línia] Wikipedia. Wikimedia Foundation, Inc. Disponible a: <<http://ca.wikipedia.org/wiki/Vic>> [Consulta: 8 de juliol de 2007]

¹³⁷ Salarich, Miquel S.; Ylla-Català, Miquel S. *Vigatans il·lustres*. Vic : Patronat d'Estudis Ausonencs, 1983, p. 55 - 63

de Valladolid, els anys 1622 i 1623, on va morir quan tenia 33 anys. La fama de místic i de sant el va dur a ser beatificat el 1799 i canonitzat el 1862.

A partir de la canonització, Sant Miquel dels Sants va passar a ser considerat patró de la ciutat de Vic. Va substituir els antics patrons Llucià i Marcià dels quals es van trobar les suposades relíquies a l'església de Sant Sadurní el 1050¹³⁸. A partir de 1920 l'Ajuntament va intervenir en les festes dedicades al seu nou patró, que fins aleshores tenien un caràcter bàsicament religiós, i l'alcalde va presidir la creada Administració de Sant Miquel dels Sants¹³⁹.

El caràcter històric de Sant Miquel dels Sants fa que la ciutat de Vic tingui diversos espais on es constata la seva presència. La casa natalícia (situada al carrer de Sant Miquel dels Sants número 9) va ser convertida, a partir de la beatificació, en una capella pública i oratori¹⁴⁰; també hi ha una capelleta al límit nord-est del nucli urbà on es recorda un fet miraculós vinculat al sant quan era infant.

Cartell de la Festa Major de Vic de l'any 2007.
Ajuntament de Vic

A més d'aquests edificis, que es poden considerar importants relíquies del sant, Vic conserva restes corporals que estan dipositades en reliquiars de diferents esglésies de la ciutat. Eduard Junyent explica, en el pròleg d'un llibre dedicat al sant, els detalls de la procedència i del motiu de la seva arribada: "Amb motiu de la beatificació fou extret del sepulcre i dut a Roma l'os anomenat *húmer* del braç dret del Sant. A instància de la ciutat de Vic, manifestada quan es feren els primers processos, de posseir una relíquia insigne del Sant, fou entregada aquesta mateixa en 1780 i col·locada en un bell

reliquiari d'argent costejat per l'Ajuntament, que d'ençà d'aleshores es guarda en l'església dels Trinitaris. Ja abans havia estat donada a la ciutat una petita relíquia que l'Ajuntament diposità a l'església de la Pietat, en 1786, quan s'hi construí l'actual retaule que li està dedicat, però com que s'extravià amb la invasió francesa de 1809, fou substituïda, en 1817, per una porció que s'extragué de la relíquia venerada als Trinitaris. Des de 1878 també es venera una altra petita relíquia a la capella erigida en la casa natalícia del Sant. Més posteriorment, en 1889, s'extragué del sepulcre la relíquia més sencera que hi restava, una tibia, que el Bisbe Morgades col·locà en un bell reliquiari que entregà a la Catedral de Vic¹⁴¹. Actualment és a la catedral de Vic. La primera que ha

¹³⁸ Junyent, Eduard. "La llegenda de la troballa de les relíquies dels Sants Màrtirs". *Ausa*, vol 2, 1956, núm. 15, any, p. 208 – 212

¹³⁹ Gudiol, J.; Junyent, E.; Salarich, Miquel S. *Sant Miquel dels Sants i la ciutat de Vic*. Vic : Arxiu, Biblioteca i Museu Episcopals, 1992, p. 99

¹⁴⁰ Ídem, p. 95 – 96, 101 - 105

¹⁴¹ Gros, Josep. *Vida de Sant Miquel dels Sants*. Barcelona : Tipografia Balmesiana, 1936, p. IX

estat esmentada és la que és duta en processó, cada any, per la diada del Sant i, juntament amb les altres, és exposada en l'Ofici solemne que té lloc al temple catedralici; es tracta d'una peanya de plata que suporta un cilindre de vidre a l'interior del qual hi ha la relíquia.

L'1 de juliol de 2004¹⁴² hi havia 35 homes que duïen el nom Miquel dels Sants a Catalunya. D'aquests, 26 homes (tres de cada quatre) vivien a la comarca d'Osona.

La Festa Major de Vic té lloc, des de fa més de cent anys, per la diada de Sant Miquel dels Sants; va ser poc després de la seva canonització, el 1862, que la ciutat va establir aquesta data per a celebrar-la oblidant d'altres moments del calendari. L'organització del programa festiu, en el qual s'hi reuneixen activitats de molta diversa tipologia, depèn de l'ajuntament i, en concret de l'Institut Municipal d'Acció Cultural.

Ramon Ferrer és tècnic de cultura de l'Ajuntament de Vic. Dins l'estructura administrativa ocupa la gerència de l'IMAC (Institut Municipal d'Acció Cultural), organisme autònom de caràcter administratiu que s'ocupa de l'organització i coordinació d'activitats culturals del municipi. Per aquest motiu va ser interpel·lat sobre la inclusió dels símbols religiosos referents a Sant Miquel dels Sants, en especial de les seves relíquies, en el programa festiu.

Ferrer va considerar que "l'aspecte simbòlic religiós és molt important i –va afirmar– és el que manté la tradició i marca els rituals de la festa". Va definir com a "pal de paller" l'aspecte religiós de la festa i, que aquest, valia tant "per als creients i per als que no ho són". "Les festes de Sant Miquel dels Sants –va dir– es fan, precisament, en aquestes dates pel fet de coincidir amb la diada del sant; si no fos així es podrien fer en qualsevol altra moment de l'any més propici". El cert, com ell mateix va recordar "és que la versió més estesa entre el discurs popular és que els vigatans celebren la seva Festa Major, just a principis de juliol, a Platja d'Aro".

La coordinació dels actes religiosos en el context festiu general de Vic també es porta des de l'IMAC. Ramon Ferrer va esmentar el cas del Corpus, recuperat fa un parell d'anys, en què s'han encarregat de definir el ritme i ordre de la processó en un treball molt proper al bisbat. El tractament de les processons, en qualsevol cas, "és el mateix que es fa de qualsevol espectacle: es defineix qui va al davant i qui al darrera, quan s'engega i l'ordre de la comitiva, què es fa a l'arribada i si cal guàrdia urbana...". "A la Festa Major –va dir– el ritual és molt decidit i només cal posar-se en contacte amb el bisbat per comprovar els horaris".

¹⁴² Podeu cercar el nom "Miquel dels sants" a : *Població; onomàstica* [en línia] Institut d'Estadística de Catalunya. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2007] Disponible a: <<http://www.idescat.net/orpi/Orpi?TC=L&VN=miquel+dels+sants&VOK=Confirmar>> [Consulta: 19 de juny de 2007]

El paper de la religió en les manifestacions festives de la ciutat s'ha traduït en una incorporació d'elements litúrgics en el context lúdic general. “A la Festa Major hi ha el sant i l'Ofici que, com deia, són el pal de paller i, al seu voltant, s'han anat incorporant activitats de tipus civil que es poden viure al marge de la fe i del sentiment religiós”. Aquesta dinàmica, segon Ferrer, “no és res passat de moda ja que, si ho creguéssim així, no ho fariem”. Va afirmar que “per una banda hi ha la idea religiosa i la intenció de recuperar uns determinats valors, en els quals no em fico a valorar, però per altra banda hi ha tot els ritual de tipus folklòric popular i tradicional respecte els quals hi ha una clara voluntat de recuperació i promoció”. És el cas dels gegants, els nans i l'àliga dels que “estem discutint quan i com han d'intervenir en la festa”.

A consell del mateix Ramon Ferrer es va recórrer a la figura de Xavier Cervera i Solà, exregidor de l'Ajuntament de Vic que, durant els anys en què va ocupar aquest càrrec públic, va incidir molt decididament en la inclusió dels símbols religiosos en la Festa Major que s'havien anat perdent. Cervera recordava especialment aquesta recuperació en referència a la processó que, abans de l'ofici de Festa Major, passa per davant de la casa natalícia de sant Miquel dels Sants i va a la catedral. Va esmentar que “es va començar a aportar elements de la pròpia corporació municipal com el *cavaller de Corpus*, que porta la bandera de la ciutat dalt del cavall, juntament amb dos heralds, també a cavall, que porten unes trompetes i que, tots tres, van vestits amb unes dalmàtiques¹⁴³ seguint el model del segle XVIII”. A aquesta primera novetat introduïda la va seguir, el 1993, la recuperació dels símbols referents a la catedral – basílica. Es van recuperar, va esmentar quan “feia cent anys de la concessió del títol de catedral – basílica a Sant Pere de Vic pel papa Lleó XIII el 1893”. En aquell moment es van restituir el tintinacle¹⁴⁴ i el pavelló¹⁴⁵, que solien sortir en la processó de Corpus, i que, quan aquesta manifestació es va deixar de celebrar, van passar a fer-ho en la processó de Festa Major. Per aquelles dates, va recordar, “també es va recuperar la imatge de Sant Miquel dels Sants que només havia sortit en una processó de tarda del mateix dia i que també va deixar de fer-se”. La imatge havia estat guardada al convent dels Trinitaris de Vic i es va recuperar per a fer-la sortir en la processó del matí de la Festa Major. “Tots aquest elements –va esmentar- els varem recuperar tot concentrant-los en l'acompanyament del trasllat de les relíquies de Sant Miquel que era la única activitat que havia sobreviscut”. Afirmava que “d'aquesta manera es va reforçar l'anada de les relíquies de Sant Miquel a l'ofici que es feia en el seu honor”.

¹⁴³ “Dalmàtica”: 2. Túnica oberta pels costats que portaven els macers i reis d'armes. Dins: *Gran Enciclopèdia Catalana* vol. 8, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-1989 p. 436

¹⁴⁴ “Tintinacle”: Emblema de les basíliques consistent en una campana col·locada al capdamunt d'un pal i que hom sol portar a les processons. Dins: *Gran Enciclopèdia Catalana* vol. 22, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-1989 p. 351

¹⁴⁵ “Pavelló”: Conjunt de peces de tela penjades d'un punt central, a manera de tenda o dossier, destinat a cobrir un llit, un altar, etc. Dins: *Gran Enciclopèdia Catalana* vol. 17, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-1989 p. 331

Precisament, ara ja com un ciutadà més, els darrers anys ha participat activament en la processó de Sant Miquel dels Sants portant un dels símbols que hi són presents.

5.1.3. El cas de Centelles: tota una festa que festeja una Santa des de la rebuda de les seves relíquies

Titular relíquies	Santa Coloma		
Tipologia de santa	Llegendària		
Parròquia o municipi	Centelles		
Apunt hagiogràfic	Verge cristiana que va ser martiritzada a la població de Sens, a la Borgonya francesa, en el segle III		
Vinculació simbòlica	Copatrona, juntament amb Sant Llop, de Centelles i titular de la parròquia des de l'any 898		
Arribada de les relíquies	22 de març de 1620		
Manifestacions festives	Onomàstica	30 / 31 de desembre	Festa del Pl. Festa Major d'hivern
Localització habitual	Rectoria		
Localització en manifestació festiva	Altar major de l'església de Santa Coloma de Centelles		
Ritu específic dels fidels	Besada al reliquiari amb besada dels fidels mentre és subjectat per un mossèn		
Reliquiari	Penya de plata que suporta un medalló a l'interior del qual hi ha la relíquia		

La vila de Centelles¹⁴⁶ és situada a la zona sud de la comarca d'Osona, a l'arxiprestat de Guillerries – Congost que ocupa la part sud-est del bisbat de Vic. El centre històric del nucli urbà s'arremolina al voltant de l'església de Santa Coloma, que és la patrona del municipi juntament amb sant Llop.

La vida de Santa Coloma se situa al segle III a la ciutat borgonyona de Sens on va morir en defensa de la seva fe cristiana acusada per l'emperador romà Aurelià¹⁴⁷. La seva presència terrenal, situada a una ciutat gal·la, la devia fer una de les advocacions a les quals els francs tenien certa devoció i que deurien dur a les terres del sud dels

¹⁴⁶ Per dades històriques i sociològiques podeu consultar: *Centelles* [en línia] Wikipedia. Wikimedia Foundation, Inc. Disponible a: <<http://ca.wikipedia.org/wiki/Centelles>> [Consulta: 18 de juny de 2007]

¹⁴⁷ Sargatal, Ramon. *Diccionari dels sants*. Barcelona : Edicions 62, 1997, p. 49 - 49

Pirineus a l'alta edat mitjana¹⁴⁸. Precisament, l'església parroquial de Centelles és dedicada a Santa Coloma des de l'any 898 quan estava vinculada a una vila anomenada Vinyoles¹⁴⁹. Posteriorment seria vinculada al castell de Centelles i origen de la població que així seria anomenada.

El nom de Coloma, tot i no ser gaire freqüent, és present a moltes comarques catalanes. Cal dir que a Osona, possiblement per la influència de la població femenina de Centelles, és la segona comarca que, amb números absoluts, té més dones que es diuen Coloma: 24 d'un total de 282¹⁵⁰. L'estudi que indica les dècades en les quals van néixer aquestes dones determina que és un nom que es va posant cada vegada menys¹⁵¹.

Cada 30 de desembre se celebra una activitat de gran plasticitat coneguda com la Festa del Pi de Centelles¹⁵². Organitzada per l'Associació de galejadors de Centelles, aquesta festa és una manifestació social i festiva que té una gran càrrega simbòlica tant per l'acció que s'hi porta a terme com de la manera en què es fa; fins i tot, alguns autors han volgut trobar-hi vinculacions amb divinitats ancestrals¹⁵³. Va ser declarada festa tradicional d'interès nacional per la Generalitat de Catalunya per l'Ordre de 17 de novembre de 1987, que es va publicar al DOGC número 922, del 2.12.1987¹⁵⁴ (Se'n poden veure imatges prement en el següent enllaç ¹⁵⁵).

La Festa del Pi s'ha relacionat, des de sempre, amb santa Coloma. Els estudis que en busquen el seu origen solen fer referència a les celebracions que els centellencs van fer, llençant trets a l'aire, quan una relíquia de la Santa va arribar a la parròquia. En una relació de l'any 1620¹⁵⁶, conta Fortià Solà, hi consta la següent afirmació:

“Solemnia rebuda que el dia 22 de Mars se feu a la relíquia insigne de Santa Coloma, portada de Roma per l'ilustre y piados centellench Fra Joaquim Soler, del Orde de Predicadors, se diu que 'dit pare la va depositar en la capella de Jesús lo

¹⁴⁸ AA VV. *La Festa del Pi de Centelles*. Centelles : Edicions El Portal, 1999, p. 44

¹⁴⁹ Pladevall, A. Benet, Albert. “Casal de Vinyoles”. Dins: *Catalunya romànica*, vol 2. Barcelona : Enciclopèdia Catalana, 1984, p. 185

¹⁵⁰ Podeu cercar el nom “Coloma” a: *Població; onomàstica* [en línia] Institut d'Estadística de Catalunya. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2007 Disponible a: <<http://www.idescat.net/orpi/Orpi?TC=L&VN=Coloma&VOK=Confirmar>> [Consulta: 19 de juny de 2007]

¹⁵¹ Institut d'Estadística de Catalunya [en línia] Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2007 Disponible a:

<<http://www.idescat.net/orpi/Orpi?TC=D&CC=00&VS=1&VA=0000&VN=1295>> [Consulta: 19 de juny de 2007]

¹⁵² Es pot veure la descripció de la festa a: Festa del Pi de Centelles [en línia] Wikipedia. Wikimedia Foundation, Inc. [Consulta: 28 d'agost de 2007] Disponible a: http://ca.wikipedia.org/wiki/Festa_del_Pi

¹⁵³ Reguant, Prudenci. El Pi de Centelles. Mite, ritu i experiència. Barcelona : Cossetània, 2006. Poden consultar-se resums a: El Pi de Centelles. Mite, ritu i experiència [en línia] Relatsencatalà. Oma Technologies S.L. Disponible a:

1a part: <http://www.relatsencatala.com/rec/Controller?rp_action=view_relat&rp_relat_id=48528>

2a part: <http://www.relatsencatala.com/rec/Controller?rp_action=view_relat&rp_relat_id=48530>

3a part: <http://www.relatsencatala.com/rec/Controller?rp_action=view_relat&rp_relat_id=48534>

4a part: <http://www.relatsencatala.com/rec/Controller?rp_action=view_relat&rp_relat_id=48538>

5a part: <http://www.relatsencatala.com/rec/Controller?rp_action=view_relat&rp_relat_id=48541>

[Consulta: 28 d'agost de 2007]

¹⁵⁴ Albà, Josep. “La festa del pi de Centelles”. Dins: *Les festes a Catalunya*. Barcelona : Generalitat de Catalunya. Dep de Presidència : Ed. 92, 1999, p. 361 - 363

¹⁵⁵ Reivax35. *La gran festa del pi de Centelles* [accés en línia a: <http://www.youtube.com/watch?v=9HSLI9f1tpM>] Consulta: 20 de setembre de 2007

¹⁵⁶ Arxiu Parroquial. Parròquia de Santa Coloma de Centelles, Llibre de l'Obra de l'any 1617, foli 22

dissapte anit, y allí se cantaren solemnes Completes ab molta lluminaria y tirs de arcabustos per la Vila...¹⁵⁷ .

Fra Joaquim Soler, va dur-hi la relíquia amb el document acreditatiu corresponent, *l'autèntica*. Actualment, la relíquia de santa Coloma es troba en un reliquiari que es besa cada 31 de desembre, després de l'ofici de *galejadors*¹⁵⁸. Aquest objecte d'orfebreria és una peanya de plata que suporta un medalló a l'interior del qual hi ha la relíquia.

Es creu que la referència de 1620 és la més antiga que es posa en relació amb la festa que esdevé la vigília de la diada de Santa Coloma i que té com aspecte característic el fet de llençar trets de trabuc a l'aire, fet que es coneix amb el nom de *galejar*; precisament, Antoni M. Alcover¹⁵⁹ apunta dos significats per aquest verb que són ben il·lustratius de la Festa del Pi: “festejar, obsequiar o adornar en senyal de festa” i “celebrar una festa amb grans sorolls, especialment amb salves d'escopeteria”. La festa, precisament, es considera com una acció dels centellencs dedicada a honorar la seva patrona i es considera que el pi és l'ofrena que li fan. En aquest sentit és interessant reproduir les paraules que apareixen en un dels llibres dedicats a la Festa:

“Mentre el pi s'enlaira, des del torn, sobre l'altar cercant la mirada de la Santa, totes les veus que omplen de gom a gom l'església entonen l'himne. Són veus sovint poc avesades a cantar, però que fan d'aquest cant el clam de tot un poble. Hom ha vist llavors molts ulls humits i molt rostres trencats per l'emoció. S'ha d'haver viscut la Festa pas a pas per entendre aquest moment suprem que ens lliga al passat i al futur fent-nos sentir petits i grans alhora. Com cada any, avui t'hem portat el pi perquè tu, patrona de Centelles, ens miris orgullosa¹⁶⁰”.

La relació de la Festa del Pi amb l'Església, tot i la seva vinculació física i pel fet que es porta el pi a l'interior mateix del temple parroquial, ha passat per moments difícils. És interessant, en aquest punt, de recollir dos exemples ben il·lustratius. Per una banda, Xavier Fàbregas, a *Les arrels llegendàries de Catalunya* esmenta que:

“Hom em va contar a Centelles que un any el pi havia caigut de manera estrepitosa mentre el rector celebrava la missa dominical. El fet ocorregué en el temps que l'oficiant treballava encara d'esquena al públic, i l'altar es trobava adossat a la paret del fons. El pi, doncs, consumà una venjança incruenta envers el culte que l'havia postergat. En caure va tustar l'esquema del celebrant, discretament, amb les branques. El celebrant va tenir un ensurt, és clar, i la facècia no passà d'aquí. Avui, amb l'altar més avançat si el pi queia el celebrant se'l trobaria per barret. Per això ha estat reforçat el cable i sembla que branques i fullam constitueixen un pèndol segur.

¹⁵⁷ Solà, Fortià. *El pi de Centelles*. Vic : Tipografia Balmesiana, 1918, p. 74

¹⁵⁸ Ídem, p. 45

¹⁵⁹ Alcover, Antoni M. *Diccionari català – valencià – balear*. Volum 6. Palma de Mallorca : [s:n], 1975 – 1979, p. 130 - 131

¹⁶⁰ AA VV. *La Festa del Pi de Centelles*. Centelles : Edicions El Portal, 1999, p 103

Entre el bosc i el temple, doncs, ha estat acceptada una situació d'armistici, i cadascú s'acontenta amb el seu paper¹⁶¹”.

I, per la seva banda, l'antropòleg Manuel Delgado, en el seu llibre *La festa a Catalunya*, avui recordava que:

“A Centelles, vaig poder ser testimoni personal, a l'edició de la Festa del Pi de 1987, del resultat de la negativa del mossèn a donar les claus perquè els galejadors fiquessin el pi dins l'església, esparverat perquè li semblava que penjar un arbre del sostre sobre l'altar major era una considerable falta de respecte, i molt més si era a càrrec d'homes que no havia vist a missa en tot l'any. Us puc ben assegurar que el pas següent als intents de persuadir-lo per les bones –cosa que finalment es va aconseguir-, estava previst que fos el de derruir les portes del recinte sagrat¹⁶²”.

La persona que millor podia parlar de la Festa del Pi i del seu sentit és el capità dels *galejadors*, que per veterania ostenta el màxim grau entre tots els seus participants i que, a més, és president de l'Associació de Galejadors. Josep Giol i Mas és centellenc i fill de centellencs de moltes generacions enrere. Nascut el 1928 és *galejador* de la Festa del Pi des de 1944 i actualment ocupa en càrrec de capità, el màxim grau que va assolir, el 1981, per antiguitat. De les seves paraules es desprèn el caràcter profundament religiós de la festa. Segons Giol, “*galejar* vol dir festejar la Santa, festejar-la amb trets” i resumeix el sentit de la Festa del Pi de forma ben descriptiva: “jo sempre dic que quan un noi festeja una noia li porta un ram; a Centelles estimem tant la nostra patrona que li portem tot un arbre. És l'ofrena de tot un poble a la seva patrona, sense distinció de qui la fa”.

5.1.4. Anàlisi d'informacions i entrevistes

Les diferents entrevistes permeten establir quin grau de relació existeix entre la devoció a les relíquies i les manifestacions festives de caràcter general. La correspondència s'estableix a partir de les informacions transmeses pels diferents informants i el seu estudi individual i comparatiu.

Importància de les relíquies en la tria de dates de les festivitats	Data onomàstica	Data de translació
Sant Eudald de Ripoll	X	

¹⁶¹ Fàbregas, Xavier. *Les arrels llegendàries de Catalunya*. Barcelona : La Magrana, 1987, pàg. 154.

¹⁶² Delgado, Manuel. *La festa a Catalunya, avui*. Barcelona : Barcanova, 1992, p. 107 i 108

Sant Patllari de Camprodon		X
Sant Miquel dels Sants de Vic	X	
Santa Coloma de Centelles	X	

Vinculació simbòlica amb el municipi	Mateix titular de parròquia i de relíquies	Patró /a del municipi	Titular només de relíquies dutes fora	Titular de les relíquies fill /a del municipi
Sant Eudald de Ripoll		X	X	
Sant Patllari de Camprodon		X	X	
Sant Miquel dels Sants de Vic		X		X
Santa Coloma de Centelles	X	X		

Tipus de manifestació festiva general	Festa Major d'estiu del municipi	Festa Major d'hivern
Sant Eudald de Ripoll	X	
Sant Patllari de Camprodon		X
Sant Miquel dels Sants de Vic	X	
Santa Coloma de Centelles	X	

5.1.4.1. Coordinació entre manifestació festiva i acte de devoció a les relíquies

En referència a la incorporació de l'acte de devoció a les relíquies dins el programa general de les manifestacions festives les diverses entrevistes –de tipus **entrevista semiestructurada enfocada**- han proporcionat les següents informacions:

Cas	Declaració	Declarant	Missatge
Camprodon	<i>“Això és cosa d'església, hauríeu de parlar amb el rector. La missa és la de cada any i es posa en el programa de les festes”</i>	Ajuntament de Camprodon	La devoció amb les relíquies no va amb l'Ajuntament, es limiten a incorporar l'ofici de sant Patllari al programa de festes i en procurar l'assistència de les autoritats
	Es posa d'acord amb l'Ajuntament per a	Mn. Jacint	Respecte mutu entre la

	<p>l'horari "que sempre sol ser el mateix i es procura l'assistència de les autoritats que hi venen fent un cercavila"</p> <p>En el fulletó dels actes de la Festa Major "hi ha un article de l'alcalde que convida i un article del rector que també convida"</p>	<p>Medina, rector de Camprodon</p>	<p>parròquia i l'Ajuntament.</p>
<p>Ripoll</p>	<p>"La festa sempre és l'11 de maig, dia del patró i se sol prendre un altre dia, abans o després, per desenvolupar el conjunt d'activitats"</p> <p>"És un ofici solemne a l'església del monestir que té lloc el dia 11 pel matí i que és l'acte més relacionat amb les relíquies, especialment al final quan es dona el 'cotó' beneït"</p> <p>"No cal massa coordinació amb la resta d'actes festius ja que solen ser a la tarda i a la nit". Tot i això, ca recalcar que "a la sortida de la missa hi sol haver una ballada de sardanes amb una sardana d'honor i si hi ha un esdeveniment al qual se li vol donar un relleu especial se sol situar en aquest moment ja que hi ha representació del consistori"</p>	<p>Departament de cultura de l'Ajuntament de Ripoll</p>	<p>Bon coneixement de l'existència de l'acte de devoció a les relíquies de sant Eudald dins el programa festiu de la Festa Major de Ripoll. Bona coordinació entre les activitats.</p> <p>Nivell de coordinació acceptable entre l'acte de devoció, pròpia de la parròquia, i la manifestació festiva general, organitzada per l'Ajuntament. Hi ha respecte però es procura realitzar activitats posteriors a la missa per tal de donar-los major relleu aprofitant l'aflluència de gent.</p>
<p>Vic</p>	<p>"L'aspecte simbòlic religiós de la festa és molt important i és el que manté la tradició i marca els rituals de la festa; és el pal de paller i això val tant per als creients i per als que no ho són"</p> <p>"A la Festa Major el ritual és molt decidit i només cal posar-se en contacte amb el bisbat per comprovar els horaris"</p> <p>"A la Festa Major hi ha el sant i l'Ofici que són el pal de paller i, al seu voltant, s'han anat incorporant activitats de tipus civil que es poden viure al marge de la fe i del sentiment religiós. Aquesta dinàmica no</p>	<p>Ramon Ferrer, tènic de cultura de l'Ajuntament de Vic</p>	<p>Se li dona gran importància a la simbologia religiosa inclosa en el context festiu.</p> <p>La coordinació entre l'aspecte religiós i laic de la festa és molt simple.</p> <p>Hi ha un gran interès per incloure la simbologia religiosa en el context festiu general.</p>

<p><i>és res passat de moda ja que sinó no ho faríem. Per una banda hi ha la idea religiosa i la intenció de recuperar uns determinats valors, en els quals no em fico a valorar, però per altra banda hi ha tot els ritual de tipus folklòric popular i tradicional respecte els quals hi ha una clara voluntat de recuperació i promoció”</i></p>		
<p><i>“Fa vint anys només quedava el trasllat simbòlic de les relíquies des de la casa natalícia de sant Miquel dels Sants a la catedral just abans de començar l’ofici. Aleshores es va començar a aportar-hi elements de la pròpia corporació municipal com el cavaller de Corpus, que porta la bandera de la ciutat dalt del cavall, juntament amb dos heralds, també a cavall, que porten unes trompetes i que, tots tres, van vestits amb unes dalmàtiques seguint el model del segle XVIII. El 1993, es va fer la recuperació dels símbols referents a la catedral – basílica quan feia cent anys de la concessió d’aquest títol a Sant Pere de Vic pel papa Lleó XIII el 1893 i es van restituir el tintinacle i el pavelló, que solien sortir en la processó de Corpus, i que, quan aquesta manifestació es va deixar de celebrar, van passar a fer-ho en la processó de Festa Major. Per aquelles dates també es va recuperar la imatge de Sant Miquel dels Sants que només havia sortit en una processó de tarda del mateix dia i que també va deixar de fer-se. Tots aquest els varem recuperar tot concentrant-los en l’acompanyament del trasllat de les relíquies de Sant Miquel que era la única activitat que havia sobreviscut. D’aquesta manera es va reforçar l’anada de les relíquies de Sant Miquel a l’ofici que es feia en el seu honor”</i></p>	<p>Xavier Cervera i Solà, col·laborador en els actes de sant Miquel dels Sants</p>	<p>Testimoni de l’interès en la recuperació de símbols religiosos en la Festa Major de Vic, relacionats amb sant Miquel dels Sants, que havien anat desapareixent.</p>

Centelles	<i>“La relació amb la parròquia, com institució, és estreta però al rector no li agrada gaire la Festa; la setmana abans li anem a explicar com es preveu. Els galejadors vetllem pels possibles danys que es facin al temple parroquial i nosaltres paguem qualsevol desperfecte que hi pugui haver”</i>	Josep Giol i Mas, capità dels galejadors	La Festa del Pi és del poble i el poble i l'Església és una participant passiva que només aporta l'edifici.
	<i>“En temps del nacionalcatolicisme, després de la Guerra Civil, les autoritats presidien totes les activitats del poble però això ha canviat i l'alcalde i els regidors venen a la festa a títol particular, venen al bosc i hi participen com un mes no com autoritat. La única autoritat és la del capità, que assenyala el ritme de la festa”</i>		Les autoritats polítiques del municipi tenen poc protagonisme dins la Festa del Pi de Centelles.
	<i>“Actualment es canta l'Himne a Santa Coloma que és un himne per a tot el poble i, quan el pi arriba a l'alçada que toca, cantem la darrera estrofa”</i>		Per abandonar connotacions polítiques de cada moment històric es va confeccionar un cant propi dedicat a la Santa.

5.1.4.2. Significació del patró o patrona dins el programa general de festa

En referència a la significació de la figura del patró o patrona del municipi dins el programa general de les manifestacions festives les diverses entrevistes –de tipus **entrevista semiestructurada enfocada**- han proporcionat les següents informacions:

Cas	Declaració	Declarant	Missatge
Camprodon	<i>“És el 21 de juny i se celebra en aquesta data des de temps immemorial”</i> <i>“Quan vaig venir a Camprodon, fa 8 anys, ja era així”</i> <i>“Se celebra, com en tots els sants, el dia en què va morir ja</i>	Mn. Jacint Medina, rector de Camprodon	El rector desconeix el veritable significat de la data i que està relacionada amb el dia en què van arribar les relíquies a Camprodon.

	<i>que es considera que és quan van a la glòria”</i>		
Ripoll	<i>“Està bastant institucionalitzat aquest fet i el dia de Sant Eudald és el que dóna motiu a la festa”</i> <i>“Fa uns anys es va voler passar a dates properes a Santa Maria, per l’agost, però no hi havia tanta gent com pel maig i, per aquets motiu s’hi va retornar”</i>	Departament de cultura de l’Ajuntament de Ripoll	Se li dóna importància al fet que la data de l’11 de maig és el dia del patró, sant Eudald.
	<i>“Sol variar en si l’11 de maig cau en cap de setmana o no ja que tot i que a Ripoll és festa local a la resta de poblacions del voltant es treballa”. Respecte el cas de 2007, es recorda que “tot i ser en divendres hi havia molta gent”</i>		Bon seguiment de l’acte de devoció a les relíquies.
	<i>“Aquell dia el monestir s’omple de gom a gom; hi veus gent que viu fora de Ripoll, com jo mateix, i que només ens trobem allà. La gent de la meva generació sol ser sempre a Ofici. La sortida del monestir és moment i lloc de trobada entre gent que ens veiem de molt tant en tant”</i>	Alex Roca, col·laborador dels actes a sant Eudald	L’11 de maig és moment de trobada entre les ripollesos, sobretot a l’ofici de sant Eudald.
<i>“Els mossens que són fills de Ripoll, especialment si el dia de l’ofici és entre setmana i no han de dir missa a les seves parròquies, es troben tots a oficiar la missa de sant Eudald”</i>	La significació religiosa també és present.		
Vic	<i>“Les festes de Sant Miquel dels Sants es fan, precisament, en aquestes dates pel fet de coincidir amb la diada del sant; si no fos així es podrien fer en qualsevol altra moment de l’any més propici”</i>	Ramon Ferrer, tècnic de cultura de l’Ajuntament de Vic	La data de la festivitat del Sant és el motiu de fer la festa en aquell moment de l’any.

Centelles	<i>“La Festa que veu el qui ve de fora és una però per a nosaltres, els centellencs, té un sentit més profund. Per a nosaltres és una ofrena que el poble fa a la Santa, no només la fem els galejadors, que som els oficiants d’una missa, els sacerdots d’aquesta festa, sinó que la considerem que la fa tot el poble i que al pi hi és tothom. El pi és Centelles, cada branca és un carrer, cada branquilló és una casa i cada agulla és un centellenc”</i>	Josep Giol i Mas, capità dels galejadors	El profund significat de la Festa del Pi, amb connotacions religioses, és assumit com a propi pels organitzadors i participants.
------------------	--	---	---

5.1.4.3. Significació del patró / patrona per a la població

En referència a la significació de la figura del patró o patrona per a la població del municipi on tenen lloc les manifestacions festives les diverses entrevistes –de tipus **entrevista semiestructurada enfocada**- han proporcionat les següents informacions:

Cas	Declaració	Declarant	Missatge
Ripoll	<p><i>” Sempre ha estat un dia especial a l’any, per la festivitat de sant Eudald ,que és la Festa Major, i aquest sortia en processó, que des de fa uns anys ja no es fa, i hi havia alguna cosa especial que no es veia en altres processons, ja fos la del Corpus, la de Setmana Santa o la de la Maredeu d’agost, que també es feien, però no sabia el perquè es notava allò especial...”</i></p> <p><i>“A mesura que et vas fent gran vas veient que és especial perquè és el patró de Ripoll i,</i></p>	Àlex Roca, col·laborador dels actes a sant Eudald	<p>Forta significació per a les persones nascudes a Ripoll que els ha fet veure que l’11 de maig és un dia especial.</p> <hr/> <p>Sant Eudald és qualificat com a patró.</p>

llavors, vas entrant en el coneixement de Sant Eudald”.

“Em cridava molt l’atenció que, en un racó molt fosc del monestir on a la mainada ens feia molta basarda entra-hi, hi havia un sant que només tenia, encara no, mig cos. Allò em cridava l’atenció i sé que havia fet preguntes a casa meva, sobretot per la forma del sant...”.

“Els meus familiars em deien que m’havia de fixar que sota del cap del sant hi havia una caixeta on es guardaven les relíquies i que el sant era figuratiu, ja que no era d’aquella manera... i explicaven el just i jo no entenia res....”.

“Imagino –va dir- que tothom el deu haver conegut de la mateixa forma”.

“De la lectura d’alguns textos vaig saber que uns monjos havien anat a buscar les relíquies a Ax dels Termas ja que en vida, Sant Eudald, havia estat a terres del Ripollès evangelitzant-lo i, precisament a Ripoll va quedar la tradició més arrelada”

“La gent de Ripoll el considerem el nostre autèntic patró i fins i tot van salvar-lo, de la crema d’imatges i ornaments d’església que es va fer per la Guerra Civil, uns ripollesos que hi participaven quan es van adonar que era el reliquiari de Sant Eudald; aleshores van decidir no tocar-lo”.

El coneixement del patró ja ve d’infant i està envoltat d’un cert “misteri”.

Bon coneixement de la llegenda sobre l’arribada de les relíquies a Ripoll.

Sant Eudald té una gran significació, des de fa temps, per als ripollesos.

	<p><i>“El nom d’Eudald i Eudalda portat per alguna persona vol dir que té alguna vinculació amb Ripoll”</i></p> <p><i>“Quan vaig a Ripoll no puc deixar d’anar al monestir i visitar la capella de Sant Eudald”. “Darrerament està molt ben il·luminada ja que la van restaurar, especialment les pintures, quan es va celebrar el mil·lenari del nomenament de sant Eudald com a patró. Va ser el 2004. En aquestes ocasions, sempre hi trobo algú que està fent el mateix que jo”</i></p> <p><i>“Sant Eudald me’l sento molt meu: és el meu patró”</i></p>		<p>El nom d’Eudald o Eudalda van lligats a Ripoll.</p> <p>La capella de sant Eudald esdevé un focus d’atracció pels ripollesos.</p> <p>Declaració que resumeix la forta significació que sant Eudald té per a l’informant.</p>
Centelles	<p><i>“Galejar vol dir festejar la Santa, festejar-la amb trets”</i></p> <p><i>“Jo sempre dic que quan un noi festeja una noia li porta un ram; a Centelles estimem tant la nostra patrona que li portem tot un arbre. És l’ofrena de tot un poble a la seva patrona, sense distinció de qui la fa”</i></p> <p><i>“El component religiós de la Festa és innegable ja que si no fos per la Santa la Festa no tindria sentit”</i></p>	Josep Giol i Mas, capità dels galejadors	<p>Els galejadors interpreten la seva activitat com una forma d’honorar a la seva patrona.</p> <p>La dedicació a la santa Coloma és l’eix de la Festa del Pi.</p>

5.2. La devoció a les relíquies: la besada, un gest entre la litúrgia i la credulitat

L'acte de devoció dirigit específicament a les relíquies es dona en l'ofici solemne de la festivitat del sant o santa. En cadascun dels casos observats directament, mitjançant la metodologia de l'observació panoràmica participant, –Ripoll, Camprodon i Vic- i Centelles – que per qüestions de calendari, com s'ha apuntat al marc metodològic, no s'ha pogut observar però que les referències bibliogràfiques i les declaracions dels entrevistats ho confirmen-, es dona el gest de “besar les relíquies”. S'ha pogut constatar assistint als oficis de Festa Major i anotant en el quadern de camp aquells esdeveniments que resultaven significatius per a l'estudi.

Aquests són els rituals esdevinguts l'any 2007 en relació a la devoció a les relíquies de sants:

Ripoll.- A la capital del Ripollès, l'11 de maig és la Festa Major. En aquest dia se celebra l'acte amb connotacions més protocol·làries, juntament amb el pregó; és l'ofici solemne de Sant Eudald que sol tenir lloc a Santa Maria de Ripoll, església parroquial que forma part de les construccions del monestir.

La gent, endiumenjada, es dirigeix a l'ofici de Festa Major. Ripoll. 11 de maig de 2007

Reliquiari de sant Eudald disposat per la rebre devoció davant l'altar. Ripoll. 11 de maig de 2007

Una estona abans de l'inici de la missa, prevista per les 11 del matí, els primers fidels ja arribaven a l'edifici. Alguns d'ells s'apropaven a mirar, de prop, el reliquiari de Sant Eudald, que havia estat disposat al final del passadís central de la nau just abans de les escales que condueixen al creuer on hi ha l'altar. Lentament es van ocupar totes les places de seient i molta gent va quedar-se dreta. Tot i que la majoria era gent adulta, més

aviat del col·lectiu de la gent gran, hi havia parelles joves amb els seus fills petits.

Just al punt de les onze, al lateral de la nau on hi ha l'accés al claustre, es van preparar els capellans concelebrants i escolans. Es van col·locar formant dues fileres encapçalades per una creu processal. Després del toc de campanes van fer camí, en processó, cap a la porta del monestir per enfilear el passadís central en direcció a l'altar. Al final del recorregut d'aquest passadís es van trobar el reliquiari de Sant Eudald a qui van mostrar respecte tot abaixant el cap i, posteriorment se situen davant de l'altar. L'acte

litúrgic va ser presidit per mossèn Albert Palacín Artiga, rector de Santa Maria de Montblanc, que va viure part de la seva infantesa a Ripoll. Amb ell van oficiar quatre capellans més que, com és costum, estaven vinculats a la parròquia.

La cerimònia va començar, poc després de les 11 del matí, amb el cant dels goigs dels quals se n'havia repartit la lletra en uns fulls impresos. El cor situat a la capella lateral del creuer va iniciar el cant, acompanyats per la música d'un orgue, i són seguits per la gran majoria d'assistents. El rector de la parròquia de Santa Maria, Mn. Antoni Boqueras, va destacar la importància de la celebració de la diada de sant Eudald amb referències al patró. Posteriorment, en el transcurs del sermó, mossèn Palacín va recordar els seus anys a la vila i va enaltir la figura de sant Eudald a qui va qualificar "d'un bon cristià del qual se n'ha de seguir l'exemple".

Les autoritats, acompanyades pels Gegants, es dirigeixen a l'ofici de sant Patllari. Camprodon. 21 de juny de 2007

Reliquiari de sant Patllari exposat a la fornícula d'una capella lateral de Santa Maria. Camprodon. 21 de juny de 2007

A l'acabament de la missa, una hora després, es va procedir a beneir el "cotó de Sant Eudald" per part dels sacerdots. Després van fer acte de devoció a les relíquies tot besant el reliquiari i es va convidar als presents a fer el mateix apropant-se al reliquiari

i besar-lo. Poc a poc es va anar formant una filera de fidels que des dels bancs es van anar concentrant al passadís central. Lentament, d'un en un, homes, dones i nens, passaven davant del reliquiari amb el bust de sant Eudald, abaixaven el cap i el tocaven amb els llavis; un mossèn, des de darrera, anava passant un mocador per higienitzar-ne, suposadament, la superfície. Un cop havien fet aquest gest de devoció, tothom obtenia l'anomenat "cotó de Sant Eudald", tancat en un sobre i que havia estat beneït prèviament¹⁶³. Precisament, Joan Amades esmenta, en el seu *Costumari*, que a la funció religiosa de la tarda de la festa Major de Ripoll "beneïen volvetes de cotó que havien tocat la relíquia del sant i les repartien als fidels. Hom els atribuïa la virtut de guarir de mal d'orelles¹⁶⁴". Sobre aquest ritual contemplat a la missa de sant Eudald, va ser interpel·lat l'informant Àlex Roca i va recordar com "deien que era indicat per al mal d'orella de la mainada". Per les seves paraules semblava que no hi havia tingut mai gaire fe, però

¹⁶³ Bonet i Llach, Ramon. *Vida i culte de Sant Eudald: patró de la comtal vila de Ripoll: la història, la tradició, la llegenda*. Ripoll: [s.n.], 1981, p. 117 on es diu que "antigament, es feia tocar el cotó al propi crani de Sant Eudald, que es troba en l'interior del bust que hi ha en el seu reliquiari, gràcies a la porteta situada a la part posterior; actualment aquesta porteta està segellada. Aquest cotó era apreciat per les seves propietats curatives contra la sordesa i el mal d'orella quan es col·locava en el pavelló auricular".

¹⁶⁴ Amades, Joan. *Costumari català, el curs de l'any* (volum III: Corpus. Primavera). Barcelona : Salvat, 2001, pàg. 593

afirmava que “quan tenia els fills petits, una familiar de Ripoll me'l guardava expressament per si tenien mal d'orella...”.

Camprodon.- El 21 de juny, Festa Major de Camprodon i diada en la qual es commemora el dia en què van arribar-hi les relíquies del seu patró, es va celebrar l'ofici solemne de sant Patllari a l'església parroquial de Santa Maria. Poc abans de l'hora prevista per iniciar-lo, ja van arribar els primers fidels que travessaven la plaça en direcció al temple parroquial. Poc després, ho feien els “gegants” de la població que acompanyaven les autoritats polítiques locals i de l'ordre (policia municipal i guàrdia civil) que havien assistit al pregó inaugural de les festes que havia tingut lloc a l'Ajuntament. Progressivament, tothom va entrar a l'església, d'una sola nau. En una capella lateral hi ha una fornícula, tancada amb vidre, amb el reliquiari format pel bust i l'urna de sant Patllari; hi ha uns cartellets que proporcionen una mínima informació cronològica d'aquests elements. Ningú es va acostar per fer-li cap gest de respecte. En un pilar situat davant de l'altar hi havia la figura, en plata, del Sant que hi reposava enmig d'un ram de flors.

A dos quarts de 12 es va iniciar la missa. La coral Camprodon, situada darrere l'altar, va marcar els primers versos dels “goigs de sant Patllari” que van ser continuats pels assistents. L'església estava plena però no de forma absoluta. La gran majoria dels assistents eren persones d'edat adulta; només s'hi podia comptar algun infant però gairebé cap jove. El rector de la parròquia mossèn Jacint Medina va donar la benvinguda als assistents indicant que la celebració era en honor del patró principal de Camprodon, Sant Patllari, del qual es tenen les relíquies. Posteriorment va presentar a mossèn Ambrós, fill de Beget però resident a Barcelona, que presidia la cerimònia. Diversos mossens de les parròquies dels voltants, alguns dels quals eren a Ripoll cinc setmanes abans, van actuar com a concelebrants. Mossèn Ambrós, en el seu sermó, va fer un paral·lelisme entre la vida de Sant Patllari i les seves mostres de fe amb els deures d'un bon cristià. Va recordar els principals fets de l'hagiografia del Sant i, també, de la presència de les seves restes a Camprodon tot destacant els suposats miracles que havien realitzat així com les vicissituds que havien passat en el transcurs de la història. El relat i exhortació van durar un quart d'hora.

Acabada la missa, el rector va convidar als assistents a apropar-se a l'altar per besar la imatge de plata de Sant Patllari, que va anomenar “Sant Patllari petit” i que fins aleshores era dalt d'un pilar. La va agafar amb les mans i la va acostar als primers fidels que ja formaven una filera en el passadís central; lentament i en dues fileres, els fidels s'apropaven a la imatge que sostenia el rector, la besaven i recullen el “cotó” i una postal

on hi havia una il·lustració del bust-urna reliquiari que restava, desapercebuda, a la fornícula d'una nau lateral.

Interrogat sobre aquest ofici, Mossèn Medina, va recordar que “al final de la missa es canten els goigs i després hi ha l'acte de devoció a les relíquies i la gent passa a besar-les”. També, va dir, “es dóna el ‘cotó’ que és –segons les seves paraules- un d'aquests costums i tradicions mig supersticiosos, mig de bona fe”. La preparació d'aquest cotó la fa el dia abans quan “es fa tocar amb la relíquia que hi ha a l'interior del bust del reliquiari”. Preguntat per la utilitat d'aquest “cotó” va esmentar que “hi ha gent que se'l posa quan té mal d'orelles, d'ull o de cap”. Aquesta, va concretar, “és una tradició molt antiga i és el moment en què també es dóna una estampa o postal”.

Mostres proporcionades als fidels dels “cotons” de sant Eudald i sant Patllari en l'acte de devoció de l'any 2007

Vic.- L'ofici de sant Miquel dels Sants de Vic tenia tot una altre cerimonial. La ciutat és centre de bisbat i s'havia de notar. L'escenari previ a l'acte religiós s'estenia més enllà de la catedral de Sant Pere.

A les 11 del matí, la casa on va néixer el 29 de setembre de 1591 Miquel Argemir i Mitjà que seria conegut com a Sant Miquel dels Sants, estava plena de gent. Situada al carrer, precisament, de Sant Miquel dels Sants número 9 era el punt de partida de la processó que havia de conduir una imatge del sant, una relíquia a la catedral i altres elements simbòlics fins a la catedral. La casa, amb l'amplada de dues crugies o cossos i tres pisos tenia les dues portalades són obertes. En una de les entrades, la que dóna accés als pisos superiors, s'hi guardava la imatge de Sant Miquel dels Sants, en posició d'èxtasi mirant el cel, posada sobre una post preparada per ser duta sobre les espatlles de portants. A l'altra, on hi ha la capella pública i oratori que ocupa una crugia de la casa, hi restava el reliquiari –constituït per una peanya de plata que suporta un cilindre de vidre a l'interior del qual hi ha la relíquia consistent, possiblement, per l'húmer del l'avantbraç- restava damunt l'altar. A la façana de l'edifici, s'hi podien veure diverses referències a la vida de Sant Miquel dels Sants. Justament, una placa esgrafiada esmentava que “Dia 19 de Ste de 1785 lo Sor Bisbe Veyan y Mola concedí 40 dias de indulgencia dient un pare-nostre y Ave Maria devant de di[t]a imatge y altres devant de sa Reliquia...”.

Quan faltaven cinc minuts per dos quarts de 12, per la part alta del carrer va començar a veure's la comitiva municipal. Encapçalaven el seguici tres cavallers seguits pels nans, gegants i bestiari festiu (mulassa i àguila) de la ciutat. Al darrera anaven

l'alcalde i els regidors. A la casa natalícia es preparaven el tintinacle i el pavelló de la catedral que serien seguits per la imatge de sant Miquel dels Sants, que havia estat extreta de l'edifici, i un membre del clergat que sostenia el reliquiari davant seu.

Així, la processó va quedar formada de la següent manera:

- Part popular profana.- Caps de llúpia (nans) amb el conegut *Merma*.; gegants (que enguany han celebrat els seus 150 anys); *mulassa*; *àliga* (que curiosament és bicèfala); orquestra i dos guàrdies de la policia local vestits de gala.
- Part religiosa.- Tintinacle; pavelló; bandera de Sant Miquel dels Sants (que cada any porta un vigatà diferent que s'anomena Miquel dels Sants); relíquies de Sant Miquel dels Sants; i la imatge del Sant (acompanyada per dues fileres d'atxes enceses) duta sobre les espatlles.
- Part municipal.- cavaller de Corpus acompanyat de dos heralds dalt de cavall; membres de la corporació municipal presidida per l'alcalde seguits per la gent del poble.

El reliquiari de Sant Miquel dels Sants és conduït, en processó, a la catedral. Vic. 5 de juliol de 2007

La processó, amb els seus elements, arriba a la plaça de la catedral. Vic. 5 de juliol de 2007

Arribats al lloc, la comitiva es va partir i una part es va situar al davant. Al mig s'hi van situar el tintinacle, el pavelló, la relíquia i la imatge; al darrere hi havia els representants del consistori amb l'alcalde. A bon ritme es va fer camí cap a la catedral situada a la part baixa de la ciutat.

Poc després, la processó va arribar a la catedral. La relíquia, la imatge, el tintinacle i el pavelló van entrar a l'edifici. Darrera seu va seguir el consistori en ple i la resta de la gent que es va distribuït per bancs i cadires disposats al llarg de la nau. L'alcalde i els regidors tenien reservades les primeres fileres. Just al davant seu es va disposar el reliquiari, juntament amb altres dos de més petit volum; al darrera d'aquests s'hi va col·locar la imatge

Era la part lateral de la superfície, més elevada per la resta de la nau, on hi havia l'altar.

La catedral estava plena de *gom a gom*. La gent, majoritàriament gran, ocupava totes les places assegudes que hi havia repartides per la nau, fins i tot en aquelles que

havien estat improvisades per a la ocasió. Un cop la imatge i el reliquiari van estar posats a lloc es va fer un núvol de fum d'encens a l'interior de la catedral. Del deambulatori que circula per darrera de l'altar en van sorgir, en formació de processó, el grup de religiosos oficients format pel capítol de canonges. Els presidien l'actual bisbe de Vic, Romà Casanovas, i el bisbe emèrit, Josep M. Guix. En total eren una vintena de religiosos.

Amb un quart d'hora d'endarreriment va començar l'Ofici. Sens dubte que es tractava d'un fet important en el conjunt de la ciutat. A l'anomenada "Ciutat dels Sants" l'acte religiós dedicat al seu patró, oficiat pel seu bisbe, ha de tenir, necessàriament, un pes important. La catedral de Sant Pere de Vic, ornamentada per les pintures de Josep M. Sert, s'oferia en tota la seva magnificència. Els cants litúrgics ressonaven entre les massisses però altes columnes. Poc després, el bisbe Romà Casanovas va iniciar la seva homilia. Va fer referència constant a la figura de Sant Miquel dels Sants i al seu exemple per a tot cristià. No es va referir, en cap cas, a les relíquies sinó que ho va fer a la figura històrica del sant.

Una hora després de començar, la missa anava tocant a la seva fi. Es va fer lliurament als assistents d'un llibret sobre la vida de Sant Miquel dels Sants i el bisbe va cloure l'ofici convidant a tots els presents a cantar els goigs del sant, dels quals tothom va trobar-ne un full amb la lletra redactada, i a apropar-se a la part central de davant l'altar per besar la relíquia.

Grup de religiosos es proposa a iniciar l'ofici de Sant Miquel dels Sants. Vic. Juliol de 2007

Durant l'ofici el reliquiari és col·locat en lloc destacat. Vic. Juliol de 2007

Després del cant dels goigs, lentament, en una filera desdibuixada, els fidels van fer camí cap al reliquiari que un dels religiosos sostenia; un darrera l'altre van besant el cilindre de vidre que conté la relíquia. Van passar els minuts i la catedral es va buidant. L'acte de devoció a la relíquia es va acabar i el reliquiari va ser dipositat, de nou, a la taula amb domàs on havia estat durant tota la missa. Un grup de fidels van agafar la imatge del sant i se la van col·locar a les espatlles per dirigir-se a la porta. El reliquiari va restar al mateix lloc fins que dues persones, laiques, els van retirar per restar, fins l'any següent, a la mateixa catedral. En aquest sentit, el vigatà Xavier Cervera, impulsor de la recuperació de la simbologia religiosa a la Festa Major de Vic, va manifestar que "la part més sagrada,

les relíquies, es queden a la catedral. La gent no s'ho ha preguntat mai però, molt abans de la processó i de manera silenciosa, el reliquiari és conduït des de la catedral, on és sempre juntament amb d'altres, fins a la casa natalícia de Sant Miquel on esperen el pas de la resta del seguici; la resta de l'any, estan a la catedral i no reben cap devoció especial”.

El pi penjat davant la fornícula de santa Coloma i damunt dels devots que besen el reliquiari de la santa. Centelles. 31 de desembre de 2007

Centelles.- El darrer dia de l'any, a Centelles, se celebra la festa de santa Coloma. El dia abans es va a buscar el pi al bosc i es condueix a la vila enmig de trets de trabuc per entrar-lo a l'església parroquial i penjar-lo, cap per avall, a l'alçada de la imatge de la patrona. La missa, oficiada pel rector de la parròquia o, algunes vegades, pel mateix bisbe, acaba amb el “bes de les relíquies”. Consultat sobre aquest aspecte, mossèn Antoni Mauri, rector de la parròquia de Santa Coloma de Centelles, va comentar que “el dia 31 de desembre, mentre es fa l'Ofici de Santa Coloma, la relíquia de Santa Coloma que és dins el reliquiari, està sobre l'altar major. Quan s'acaba la missa es fa la veneració i es dona a besar aquesta relíquia. Tothom qui ho desitja passa en filera a besar-la”. Segons va manifestar “el bes a la relíquia representa adherir-se espiritualment a la Santa”. La resta de l'any el reliquiari no és a l'accés del públic sinó que es guarda a la rectoria.

Enguany, però, mossèn Mauri ha estat substituït i el nou rector, mossèn Josep Alaró ha continuat amb la cerimònia tal i com s'ha fet en els darrers anys.

Imatge del bes al reliquiari de Sant Eudald i recollida del “cotó”. Ripoll. 11 de maig de 2007

Imatge del bes a la figura de 'Sant Patllari petit' i recollida del “cotó”. Camprodon. 21 de juny de 2007

Bes al reliquiari de Sant Miquel dels Sants. Vic. 5 de juliol de 2007

Bes al reliquiari de Santa Coloma. Centelles. 31 de desembre de 2007

5.2.1. Anàlisi de la devoció

La devoció a les relíquies de sants té diverses variables que permeten formar diferents categories. Per una banda, hi ha una variable que depèn de la durada o amplitud temporal en la qual es pot exercir aquesta devoció i, per altra banda, hi ha una variable en referència a la diversitat de formes de devoció entre les quals hi ha gestos específics i especials.

La variable d'*amplitud temporal o durada* s'estableix mesurant si, més enllà del moment estricte de devoció que existeix en el marc de cada manifestació festiva, hi ha la possibilitat de retre culte a les relíquies en d'altres moments. La relació és la següent:

Possibilitat de devoció a les relíquies durant l'any	Exposició pública
Sant Eudald de Ripoll	Si, en capella lateral
Sant Patllari de Camprodon	Si, exposades en fornícula
Sant Miquel dels Sants de Vic	No. Dipositades a catedral
Santa Coloma de Centelles	No. Dipositades a rectoria

D'aquestes dues formes de valoració es dedueix que hi ha una major disponibilitat de les relíquies / reliquiari de Ripoll i Camprodon que en els de Vic i Centelles.

Cal destacar, però, que el reliquiari només està en disposició de rebre culte a Ripoll, situat en una capella lateral del monestir de Santa Maria, que a Camprodon on la disposició és bàsicament expositiva tal com d'altres elements litúrgics. És fàcil trobar, com testimoniava Àlex Roca, algun fidel dins de la capella de sant Eudald en posició de res que no davant de la fornícula de sant Patllari, com ja es va poder comprovar en les observacions efectuades. A Vic i Centelles, els fidels no tenen cap possibilitat de retre devoció a les relíquies.

La variable de *diversitat* s'ha establert analitzant el ritual de devoció que es manté amb les relíquies. La relació és la següent:

Tipus de devoció	Ritual general	Ritual específic
Sant Eudald de Ripoll	Bes al reliquiari	Obtenció de "cotó"
Sant Patllari de Camprodon	Bes a imatge	Obtenció de "cotó"
Sant Miquel dels Sants de Vic	Bes al reliquiari	
Santa Coloma de Centelles	Bes al reliquiari	

En els quatre casos hi ha el gest de "bes al reliquiari" i es comparteix una mateixa dinàmica. Durant la celebració de la missa, l'oficiant proporciona referències biogràfiques del sant titular de les relíquies, en un autèntic panegíric, posant-lo com a bon cristià i com exemple a seguir per tots els congregats; aquest discurs va ser especialment detallat a Vic, on va néixer i residir sant Miquel dels Sants. A Ripoll i Camprodon, en canvi, es reforça el valor de protecció que, durant la història, les relíquies han exercit respecte la comunitat; en aquests casos esdevé més important el factor de patronatge.

Just abans del gest de "besar les relíquies", menys a Camprodon que es fa a l'inici de la missa, es canten els goigs dedicats al sant corresponent. Iniciada la tonada per l'agrupació coral que entona els diferents cants litúrgics són corejats per la resta de fidels que, tant a Ripoll com a Vic, tenen la lletra escrita en un full de paper que se'ls lliura en començar.

El ritual de "besar" el reliquiari sol seguir la mateixa pauta. Un cop acabada la missa i després que l'oficiant ho indica, els fidels es van situant en una filera, al passadís central de l'església, i van passant, d'un en un, a donar el bes. Hi ha una lleu diferència entre els tres casos observats: mentre que a Camprodon i a Vic el reliquiari, per les seves dimensions, és situat davant del mateix fidel per la persona, el mossèn, que el subjecta, a Ripoll cal que el fidel faci una mena de genuflexió per tocar el reliquiari amb els llavis. A Ripoll i a Vic, hi ha un altre mossèn que va passant una peça de tela, un mocador, pel lloc on el reliquiari ha estat besat en un intent d'higienitzar-lo. Cal remarcar que a Camprodon l'objecte besat no és el mateix reliquiari de sant Patllari sinó que és una imatge de plata que representa aquest sant amb la indumentària de bisbe.

Com a rituals específics en la devoció a les relíquies hi ha el d'obtenció del "cotó" de sant Eudald i sant Patllari. Aquesta coincidència de rituals, a Ripoll i Camprodon, és un element més que reforça la similitud entre aquests dos municipis propers. La gran

diferència, gens menyspreable, és que a Ripoll el cotó només és beneït mentre que a Camprodon, com va indicar el mateix rector de la parròquia, se segueix realitzant l'acció de fer tocar aquest cotó amb les relíquies amb el propòsit d'aconseguir una transferència de propietats. A Ripoll també s'havia fet així però des de fa anys es va abandonar aquesta pràctica quan va prohibir-la el bisbe de la diòcesi¹⁶⁵.

¹⁶⁵ Així consta a: Bonet, T. *Vida i culte de Sant Eudald, patró de la comtal vila de Ripoll la història, la tradició, la llegenda*. Ripoll [s.n.]1981, p. 117

5.3. Les oracions cantades: anàlisi dels goigs i himne dedicats als sants i santa

Els oficis solemnes observats i comentats contenen, a l'inici de la cerimònia o just abans de l'acte de devoció, el cant del goigs dedicats al sant del qual es veneren les relíquies.

En tots els casos estudiats hi ha un cor que els entona i canta, a Ripoll i a Vic, els fidels tenen el suport de la lletra escrita per a seguir-los. A Centelles, tot i l'existència històrica d'uns goigs, es canta l'anomenat *Himne a Santa Coloma* escrit el 1944 que fa la mateixa funció; és cantat pels *galejadors*, el 30 de desembre, que l'entonen quan alcen el pi fins a l'alçada de la imatge de Santa Coloma que hi ha al retaule darrere l'altar major i l'endemà al final de l'ofici de Festa Major.

D'aquests quatre textos n'hi ha dos el seu text dels quals és de producció popular (sant Eudald de Ripoll i sant Patllari de Camprodon) i dos que tenen l'autor identificat (Jacint Verdaguer per als Goigs de sant Miquel dels Sants de Vic i Fortià Solà per a l'Himne de Santa Coloma de Centelles). En tots quatre casos és conegut l'autor de la música que acompanya el cant.

A continuació es fa l'anàlisi textual i de continguts de cadascuna de les composicions.

5.3.1. Goigs de Sant Eudald

Al final de l'ofici, i abans del gest de devoció en forma de "bes a les relíquies", són cantats els "Goigs a llaor el gloriós màrtir Sant Eudald, prevere. Patró de Ripoll, on es veneren les seves sagrades relíquies des de l'any 978". La lletra és popular, d'autor desconegut, i fixada a partir de la tradició; la música és de mossèn Damià Torrents. L'exemplar proporcionat als assistents de la missa de Sant Eudald va ser imprès a L'Offset Bonet, SL de Ripoll en data desconeguda. Al revers hi consten altres cants religiosos entonats durant l'ofici.

El contingut dels goigs és el següent: Eudald és nascut a la Llombardia "per la voluntat divina", és cristià en una terra on es professa la religió idòlatra. Troba al seu

mestre Pançraç en una cova al qual segueix, durant dues dècades, després d'abandonar casa seva. Descobreix la seva virtut de santedat gràcies al poder d'obrar el miracle de ressuscitar un nen i és ordenat sacerdot "per la excelsa virtut". Es dedica a l'evangelització de les terres occitanes tot apropant-se a Catalunya. Fa un viatge a Roma i per terres de França on obra un altre miracle en fer brollar una font quan sentia tenir set. Realitza un nou miracle exorcitzant a quinze posseïts. La seva tasca evangelitzadora proporciona ajuda a desconsolats. És víctima del martiri a Ax en mans dels heretges. Anys després el seu cos "per gran ventura" és portat a Ripoll on és posat "en lloc d'honor". La presència de les seves restes obra miracles relacionats amb la pluja, la cura de malalts, remeis contra la pesta i la fam. És proclamat patró de Ripoll on es col·loquen les restes en un preciós reliquiari i se li construeix una església per ser venerat. Les seves facultats fan tenir un bon part a les dones "casades, tornen la vista als cecs, permeten caminar als coixos i , fins i tot, té capacitats de psicòleg: és advocat contra la depressió.

Aquests goigs tenen catorze estrofes dotze de les quals són octaves i la primera i darrera són quartets. Aquestes dues formen la tornada o cobla de la qual, els dos darrers versos, són manlevats en la finalització de la resta d'estrofes. Estan formades per versos heptasil·labs que combinen rimes consonants i assonants en forma a-b-b-a-c-d-e-d que es repeteix en les dotze octaves.

Goigs a llaor del gloriós Sant Eudald, prevere, patró de Ripoll, on es veneren les seves sagrades relíquies des de l'any 978	
Text	Interpretació
Puix sou de tot aquest poble devotament invocat: <i>Sant Eudald, o màrtir noble, sigueu-nos sempre advocat.</i>	Quartet inicial que proporciona els dos versos que s'aniran repetint. Està format pels dos primers, de caràcter laudatori, i els dos darrers de petició. Són l'afirmació que sant Eudald és el patró volgut i interpel·lat a partir d'aquests goigs.
Per la voluntat divina naixéreu a Llombardia, eixint de la idolatria com la rosa de l'espina, quan Pançraç en una cova tot caçant haveu trobat; <i>Sant Eudald...</i>	Versos de tipus biogràfic que proporcionen dades del lloc de naixement i el contacte amb el seu mestre - iniciador
Deixàreu la llar paterna per seguir el redemptor i és aquell Sant companyó qui us empara i qui us governa;	Versos biogràfics en els quals s'explica la intenció d'Eudald de consagrar-se a la vida penitencial dedicada a Jesucrist

<p>vint anys penitència heroica féu amb ell en soledat; <i>Sant Eudald...</i></p>	
<p>A Tolosa volgué un dia mostrar Déu, ésser vós un Sant, ple de vida un nin tornant quan només ossos tenia. Per l'excelsa virtut vostra sacerdot sou ordenat; <i>Sant Eudald...</i></p>	<p>Versos biogràfics on es detalla l'elecció d'Eudald per arribar a ser home sant, fent-se sacerdot, i fent el primer dels miracles que li són atribuïts</p>
<p>L'altra vida que portàveu dolça flaire anà espargint, mes, humil, d'honors fugint, prop d'Urgell us traslladàveu; de sant Sadurní la testa a l'Andorra haveu portat; <i>Sant Eudald...</i></p>	<p>Versos biogràfics on es relata la vida evangelitzadora d'Eudald per terres d'Urgell i Andorra</p>
<p>De Roma en pelegrinatge quan torneu obedient, per avís de Déu clement vers les Gàl·lies fent viatge, una font miraculosa vostra set ha mitigat; <i>Sant Eudald...</i></p>	<p>Versos biogràfics del seu viatge a Roma i del retorn a terres franceses per a prosseguir la seva tasca difusora del cristianisme</p>
<p>En nom de Déu llibertàreu a quinze endimoniats; molts cristians enganyats de l'heretgia salvàreu, predicant a totes hores de Crist la Divinitat; <i>Sant Eudald...</i></p>	<p>Versos biogràfics on s'explica l'activitat exorcista d'Eudald</p>
<p>Al pròxim d'amargues penes consolàveu piament bo i trencant al penitent del pecat les vils cadenes; grans miracles aureolen tot el vostre apostolat; <i>Sant Eudald...</i></p>	<p>Versos biogràfics amb les virtuts d'Eudald i l'adquisició de fama de santedat</p>
<p>Us donà mortal tortura l'heretgia amb odi foll; anys després d'Acs a Ripoll sou portat per gran ventura;</p>	<p>Versos biogràfics on es relata el martiri i mort a causa dels heretges i del viatge que van fer les seves restes des d'Ax, on va morir, fins a Ripoll on ha estat venerat</p>

<p>i en sa història gloriosa lloc d'honor us ha donat; <i>Sant Eudald...</i></p>	
<p>Aigua pura i benefactora als prats i camps envieu, la salut prest retorneu al malalt qui amb fe us implora; per vós fou el nostre poble de pesta i fam resguardat; <i>Sant Eudald...</i></p>	<p>Versos laudatoris amb els beneficis que aporta la seva devoció a la terra que el venera i als seus habitants que l'invoquen</p>
<p>Per patró va proclamar-vos aquesta vila comtal, com tribut d'amor cabdal bella església va ofrenar-vos; dintre una arca molt preciosa vostre cos és venerat; <i>Sant Eudald...</i></p>	<p>Testimoni de la devoció de Ripoll cap a sant Eudald que li va construir una església (enderrocada el 1936) i el venera en un ric reliquiari</p>
<p>Reclamant-vos les casades en llurs més vius dolors, tot sovint reben socors i amb llurs fills són deslliurades; i agraïdes us presenten el fillet que han infantat; <i>Sant Eudald...</i></p>	<p>Testimoni dels beneficis de mostrar devoció al Sant, sobretot per als bons infantaments</p>
<p>Per vós reben cecs la vista, els muts troben el parlar, els coixos el caminar i alegria la gent trista; sou ajut del qui us invoca en tota necessitat; <i>Sant Eudald...</i></p>	<p>Llistat de nous beneficis que reporta la devoció a sant Eudald</p>
<p>Puix sou en el cel immoble eternament coronat: <i>Sant Eudald, o màrtir noble,</i> <i>sigueu-nos sempre advocat.</i></p>	<p>Cobla final, de tipus laudatori, on es certifica la santedat de les restes venerades i la seva proximitat amb Déu</p>

5.3.2. Goigs de Sant Patllari

Recollits per mossèn Joan Soler i Martin¹⁶⁶ hi ha diversos goigs dedicats a Sant Patllari que, per la seva tipografia i dibuix il·lustratiu del sant, són de diferent època. Tot i que no hi ha dates concretes dels diferents goigs, queda establerta l'antiguitat dels primers en fer referència a l'adscripció gironina de la parròquia, que va passar el 1956 a dependre de la diòcesi de Vic. També és indicatiu d'aquesta edat el fet d'utilitzar la grafia "Palladi" en el nom del Sant i no l'actual de "Patllari". De la mateixa manera cal esmentar que la referència al monestir de Sant Pere de Camprodon, abandonat el 1835, i no a l'església parroquial de Santa Maria –on estan ara les relíquies- reforcen la seva tradició antiga.

Finalment, hi ha un Himne a Sant Patllari que té una lletra molt curta i que es va estrenar per la festivitat de 1991 i es deuen a la ploma de mossèn Joan Soler Martin.

Els goigs que es canten actualment, al principi de l'ofici, són la darrera edició dels esmentats i que, amb poques variacions en la lletra respecte els primers, van ser musicats per Valentí Miserachs. El contingut és el següent : Patllari neix a Embrú on representa "glòria imperial" i arriba a ser-ne bisbe. El seu exercici és "esmalt de dignitat" i a ell acudeixen en cas de necessitat. Ja en vida obra diferents miracles: amb la veu desvia un esclavissament sobre la seva ciutat, ressuscita una persona morta, guareix a un leprós i altres necessitats. Les seves restes van ser traslladades, dissimuladament a Catalunya "per divina voluntat" i arribant a Camprodon va obrar miracles per mostrar la voluntat de quedar-s'hi. A l'església del monestir se li va dedicar un "altar majestuós". Des de França i de tot l'entorn de Camprodon el veneren els seus habitants demanant-li ajuda: els pobres obtenen diners, els malalts reben cura, els indefensos troben un refugi i als cecs els torna la vista al fregar la "pedra" als seus ulls. El seu patronatge dona tranquil·litat davant la pesta, la guerra, les tempestes i la sequera.

Estan formats per dotze estrofes deu de les quals són octaves i la darrera i última són quartets; els dos darrers versos d'aquestes se sumen a la part final de la resta. Són versos octosíl·labs i la rima sol consonant menys en tercer vers de la primera i darrera estrofa i el cinquè vers que no coincideixen amb cap altre; així, a la cobla la rima, per a les dues cobles és a-b-c-b i per a la resta a-b-a-b-c-d-e-d que es va repetint en les octaves.

¹⁶⁶ Soler, Joan. *Història de Sant Patllari, patró de Camprodon*. Consell Parroquial de Camprodon : Camprodon, 1991, p. 61 - 73

Goigs a llaor del gloriós Sant Patllari que es venera a la Parròquia de Camprodon (Bisbat de Vic)	
Text	Interpretació
<p>Puig patró d'eixa muntanya des de Camprodon sou Vós; <i>siau nostra ajuda i guia</i> Sant Patllari gloriós.</p>	<p>Cobla en la qual hi ha l'adscripció geogràfica del patronatge, més aviat de tipus laudatori en els dos primers versos, i una petició de bons resultats en la seva devoció</p>
<p>Vostre naixement il·lustre és d'Embrú glòria immortal, i fóreu son major lustre quan la Sede Episcopal de la pàtria governàreu com a pastor cuidadós; <i>siau...</i></p>	<p>Versos de caràcter geogràfic amb l'adscripció geogràfica del Sant, a Embrú, i el seu bon exercici com a cap de la diòcesi de la zona</p>
<p>Brillava vostra virtut esfalt de la dignitat que fou defensa i escut de tot vostre Arquebisbat, en ses treballs i misèries tots acudien a Vós; <i>siau...</i></p>	<p>Versos de caràcter biogràfic i laudatori</p>
<p>Sobre vostre poble amat per diabòlica manya venia precipitat gran pedaç d'una muntanya que obeint a vostra veu detingué son curs velós; <i>siau...</i></p>	<p>Versos de caràcter biogràfic on es descriu un miracle obrat per Patllari</p>
<p>A un difunt donàreu vida, a un leprós prompte salut, fou vostre poder sens mida i tanta vostra virtut, que en totes necessitats, us mostràreu prodigiós; <i>siau...</i></p>	<p>Versos de caràcter biogràfic i laudatoris on es descriuen els miracles atribuïts a la seva capacitat</p>
<p>A Catalunya heu vingut per divina voluntat, quan de portentós mogut amb vestit dissimulat, un monjo de la Portella portà d'Embrú vostre cos; <i>siau...</i></p>	<p>Versos amb adscripció geogràfica on es descriuen, breument, els fets de la conducció de les relíquies fins a Catalunya com explica la llegenda</p>

<p>Havent passat la frontera, a Camprodon us quedàreu a on tothom us venera per los miracles que obràreu, manifestant a aquell poble que allí quedàveu gustós; <i>siau...</i></p>	<p>Versos on es detalla la vinculació amb Camprodon, com a poble elegit, on es venerat</p>
<p>Amb prodigi no menor us dignàreu elegir per trono de vostre honor l'església del Monestir, i en ella vos dedicaren un altar majestuós; <i>siau...</i></p>	<p>Interessants versos on es confirma l'antiguitat de la redacció d'aquests goigs ja que les relíquies de sant Patllari van estar a l'església del monestir de Sant Pere de Camprodon fins el 1835 on devien estar dipositades en un altar propi; des d'aleshores es troben a l'església de Santa Maria</p>
<p>Per son consol a Vós venen de França vostres paisans, segur amparo de Vós tenen los ditxosos habitants, de Camprodon i muntanya i vostres devots socors; <i>siau...</i></p>	<p>Versos testimonials de la veneració a sant Patllari per gent de França i Camprodon</p>
<p>En Vós els pobres subsidi, els malalts curació, els indefensos presidi, els desemparats patró, els cegos amb vostra pedra troben remei prodigiós; <i>siau...</i></p>	<p>Versos amb llistat de virtuts i beneficis que proporciona la devoció a les relíquies. La <i>pedra</i> esmentada, avui desapareguda, antigament era conservada com a relíquia i era utilitzada pels cecs que se la passaven pels ulls¹⁶⁷</p>
<p>Baix el vostre patronat no temem pesta ni guerra, de borrasca i sequedat defenseu tota esta terra, en tots els treballs tenim segur patrocini de Vós; <i>siau...</i></p>	<p>Més versos dedicats a la capacitat benefactora del seu patronatge</p>
<p>Ja que Déu per vostre amparo, ens ha enviat vostre cos, <i>siau nostra ajuda i guia</i> Sant Patllari gloriós.</p>	<p>Cobla final amb els dos primers versos que assignen a sant Patllari com elegit per Déu i els dos darrers de tipus petitori</p>

¹⁶⁷ Joan Amades esmenta, en fer referència al mes de maig en el seu Costumari, que "les gents de l'alt Ripollès, de les valls d'Olot i de la rodalia acudien a cercar remei per a la vista a la pedra de sant Patllari, venerat a Camprodon, que dóna remei i claredat fregant-se-la pels ulls, pedra que s conserva com a preuada relíquia i de la qual parlen els goigs". Amades, Joan. *Costumari català, el curs de l'any* (volum III: Corpus. Primavera). Barcelona : Salvat, 2001, pàg. 402

5.3.3. Goigs de Sant Miquel dels Sants

Hi ha diverses versions de goigs dedicats a Sant Miquel dels Sants. Els goigs cantats a l'Ofici de la Festa Major de Vic van ser editats per primera vegada el 1891 i van ser un encàrrec de la Joventut Catòlica en l'any del tercer centenari del naixement de Miquel Argemí i Mitjà¹⁶⁸ i que van ser publicats a la revista Aires del Montseny deu anys després. La lletra és de mossèn Jacint Verdaguer¹⁶⁹ i la música de mossèn Lluís Romeu.

El contingut és el següent: A les terres de la comarca de Vic neix Miquel enviat del cel. D'infant ja va mostrar el seu amor i devoció a Jesucrist. Molt aviat va realitzar actes de penitència rebolcant-se entre espines, menjant herbes i dormint fent servir una pedra com a coixí. Va entrar a l'orde dels Trinitaris de Barcelona on va seguir mostrant la seva penitència. Aquestes actituds va fer que Déu el triés com a "fill amat" i, en la seva vida, s'anava semblant a un àngel, sobretot en moments d'èxtasi. A l'edat de trenta-tres anys va morir per entrar a la glòria divina.

Aquests goigs estan formats de quinze estrofes, la primera de les quals és un quartet i les catorze restants són octaves. Els versos són heptasil·labs i tenen una rima general de a-b-a-b-a-c-a-c però que va variant en cada estrofa amb diferències finals de rima de tipus consonant.

Goigs en llahor del gloriós Sant Miquel dels Sants, fill y patró de la ciutat de Vich	
Text	Interpretació
<p>Puix al cel portau corona del serafins del Senyor: <i>Miquel, Serafí d'Ausona, inflamau lo nostre cor.</i></p>	<p>Cobla amb els dos primers versos de tipus laudatori i els dos darrers de tipus petitori</p>
<p>Terra hermosa vigatana, ¡Quin tresor t'envia'l cel, deixant ploure en eixa Plana del amor lo pur estell; un arcàngel nom li dona, Jesucrist tot són amor;</p>	<p>Versos en els quals apareix l'adscripció geogràfica a la ciutat natalícia i comarca. Es fa una referència poètica al nom del Sant</p>

¹⁶⁸ Verdaguer, Jacint. *Jacint Verdaguer i la plana de Vic*. Vic : Patronat d'Estudis Osonencs, 1998, p. 89

¹⁶⁹ Jacint Verdaguer va ser autor de lletres de molts goigs i altres textos utilitzats com a càntics. Estan recollits a: Carreres, Joan. *Els goigs de mossèn Cinto*. Barcelona : Claret, 2003

<i>Miquel...</i>	
Tan bon punt al món entràreu ne voliau ja sortir y al Montseny li demanàreu una cova per morir; com l'amor vos esperona caminau ab gran ardor; <i>Miquel...</i>	Versos de tipus biogràfic en el qual hi ha referència a un episodi de la vida del sant ocorregut el 1602 quan, amb dos companys seus van fer camí del Montseny per tal de fer-hi penitència; en arribar a Espinzella, segons la tradició, un encontre miraculós els va fer tornar a Vic ¹⁷⁰
Vostre Pare afligidísim vos trobá plorós y trist, -¿Donchs què ploras, fill caríssim? --La Passió de Jesucrist.- Vostre cor al seu consona, vostre plor ab lo sèu plor; <i>Miquel...</i>	Versos biogràfics en els quals s'explicita l'actitud pietosa que ja d'infant va demostrar Miquel
Lo lliri de la innocència Vos d'espinas rodejan, quan frissós de penitència sobre un ars vos revolcau; en eix Plá sempre brotona lliri blanch y floridor; <i>Miquel...</i>	Versos biogràfics en els quals s'explica el fet ocorregut en el lloc anomenat Sant Miquel Xic on, des de 1779 hi ha una capelleta en memòria d'aquest gest penitencial que Miquel va fer quan només tenia 7 anys ¹⁷¹
Per menjar, arrels culliau y alguna herba del camí; de sarments lo llit teniau i una pedra per coixí. Jesucrist era á l'espona endolcintvos tanta aspror; <i>Miquel...</i>	Versos amb exemples de la humilitat de Miquel i la seva vida penitent mancada de cap luxe <i>Espona</i> – Cadascun dels dos costats d'un llit ¹⁷²
Sent novici Trinitari ja sou vell en santedat, vostre cor és lo sacrari de l'augusta Trinitat: Déu volgué que Barcelona posseís tan ric tresor; <i>Miquel...</i>	Versos de referència biogràfic dedicats a l'entrada a l'orde dels Trinitaris de Barcelona <i>Sacrari</i> – Objecte sagrat ¹⁷³ . Però segurament prové de <i>Sagrari</i> – Lloc i especialment urna o receptacle, on es guarda Jesús sacramental ¹⁷⁴
Durs cilicis i cadenes dúyau sota el vestit,	Versos amb més exemples de la vida penitencial, dura i exemplar

¹⁷⁰ Verdaguier, Jacint. *Jacint Verdaguier i la plana de Vic*. Vic : Patronat d'Estudis Osonencs, 1998, p. 89

¹⁷¹ Verdaguier, Jacint. *Jacint Verdaguier i la plana de Vic*. Vic : Patronat d'Estudis Osonencs, 1998, p. 89

¹⁷² "Espona". Dins: Alcover, Antoni M. *Diccionari català-valencià-balear* (Vol. 5) Palma de Mallorca: [s.n.], 1975-1979, p. 450

¹⁷³ "Sacrari". Dins: Alcover, Antoni M. *Diccionari català-valencià-balear* (Vol. 9) Palma de Mallorca: [s.n.], 1975-1979, p. 655

¹⁷⁴ "Sagrari". Dins: Alcover, Antoni M. *Diccionari català-valencià-balear* (Vol. 9) Palma de Mallorca: [s.n.], 1975-1979, p. 671

<p>dúyau creus de púes plenes a l'espatlla y sobre'l pit; lo flagell vos assahona de sanch pura ab la regor; <i>Miquel...</i></p>	<p>Cilici – Camisa aspra o cinyell dur que es porta damunt la carn per mortificació¹⁷⁵</p>
<p>Miserable y vil se creya y un abisme de pecat, mentres Déu á un ángel deya “Aqueix es món fill amat”. Presó trista ‘l mon li dóna, li fa alegre ‘l sèu amor; <i>Miquel...</i></p>	<p>Més versos testimoni de la humilitat de Miquel i dels primers indicis de reconeixement santetat</p>
<p>A Jesús si pert la vista sa alegria es torna dol y s'anyora en la nit trista com la terra al perdre ‘l sol; Jesucrist no l'abandona, li somriu ab més dolçor; <i>Miquel...</i></p>	<p>Versos laudatoris on se'l posa d'exemple com a bon cristià</p>
<p>Era d'àngel sa puresa, son amor de serafí, sa divina saviesa, te aleteigs de querubí; d'aquest món ni sen'adona ja estadant d'altre mellor; <i>Miquel...</i></p>	<p>Versos on, de forma poètica, s'explica el fet de la seva mort i la seva entrada al cel Sefarí – Cadascun dels àngels que formen un del cors de la primera jerarquia i són considerats com a ministres ardorosos de Déu i representats amb sis ales¹⁷⁶ Querubí – Àngel que en la jerarquia ve després del serafí, es caracteritza per la plenitud de saviesa amb què contempla l'essència divina, i sol esser representat per un cap d'infant amb un o alguns parells d'ales¹⁷⁷</p>
<p>En dolç èxtasis hi vola de la Gloria ohint lo nom, y en los ayres s'enarbola com en ales d'un colom; Se transporta en cada trona cada altar li és un Tabor; <i>Miquel...</i></p>	<p>Versos testimoni de la santetat i de la inclusió de Miquel entre els sants del cel Tabor – Fa referència a un turó cònic (588 m) de Galilea, isolat a l'extrem NE de la plana d'Esdreló. Conegut des de temps antic com a muntanya santa, esmentat sovint a l'Antic Testament, la tradició cristiana (s IV) situa al seu cim la <i>transfiguració</i> de Jesús¹⁷⁸. El seu significat en el vers és que, Sant Miquel dels Sants, a cada altar que li és dedicat s'apareix ressuscitat</p>
<p>Com si la blava cortina s'entreobris damunt sòn front, veya la Essència Divina</p>	<p>Més versos testimoni de la vinculació de Sant Miquel dels Sants amb Déu i Jesucrist</p>

¹⁷⁵ “Cilici”. Dins: Alcover, Antoni M. *Diccionari català-valencià-balear* (Vol. 3) Palma de Mallorca: [s.n.], 1975-1979, p. 145

¹⁷⁶ “Serafí”. Dins: Alcover, Antoni M. *Diccionari català-valencià-balear* (Vol. 9) Palma de Mallorca: [s.n.], 1975-1979, p. 853

¹⁷⁷ “Querubí”. Dins: Alcover, Antoni M. *Diccionari català-valencià-balear* (Vol. 9) Palma de Mallorca: [s.n.], 1975-1979, p. 48

¹⁷⁸ “Tabor”. Dins: *Gran Enciclopèdia Catalana* vol. 22, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-1989 p. 66

<p>com'no's veu ací en lo mon; de son sor les claus li dona Jesucrist Nostre Senyor; <i>Miquel...</i></p>	
<p>En l'incendi que l'eleva un cor nou demana a Déu; Jesucrist lo cor se lleva y'l cambia ab lo cor seu; com lo peix dintre de l'ona se rabeja en mar d'amor; <i>Miquel...</i></p>	<p>Més versos testimoni de la vinculació de Sant Miquel dels Sants amb Déu</p> <p>Rebeja – (de <i>Rabejar</i>) – Banyar en aigua en moviment¹⁷⁹</p>
<p>Los amors de que vivia dolsa mort li varen dar, quan de Cristo 'ls anys tenia a la gloria ab Ell volà, Déu lo posà en sa corona com rubí engastat en or; <i>Miquel...</i></p>	<p>Versos amb trets biogràfics, referents a l'edat de la mort de Miquel i, de nou, la seva inclusió entre els sants propers a Déu</p>

5.3.4. L'himne a Santa Coloma

Tot i que existeixen uns goigs antics, impresos a la primera meitat del segle XIX, durant la Festa del Pi de Centelles del 30 de desembre, quan l'arbre és hissat cap al sostre de l'església i en l'acte de besar el reliquiari de la Santa l'endemà, es canta un himne que porta lletra de Fortià Solà i música de Rafael Subirachs i que es van començar a cantar a mitjan dècada de 1940¹⁸⁰.

HIMNE A SANTA COLOMA
patrona de la Parròquia de Santa Coloma de Centelles, bisbat de Vic

*Himne de Centelles,
Coloma, oració del Cal,
versos de l'acte de del santedat
aquí pel·lícula.*

Viu, la vida breu fundada
quan tot el món venia,
a nostra vida entremesa
com una mata arrel·lada i creix.
Deu viu però caldrà i vida
que del pi matern l'infant
de Coloma benedí.
Angel feliç d'un peix gran:
Del Sant Temeig la figura
nostra imatge ha presenciat:
el va carregar de herba menuda,
més gent hi ha refugiat.

Colometa valedora,
com les albes encara
nada no potes com no implora
i no te enfortir en el nostre sant!
Sant de nostra sang, com ara
d'una vida que no fa honor:
de l'acte de la Penya,
de que no veia amb nosaltres amor.
Pura per Vicencios nostres,
brillia, entre coruscants,
en la ruta de la gloria,
dels passats i els que vindran.

Letra del Sr. Fortià Solà, Poes.
Música del Sr. Rafael Subirachs

PA-FRO-NA DE-CEN-TE-LES TO-TO-MEN-DI-CAN-DEL-QUE-ES-EL-VERS-EL-CAL-
MI-DE-LES-ES-TRE-LLES-A-QUIST-PO-BLE-FI-DEL-VIU-LA-VI-LA-MEN-PA-
-SA-DA-QUANT-ET-EL-PA-IS-RE-NEX-A-RE-ORAN-LAS-RE-CE-RA-DA-COM-UI-
-MARRA-RE-CE-RE-DE-VOS-RE-CE-LO-RE-VI-DA-L'INFANT-D-CD-
CO-NA-RE-CE-RE-FI-DA-AN-DEL-2011-RE-CE-RE-GRAN-PA-...

¹⁷⁹ "Rebejar". Dins: Alcover, Antoni M. *Diccionari català-valencià-balear* (Vol. 9) Palma de Mallorca: [s.n.], 1975-1979, p. 77
¹⁸⁰ Vegeu un capítol dedicat als "goigs de santa Coloma de Centelles" i a l'Himne de santa Coloma a: Solà, F. [et al.] *El Pi de Centelles i altres articles sobre la festa*. Sant Cugat del Vallès : Rourich, 1983, p. 99 - 109

Aquets himne és una composició en set quartets amb rima consonant i en mode a-b-a-b que estan formats, generalment, per versos heptasíl·labs i que combina versos aguts i versos plans.

Himne a Santa Coloma, patrona de la Parròquia de Santa Coloma de Centelles, bisbat de Vic	
Text	Interpretació
Patrona de Centelles, Coloma, ocell del Cel, guieu vers el camí de les estrelles aquest poble Fidel.	Versos que fan funció de cobla on consta l'adscripció geogràfica i de patronatge en els dos primers, de tipus laudatori, i una petició en els dos darrers
Vós, la vila haveu fundada quan tot el país reneix; a vostra aula arrecerada com una eura arrela i creix.	Versos de referència al fet històric que l'església de Santa Coloma va ser l'origen de la població de Centelles al voltant de la qual va créixer Aula (de aura)– halo que emet el cos humà i que l'envolta ¹⁸¹
De Vós pren calor i vida com del pit matern l'infant. O Coloma beneïda, àngel bell d'un poble gran.	Versos laudatoris en els quals es deixa constància de la dependència espiritual de Centelles vers la seva patrona
Del Sant Temple la façana vostra imatge ha presidit; si va caure en hora insana, més gentil ha reflorit.	Versos que recorden una imatge antiga que era col·locada a la façana del temple parroquial i que va ser destruït el 1936; només se'n conserva el cap
Colometa voladora, com les ales esteneu sobre est poble us implora i us té escrita en el nom seu!	Versos de tipus laudatori i petitori
Sang de nostra sang, corona d'una raça que us fa honor; des d'ací siau Patrona de qui us mira amb tant amor.	Versos de devoció i de tipus petitori
Puix per Vós tenim història, brilleu, astre coruscant, en la ruta de la glòria dels passats i els que vindran.	Versos finals de tipus laudatori Coruscant –Resplendent amb lluentor enlluernadora ¹⁸²

¹⁸¹ "Aura". Dins: *Gran Enciclopèdia Catalana* vol. 3, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-1989 p. 357

¹⁸² "Coruscant". Dins: Alcover, Antoni M. *Diccionari català-valencià-balear* (Vol. 3) Palma de Mallorca: [s.n.], 1975-1979, p. 617

5.3.5. Anàlisi textual dels goigs i himne en el context de la devoció a les relíquies

L'anàlisi textual dels tres goigs i de l'himne es desenvolupa en el següent quadre:

	Sant Eudald (goig)	Sant Patllari (goig)	Sant Miquel dels Sants (goig)	Santa Coloma (himne)
Cobla inicial	<p>Les quatre cobles tenen dues parts diferenciables segons la seva proclamació. Els tres goigs són iniciats per la paraula “puix” i, en el de sant Patllari el sinònim “puig”. Segons Antoni M. Alcover i Francesc de B. Moll aquesta és una conjunció antiga que significa “posat que” i que “introdueix una proposició indicadora de la causa suficient de l'acció expressada per l'altra preposició¹⁸³”.</p> <p>En els quatre casos, els dos primers versos són laudatoris i indiquen el motiu pel qual el sant o santa és objecte del cant dels goigs o oració i en determina el seu patronatge; els dos versos finals, que són els que es van repetint després de cada estrofa de la resta de goigs, són petitoris o impetratoris i demanen la protecció, guia o, en el cas de sant Miquel dels Sants, que transfereixi passió devota, als qui els canten. Cal remarcar que en aquesta repetició es va fent record del nom del Sant. En l'himne de santa Coloma el sentit és diferent ja que no es va repetint cap vers i, curiosament, el nom de la Santa és anomenat de forma indirecta.</p>			
Estrofes	<p>Cinc estrofes de tipus biogràfic, sobre la vida terrenal i dues de miracles realitzats en vida. Dues estrofes sobre miracles i propietats que ofereix la invocació. Dues estrofes que vinculen amb la comunitat</p>	<p>Dues estrofes de tipus biogràfic, sobre la vida terrenal i dues més sobre els miracles realitzats en vida. Dues estrofes sobre miracles i propietats que ofereix la invocació. Quatre estrofes que vinculen amb la comunitat</p>	<p>Deu estrofes e tipus biogràfic quatre més de tipus laudatori. No hi ha referències a miracles ni a fets prodigiosos del Sant. S'incideix en el seu exemple de bon cristià i penitent</p>	<p>Dues estrofes de caràcter històric, una de tipus laudatori i dues de tipus petitori. Les referències a la Santa són simbòlics i no personificats.</p>
Cobla final	<p>Excepte els goigs dedicats a sant Miquel dels Sants els altres dos goigs i l'himne contenen una cobla final. En el de sant Eudald, i a l'himne de santa Coloma per primer cop, es conserva l'inici del primer vers amb la forma “puix” mentre que, curiosament, en el de sant Patllari ha estat substituïda per la forma de mateix significat “ja que”. En un i altre, els dos primers versos són de tipus laudatori i indica la seva vinculació divina o celestial; els dos altres versos, són els que es van repetint en totes les estrofes i tenen,</p>			

¹⁸³ “Puix”. Alcover, Antoni M. *Diccionari català – valencià – balear*. Volum 8. Palma de Mallorca : [s:n], 1975 – 1979, p. 968 i 974

	com s'ha dit, un sentit petitori. A l'himne el contingut és més poètic i no tant explícit però assenyala la vinculació entre la Santa i la comunitat, passada, present i futura.
--	--

En els quatre resums de contingut s'evidencia que els textos dels goigs i de l'himne tenen una clara voluntat alligonadora i exemplificant. Per una banda hi ha l'exaltació dels mèrits del patró o patrona com a bons cristians i se'ls col·loca com un model a seguir, d'acord amb els principis que recomana la religió catòlica. Per una altra banda, es destaquen les capacitats miraculoses, de les quals se'n diuen diferents casos, que destaquen la seva essència divina. Aquestes dues línies de discurs s'acompanyen amb el record als fidels que han estat ells el poble escollit pel patró i no a l'inrevés; llegendes i històries fantàstiques referents al fet que les relíquies es van voler quedar en aquell lloc aporten aquesta idea. Per tots aquests arguments se'ls deu estimació i respecte; només així en rebran els favors que es demanen.

Després d'aquesta oració conjunta, que en facilita la interiorització del missatge, els fidels estan preparats per a "besar les relíquies".

6. Conclusions

El present estudi sobre la significació de les relíquies de sant en contextos festius generals i de les formes de devoció, a aquestes relíquies, que s'hi mostren permet extreure diferents conclusions:

Primerament, cal tenir en compte que el marc territorial en el qual s'ha desenvolupat ha cobert les parròquies i municipis del sector nordoriental del bisbat de Vic; d'aquestes s'han triat aquells casos en què es porten a terme manifestacions festives, de caràcter no estrictament religiós, en les quals les relíquies de sants tenen un protagonisme especial. Han estat les Festes majors de Sant Eudald a Ripoll (11 de maig), de Sant Patllari a Camprodon (21 de juny), de Sant Miquel dels Sants a Vic (5 de juliol) i la Festa del Pi dedicada a Santa Coloma a Centelles (30 - 31 de desembre) les que han permès contemplar una diversitat de relació entre els actes de devoció a les relíquies de sants i els marcs festius generals que poden esdevenir una mostra generalitzable a un àmbit geogràfic més gran. Així mateix, la metodologia utilitzada es pot traslladar, perfectament, a un possible nou context territorial.

Referent a la significació de les relíquies de sants en el context festiu general s'ha utilitzat la metodologia de les **entrevistes semiestructurades enfocades o focalitzades**. A partir d'aquestes, dirigides als organitzadors d'aquestes manifestacions festives de cada població s'ha pogut copsar el sentit que tenen les relíquies de sants i els actes de devoció que s'hi practiquen. S'ha constatat que la relació entre ambdós tipus de manifestacions es regula en base a les especificitats de cada lloc tot i que el paper de les relíquies de sants segueix essent rellevant en el context festiu general de cada població. **La devoció a les relíquies és el nucli, embolcallat per l'ofici de Festa Major, i motiu simbòlic de la realització de la Festa**. El patronatge que exerceixen els sants titulars (i la santa titular) de les relíquies vers la població és un element imprescindible a l'hora de decidir el moment de l'any, dins el calendari, i a l'hora d'estructurar el programa d'activitats.

S'han detectat, com s'esmenta anteriorment, certes particularitats en cada cas. En aquest sentit, es pot dir que els quatre casos estudiats se situen en diferents posicions en una gràfica en la relació entre societat civil i estament eclesiàstic. Des del cas de Camprodon (sant Patllari), amb una major importància del protagonisme de la institució eclesiàstica, passant per Ripoll (Sant Eudald) on hi ha un equilibri entre Església i societat civil, s'arriba a Centelles (Santa Coloma) on la societat civil, organitzada en l'Associació de Galejadors, ha pres tot el protagonisme; finalment, cal destacar el cas de Vic (Sant Miquel dels Sants),

on la recuperació dels elements religiosos per part de l'organització laica- civil va en augment i que faria en camí invers al procés de les altres tres.

Aquesta tesi queda palesa en el dibuix següent:

Per concretar més aquesta idea, es pot dir que l'organització de la Festa Major de Camprodon, a un extrem de la tipologia, inclou l'acte de devoció a les relíquies de sant Patllari com una activitat pròpia de l'Església. En aquest cas, més que coordinació, hi ha un respecte mutu de no interferència. A Ripoll, en canvi, hi ha un major equilibri entre l'aspecte institucional religiós i l'aspecte institucional civil que evidencia una perfecta convivència entre ambdós. La forta significació de sant Eudald com a patró dels ripollesos permet que aquest sentiment es transfereixi a la resta de programa festiu més enllà del mateix acte de devoció i amb un cert component intergeneracional entre els assistents a l'acte de devoció. El cas de Centelles, per la seva banda, se situaria a l'altre extrem respecte del de Camprodon. Es pot afirmar que la Festa del Pi no ha viscut, o ha estat impermeable, a la pèrdua de seguiment popular de la religiositat popular en l'època postconciliar (Vaticà II); aquest fet es fa evident si es té en compte que és l'única manifestació festiva organitzada per una associació i no un ajuntament. Això ha comportat que sigui una activitat, fins i tot, al marge de l'Església que es veu totalment superada per la devoció de la població. En aquest punt, són especialment aclaridores les anècdotes explicades per Manuel Delgado¹⁸⁴ i Xavier Fàbregas¹⁸⁵. Finalment hi ha el cas Vic que és paradigmàtic. En l'esmentat procés de pèrdua de seguiment popular de la religiositat popular, en què la mateixa institució eclesial va deixar morir moltes mostres ciutadanes que van acabar desapareixent, la Festa de Sant Miquel dels Sants fa el camí invers. Les ganes de recuperació d'elements simbòlics propis de la litúrgia, impulsats per la societat civil, estan estirant la tímida actitud eclesial i retornen a l'Església un protagonisme que havia anat abandonant. És molt important per aquest estudi, el fet d'haver constatat que la processó de les relíquies van ser l'única activitat que es va mantenir viva en els anys de menor activitat en la diada de Sant Miquel dels Sants.

¹⁸⁴ Delgado, Manuel. *La festa a Catalunya, avui*. Barcelona : Barcanova, 1992, p. 107 i 108 (vegeu punt 162 d'aquest estudi)

¹⁸⁵ Fàbregas, Xavier. *Les arrels llegendàries de Catalunya*. Barcelona : La Magrana, 1987, pàg. 154 (vegeu punt 161 d'aquest estudi)

Referent a l'estudi de les mostres de devoció a les relíquies de sants s'ha utilitzat la metodologia de **l'observació panoràmica participant**. A partir de l'anàlisi dels quatre casos investigats, s'ha detectat un mateix procediment que es pot sintetitzar en aquestes paraules: **en el marc de l'ofici de Festa Major, el mossèn exerceix de sacerdot**, en el concepte que indicava Vallverdú com a coneixedor de rituals, i inicia el procediment en què cada membre que pertany al grup social de fidels mostra la seva devoció a la relíquia que, simbòlicament, esdevé una mena de tòtem; com a tòtem, aquest element esdevé carregat de significacions. Així, el ritual establert té tres fases:

1a.- El mossèn, actuant de sacerdot i d'acord amb la idea d'*interpel·lació* d'Althusser¹⁸⁶, provoca al públic fidel i es prepara per a l'acte de devoció. D'aquesta manera, **el sermó panegíric inclòs en la missa fa les funcions de catalitzador i exhorta als fidels tot exposant el Sant o Santa titular de les relíquies com exemple de bon cristià**.

2a.- **El cant dels goigs incorpora els assistents a l'exaltació del Sant en una veritable comunió**. Tots a una, relaten la seva vida i miracles i **esdevé la interiorització del missatge i la predisposició real entre el fidel i l'objecte de devoció**.

3a.- Finalment, **esdevé l'autèntic gest de devoció és en forma de "besada a les relíquies"**. Aquest moment de màxima expressió de devoció i es dona, precisament, en moments comptats i molt concrets. El fidel només pot accedir a les relíquies quan se li permet; la resta del temps ho ha de fer a través de la construcció figurada de les imatges i només un cop a l'any té accés a la veritable entitat física en forma de la relíquia – reliquiari. Així, els fidels se senten integrants del grup en tant que comparteixen el mateix protector / protectora [patró / patrona] i mostren la seva intenció de seguir formant-ne part mitjançant el ritual indicat: "el bes o besada a les relíquies".

Respecte a la funció dels goigs i himnes específics en el context de la devoció a les relíquies de sants, s'ha pogut constatar com aquests textos adquireixen el seu veritable significat en ser cantats en el context de la devoció a les relíquies; esdevenen una mena d'oració compartida que prepara, facilita i condueix als fidels a l'acte de devoció. Els continguts, que combinen un sentit laudatori i un petitori, provoquen –interpel·len- als fidels i permeten la predisposició necessària per dotar al "bes a les relíquies".

És així com, a partir del cant dels goigs, s'esdevé una situació que es pot emmarcar en el model de "recepció"¹⁸⁷ propi dels estudis culturals; és a dir, aquests textos no exercirien la seva autèntica funció si no fos en el context concret de l'ofici de Festa Major i

¹⁸⁶ Vegeu: Fecé, Josep L. *El circuit de la cultura*. Barcelona : Universitat Oberta de Catalunya, 2000, pàg. 25

¹⁸⁷ Vegeu: Fecé, Josep L. *El circuit de la cultura*. Barcelona : Universitat Oberta de Catalunya, 2000, pàg. 20

després del sermó del mossèn - sacerdot. Així, el públic, ja entregat a la causa, fa l'acció d'enaltir les qualitats de la relíquia i del Sant o Santa titular i adquireix la facultat li permet interpretar el missatge. De la mateixa manera, **els goigs, en el moment de ser cantats, són un proclama d'adhesió al grup en el sentit que**, com apuntaven Ayats, Garrich i Roma¹⁸⁸, **són definidors de comunitat i creadors d'identitat**.

Com a conclusió general i en referència a la significació que tenen actualment les relíquies en el marc de les manifestacions festives, de caràcter no estrictament religiós, en municipis i parròquies del sector nordoriental del Bisbat de Vic, aquest estudi permet extreure les següents línies d'interpretació:

- **La relíquia ha esdevingut un valor-signe**, d'acord amb la proposta que va fer Jean Baudrillard¹⁸⁹ d'aquest concepte, en les diferents poblacions que s'han estudiat. És especialment remarcable el cas de Ripoll en tant que, per exemple, un fill de la població que en viu fora des de fa anys com Àlex Roca, segueix considerant com a propi el patró Sant Eudald i assisteix, any rere any, en l'acte de devoció a les relíquies. Així, més enllà dels límits geogràfics o físics, el titular de les relíquies esdevé un signe d'identitat pel grup de persones que el consideren com a patró. En aquest sentit s'ha pogut validar la idea que **les relíquies han esdevingut una mena de tòtem per a la comunitat**. Aquest fet, però, varia segons cada cas i, entre els estudiats, el paradigmàtic és, com s'ha dit, el de Ripoll.

Així mateix, es pot dir que la devoció a la relíquia, entesa com a valor-signe per a la societat actual, té dues dimensions:

- Individual: participació dels habitants del municipi a l'acció de culte, en forma de "bes de relíquies – reliquiari" que s'ha constatat en les observacions realitzades. **El "bes a les relíquies" suposa un gest físic voluntari de devoció que representa una acció mental i espiritual d'adhesió**.
- Col·lectiva – institucional: adopció del titular de la relíquia com a patró del municipi i elecció de la data onomàstica del sant, o en el cas de Camprodon el dia en què les relíquies van arribar-hi, com a eix central de la Festa Major. Així, **les institucions laiques incorporen i respecten el símbol religiós de la relíquia, en tant que símbol del Sant o Santa que representen i en tant que segueixen tenint significats per a la població**.

¹⁸⁸ Ayats, J; Garrich, M; Roma, J. "La música i la dansa". Dins: *Tradicioniari*, volum. 4. La festa. Barcelona: Enciclopèdia Catalana: Generalitat de Catalunya, 2005-, p. 132

¹⁸⁹ Baudrillard, Jean (1929-2007). *Post-Theories* [en línia] Pine Forge Press. Sage Publications, 2000 – 2006. Disponible a: <http://www.pineforge.com/upm-data/13637_Chapter14.pdf> [Consulta: 16 d'octubre de 2007]

Finalment, es pot afirmar que el referent simbòlic que representen les relíquies de sants encara sol ser present en la concepció del programa festiu que porten a terme els seus organitzadors incloent de forma més o menys conscient –tal com s’ha apuntat anteriorment- l’ofici de Festa Major i l’acte específic de devoció. En aquest sentit, hi ha aspectes que són especialment determinants i que depenen de l’estructura organitzativa de les manifestacions festives de cada lloc.

Aquest estudi, però, té un clar caràcter exploratori. D’aquestes conclusions en pot esdevenir el punt inicial per esbrinar la significació actual de les relíquies de sants en un àmbit geogràfic més gran. En base a les dues dimensions de la devoció a les relíquies de sants apuntades, individual i col·lectiva, s’hauria de comprovar la generalització a d’altres parròquies i municipis. Aquest nou àmbit podria abastar, en una primera fase, tot el Bisbat de Vic i, en una segona, tot Catalunya. Un inventari superficial de les manifestacions festives actuals ja permet establir que les relíquies de sants tenen un cert protagonisme a les festes majors de Manresa, Mataró, Vilafranca del Penedès i Tarragona, per posar alguns exemples. Probablement, reforçarien la tesi que **les relíquies de sants, més enllà de ser vestigis del passat, són símbols del present.**

7. BIBLIOGRAFIA

Alcover, Antoni M. *Diccionari català-valencià-balear* Palma de Mallorca: [s.n.], 1975-1979

Alía Miranda, Francisco. *Técnicas de investigación para historiadores: las fuentes de la historia*. Madrid: Síntesis, DL 2005.

Amades, Joan. *Costumari català, el curs de l'any*. Barcelona : Salvat, 2001 (5 v.)

Amades, J.; Colomines J. *Els goigs*. Barcelona : Orbis, 1946 – 1948 (2 v.)

Bach i Riu, Antoni. *Pelegrins als grans santuaris medievals* [en línia] Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, any 2002, v. 48, pàgs. 547-562. Disponible a: <<http://www.raco.cat/index.php/BoletinRABL/article/viewFile/16955/16796>>[Consulta: 28 de març de 2007]

Bada i Elias, Joan. *Història del cristianisme a Catalunya*. Lleida : Pagès, 2005

Barral i Altet, X. *Les catedrals de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1994

Baudrillard, Jean (1929-2007). Post-Theories [en línia] Disponible a: <http://www.pineforge.com/upm-data/13637_Chapter14.pdf> [Consulta: 16 d'Octubre de 2007]

Bisbat de Vic: aspectes geogràfics, històrics, demogràfics i pastorals. Granollers: Montblanc, 1969

Blázquez Martínez, J.M. *El nacimiento del cristianismo*. Síntesis : Madrid, 1990

Boixés i Sabatés, Joaquim. *El Petit país del Ripollès*. Ripoll: Maideu, 1970

Bonet i Llach, Ramon. *Vida i culte de Sant Eudald: patró de la comtal vila de Ripoll: la història, la tradició, la llegenda*. Ripoll: [s.n.], 1981

Brisset, Demetrio E. "Los fieles difuntos" En: *Historia* 16. Información e Historia SL : Madrid , núm. 259, novembre de 1997

Calendari de festes de Catalunya, Andorra i la Franja. Barcelona: Fundació Serveis de Cultura Popular: Alta Fulla, 1989

Carbonell, J; Carreras, J (dir.) *Gran Enciclopèdia Catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986- 1989 (28 v.)

Dane, Francis C. *Mètodes de recerca*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya: Proa, 1997

Del culto de los santos, de las imágenes sagradas y de las reliquias (Cann. 1186 – 1190) [en línia] La Santa Sede. Ciutat del Vaticà Disponible a: <http://www.vatican.va/archive/ESL0020/___P4B.HTM> [Consulta: 28 de març de 2007].

Delgado, Manuel. *La festa a Catalunya, avui*. Barcelona : Barcanova, 1992

Diòcesi; història [en línia]: *Bisbat de Vic*, 29 de març de 2007. Disponible a: <<http://www.bisbatvic.com>> [Consulta: 30 de març de 2007]

Duch, Lluís. *Antropologia de la religió*. Publicacions Abadia de Montserrat : Barcelona, 1997

Durkheim, E. *Les formes elementals de la vida religiosa*. Edicions 62 : Barcelona, 1987

Eco, U. *Cómo se hace una tesis: técnicas y procedimientos de estudio, investigación y escritura*. Barcelona: Gedisa, 2001

Escrips de bisbes catalans del primer mil·lenni. Barcelona: Proa, 1992

Fecé, Josep L. *El circuit de la cultura*. Barcelona : Universitat Oberta de Catalunya, 2000

Ferrater Mora, J. *Diccionario de filosofía*. Madrid: Alianza, 1984

Foucault, Michel. *L'ordre del discurs i altres escrits*. Barcelona : Laia, 1982

Geertz, Clifford. *La interpretación de las culturas*. Barcelona: Gedisa, 1996

Gelabertó, Martí. "L'església i les santes relíquies durant el segle XVIII". *L'Avenç*. L'Avenç, SL : Barcelona, maig 1990, núm. 137

Gelabertó, Martí. *La palabra del predicador. Contrarreforma y superstición en Cataluña (siglos XVII-XVIII)* Ed. Milenio : Lleida, 2005. // Aquesta obra és pot consultar en línia a: Gelabertó, Martí. *La palabra del predicador. Contrarreforma y superstición en Cataluña (siglos XVII-XVIII)* [en línia] Departament d'història moderna i contemporània. Universitat Autònoma de Barcelona, 2003 Disponible a: <http://www.tdcat.cesca.es/TESIS_UAB/AVAILABLE/TDX-0621104-164655//mgv1de1.pdf> [Consulta: 28 de març de 2007]

Giddens, Anthony. "Marx y la religión. Teoria de la religión". Dins: *Sociologia*. Alianza Editorial : Madrid, 1994

Girbau i Tapias, Valentí. *Església i societat a la Catalunya central: el bisbat de Vic a l'època del bisbe Veyan: 1784-1815*. Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya: Herder, 1996

Giroux, Sylvain. *Metodología de las ciencias humanas: la investigación en acción*. México: Fondo de Cultura Económica, 2004.

Gros i Raguer, Josep. *Vida de Sant Miquel dels Sants*. Vic: Tip. Balmesiana, 1936

Gudiol, Josep. *Sant Miquel dels Sants i la ciutat de Vic*. Vic Arxiu, Biblioteca i Museu Episcopals 1991

Gudiol i Cunill, J. "Col·locació de les santes relíquies en els altars" Dins: *La Veu de Montserrat Vic*, 1901

Horta, Gerard. *Adorar imatges, venerar relíquies, menjar persones, devorar déus: connotacions teoantropofàgiques del catolicismo* [en línia] QuAderns-e 02, 2003, Institut

Català d'Antropologia, Departament d'Antropologia Social, Universitat de Barcelona
Disponible a: <http://www.icanthropologia.org/quaderns-e/02/02_01.htm>[Consulta: 1 d'agost de 2007]

Junyent, Eduard. *La Ciutat de Vic i la seva història*. Barcelona: Curial, 1976

Kottak, Conrad P. *Introducción a la antropología cultural*. Madrid : McGraw-Hill, cop. 2003

La invocación, veneración y reliquias de los santos, y de las sagradas imágenes [en línia]
Concilio de Trento. Documentos del Concilio de Trento Disponible a:
<<http://www.multimedios.org/docs2/d000436/p000013.htm#h4>> [Consulta: 28 de maç de 2007]

Las reliquias; sentido de la veneración de la reliquia [en línia] Torres Villa, Cecill
Disponible a: <<http://www.oremosjuntos.com/Reliquias.html>> [Consulta: 28 de març de 2007]

Lenzenwenger, J. (dir.) *Historia de la iglesia católica*. Barcelona: Herder, 1989

Martí, Josep. "Los 'goigs', expresión de religiosidad e identidad local en Catalunya". Dins:
Luís Díaz G. Viana (ed.) *Palabras para el pueblo*, vol. I, Madrid : CSIC, 2000

Martí, Josep. "Terra. Els mites i la música". Dins: *Antropologia de la religió*. Barcelona :
Universitat Oberta de Catalunya, 2002

Miró, M. ."Aigua. Emocions, sentiments, experiències i processos religiosos". Dins
Antropologia de la religió. Barcelona : Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya,
2002

Montsalvatge i Fossas, Francisco. *Monasterios del antiguo condado de Besalú* (vol. VI).
Olot: Imprenta y Librería de Juan Bonet, 1895

Morer i Lacot, José. *Historia de Camprodon*. Camprodon: Imp. Anglada, 1982

Trullén, J. M. (dir.) *Museu Episcopal de Vic: guia de les col·leccions*. Vic : Museu Episcopal de Vic, 2003

Occhiogrosso, P. *Las religiones. Una guía ecuménica*. Flor del viento ediciones, SA : Barcelona, 1996

Ojuel, Maria. *De pagans a cristians: el cristianisme primitiu a Catalunya:segles IV-V*. Barcelona: Barcanova, 1993

Pladevall, A. (dir.) *Catalunya Romànica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1984 (28 v.)

Pladevall, A. (dir.) *L'art gòtic a Catalunya*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2002 (8 v.)

Prudenci. *Llibre de les Corones*. Barcelona Fundació Bernat Metge 1984

Reguant, Prudenci. *El pi de Centelles: mite, ritu i experiència*. Barcelona : Cossetània, 2006

Rovira, Salvador-J. *Donacions de relíquies per part de nobles* [en línia] Revista Tag. Col·legi d'Arquitectes Tècnics de Catalunya, març 2004, núm 33, p. 8 – 11. Disponible a: <<http://documentacio.apatgn.com/TAG/revistes/TAG.33.pdf>> [Consulta: 1 d'abril de 2007]

Santero, JM. I Gascó, F. *El cristianismo primitivo*. Torrejón de Ardoz: Akal, cop. 1990

Sargatal, R. *Diccionari dels sants*. Edicions 62 : Barcelona, 1996

Schmitt, Jean-Claude. *Historia de la superstición*. Barcelona : Crítica, cop. 1992

Sierra Bravo, Restituto. *Tesis doctorales y trabajos de investigación científica: metodología general de su elaboración y documentación*. Madrid: Paraninfo, 2005.

Solà, Fortià [et al.]. *El Pi de Centelles i altres articles sobre la festa*. Sant Cugat del Vallès: Rourich, 1983

Soler, J. *Enciclopèdia de la fantasia popular catalana*. Barcanova : Barcelona, 1998

Soler, J. (dir.) *Tradicionari, enciclopedia de la cultura popular catalana* Barcelona: Enciclopèdia Catalana: Generalitat de Catalunya, 2005- (9 v.)

Vallverdú, Jaume. "L'agent humà. La dimensió socioinstitucional de la religió". Dins: *Antropologia de la religió*. Barcelona : Universitat Oberta de Catalunya, 2002

Walker, Melissa. *Cómo escribir trabajos de investigación*. Barcelona: Gedisa, 2000.

Woodward, Kenneth L. *Fabricación de los santos*. Barcelona: Ed. B, 1991

8. Documentació annexa: resum i contextualització d'entrevistes

8.1. Entrevista a Àlex Roca i Remolins

Col·laborador de les activitats dedicades a sant Eudald de Ripoll

Roca és fill de Ripoll, on va néixer l'any 1933, i on va viure fins el 1974 quan es va traslladar a Manlleu per motius professionals. Des d'aleshores ha seguit mantenint el contacte amb Ripoll, on té família i amics, i on ha participat en l'organització d'actes relacionats amb Sant Eudald.

La seva infantesa la va recordar sense aspectes a destacar: “no crec que variés gaire de la infantesa de qualsevol infant situat en una població obrera, dedicada fonamentalment al sector tèxtil, en la qual la seva família treballava a la fàbrica”. Així mateix recordava com el riu era un element molt important, “a la seva ribera hi passava la vida de la població i on, cada any, hi havia algun ofegat”.

La devoció de Sant Eudald, tant pròpia de Ripoll, aleshores la va viure, suposa, com tots els infants: “em cridava molt l'atenció que, en un racó molt fosc del monestir on a la mainada ens feia molta basarda entra-hi, hi havia un sant que només tenia, encara no, mig cos. Allò em cridava l'atenció i sé que havia fet preguntes a casa meva, sobretot per la forma del sant...”. La resposta que rebia dels seus familiars més propers era que “m'havia de fixar que sota del cap del sant hi havia una caixeta on es guardaven les relíquies i que el sant era figuratiu, ja que no era d'aquella manera... i explicaven el just i jo no entenia res...”. A mesura que es feia gran i ja es va vincular més directament a diversos àmbits socials de la vila feia preguntes diferents i progressivament va anar coneixent Sant Eudald: “Imagino –va dir- que tothom el deu haver conegut de la mateixa forma”.

En la seva memòria sobresortia, concretament, ” un dia especial a l'any, per la festivitat de sant Eudald ,que és la Festa Major, i aquest sortia en processó –que des de fa uns anys ja no es fa- i hi havia alguna cosa especial que no es veia en altres processons, ja fos la del Corpus, la de Setmana Santa o la de la Maredeu d'agost, que també es feien, però no sabia el perquè es notava allò especial...”. La resposta la va anar obtenir a mesura que passaven els anys i “vas veient que és especial perquè és el patró de Ripoll i, llavors, vas entrant en el coneixement de Sant Eudald”. També tenia ben present la celebració de l'anomenat “Sant Eudald petit”: “amb aquest nom curiós hi havia una festa per la tardor en què es commemorava l'arribada de les relíquies a Ripoll; no se celebrava gaire, era una festa estrictament litúrgica...”.

De la lectura d'alguns textos, especialment les llegendes i miracles atribuïts a Sant Eudald, va anar coneixent la història que envoltava l'origen de la presència de Sant Eudald a Ripoll: “vaig saber –va recordar- que uns monjos havien anat a buscar les relíquies a Ax dels Termas ja que en vida, Sant Eudald, havia estat a terres del Ripollès evangelitzant-lo i, precisament a Ripoll va quedar la tradició més arrelada”. Va explicar que la gent de Ripoll el considera el seu autèntic patró i “fins i tot, van salvar-lo de la crema d'imatges i ornaments d'església que es va fer per la Guerra Civil; uns ripollesos que hi participaven, quan es van adonar que era el reliquiari de Sant Eudald, van decidir no tocar-lo”. És molt freqüent, va afirmar, que “el nom d'Eudald i Eudalda portat per alguna persona vol dir que té alguna vinculació amb Ripoll. No és un nom gaire conegut. Si trobes algun Eudald lluny de Ripoll o algú que et parli de Sant Eudald, segur que té algun vincle amb la comarca”. La devoció, però, també és escampada. Durant un temps Àlex Roca es va dedicar a trepitjar els llocs relacionats amb Sant Eudald i va esmentar que “a Osona, per exemple, hi ha devoció a Rupit i Pruit així com a l'ermita de Sant Julià de Cabrera on hi ha un altar que li és dedicat; a Torelló hi ha molts Eudalds i a la Garrotxa hi ha una església romànica dedicada; al Berguedà hi ha el *martyrium* de Sant Eudald on hi ha, segons diuen, les restes de l'autèntic Sant Eudald ja que a Ripoll només hi ha una part; però això –va puntualitzar- no ho diguis a cap ripollès”. A Barcelona també hi havia devoció i va constatar que “hi havia hagut un grup d'Amics de Sant Eudald que celebrava ofici el dia del sant i hi assistien aquells que no es podien traslladar a Ripoll”.

Àlex Roca va fer esment especial de dues entitats de Ripoll, una ja desapareguda, que tenen com a referència Sant Eudald. “La primera era la Germandat de Sant Eudald que, fins i els anys seixanta o setanta del segle passat, donava uns diners entre els seus socis en cas de malaltia gràcies al pagament d'una quota. Aleshores, es va dissoldre fonent-se en una altra entitat. Era d'ajuda mútua entre els associats, que solien ser obrers”. Una altra associació, que encara existeix “era l'Obra de Sant Eudald, que tenen cura de tot el que fa referència al Sant”. Els càrrecs, va constatar “sembla que són de caire vitalici ja que he conegut alguns membres d'aquesta associació que pertanyen a diferents generacions d'una mateixa família”.

Un fet molt important al voltant de Sant Eudald és la celebració de la seva festa, l'11 de maig, que és la Festa Major de Ripoll. Roca va destacar la importància, sobretot de l'ofici solemne dedicat al Sant on només ha faltat un any després de marxar de Ripoll. “Aquell dia –recordava- el monestir s'omple de gom a gom; hi veus gent que viu fora de Ripoll, com jo mateix, i que només ens trobem allà”. Un detall que, segons Àlex Roca, indica el relleu d'aquest acte és que “els mossens que són fills de Ripoll, especialment si

el dia de l'ofici és entre setmana i no han de dir missa a les seves parròquies, es troben tots a oficiar la missa de sant Eudald". Aquest és l'esdeveniment litúrgic per excel·lència però encara se celebra la novena, durant els nou dies anteriors, que es clou precisament amb l'ofici solemne de l'11 de maig. A part d'aquest dia, quan va a Ripoll, diu que "no puc deixar d'anar al monestir i visitar la capella de Sant Eudald". Darrerament està molt ben il·luminada, esmenta: "La van restaurar, especialment les pintures, quan es va celebrar el mil·lenari del nomenament de sant Eudald com a patró. Va ser el 2004". En aquestes ocasions, incideix, "sempre hi trobes algú que està fent el mateix que jo".

Àlex Roca acaba dient que "sant Eudald me'l sento molt meu: és el meu patró".

8.2. Entrevista a Xavier Cervera i Solà

Exregidor de l'Ajuntament de Vic. Impulsor de la recuperació dels símbols religiosos a la Festa Major de Vic

Xavier Cervera i Solà va néixer a Vic el 1966 i entre 1987 i 2003 en va ser regidor. Va ocupar diverses carteres del cartipàs municipal –fins i tot va ser tinent d'alcalde- amb una intensa labor de contacte amb els barris i el teixit associatiu. Durant aquests setze anys de la seva vida, des de la posició privilegiada que li representava el fet d'ocupar un càrrec públic, es va dedicar a impulsar la recuperació de símbols tradicionals relacionats amb la religiositat popular vigatana. Actualment, ja fora de l'exercici polític, segueix participant "com un vigatà més" de les activitats ciutadanes, en especial aquelles que són relacionades amb l'expressió oberta de la devoció, com la processó del Corpus –de la qual ha estat artífex de la seva recuperació a Vic des de fa uns dos anys-, la processó dels Dolors o dels "armats" i la processó de Sant Miquel dels Sants. Aquesta darrera és l'objectiu de l'entrevista.

La processó que té lloc el matí de la diada de Sant Miquel dels Sants, patró de Vic, i data de la Festa Major de Vic és la que marca el ritme de la resta d'activitats que s'han de desenvolupar durant aquell dia. I aquest seguici gira entorn al trasllat de les relíquies del Sant des de la seva casa natalícia fins a la catedral. Precisament, fins fa una vintena d'anys, només en quedava aquest trasllat i l'acompanyament que en feien les autoritats municipals amb el Gegants de la ciutat obrint pas. Va ser aleshores quan Xavier Cervera, que hi participava des que tenia 12 anys, va impulsar la incorporació d'elements tradicionals que havien caigut a l'oblit i que antigament tenien el seu paper en les manifestacions populars de caire religiós.

Cervera va explicar com “es va començar a aportar-hi elements de la pròpia corporació municipal com el *cavaller de Corpus*, que porta la bandera de la ciutat dalt del cavall, juntament amb dos heralds, també a cavall, que porten unes trompetes i que, tots tres, van vestits amb unes dalmàtiques¹⁹⁰ seguint el model del segle XVIII”. A aquesta primera novetat introduïda la va seguir, el 1993, la recuperació dels símbols referents a la catedral – basílica. Es van recuperar, va esmentar quan “feia cent anys de la concessió del títol de catedral – basílica a Sant Pere de Vic pel papa Lleó XIII el 1893”. En aquell moment es van restituir el tintinacle¹⁹¹ i el pavelló¹⁹², que solien sortir en la processó de Corpus, i que, quan aquesta manifestació es va deixar de celebrar, van passar a fer-ho en la processó de Festa Major. Per aquelles dates, va recordar, “també es va recuperar la imatge de Sant Miquel dels Sants que només havia sortit en una processó de tarda del mateix dia i que també va deixar de fer-se”. La imatge havia estat guardada al convent dels Trinitaris de Vic i es va recuperar per a fer-la sortir en la processó del matí de la Festa Major. “Tots aquest elements –va esmentar- els varem recuperar tot concentrant-los en l’acompanyament del trasllat de les relíquies de Sant Miquel que era la única activitat que havia sobreviscut”. Afirmar que “d’aquesta manera es va reforçar l’anada de les relíquies de Sant Miquel a l’ofici que es feia en el seu honor”.

A part d’aquests símbols esmentats també es va recuperar la recollida d’espígol al bosc per escampar-lo davant la casa natalícia de Sant Miquel i la catedral. Aquesta acció representa “una funció de purificació de l’ambient”. Cervera va fer esment que “en èpoques passades hi havia una gran falta d’higiene en gran part de la població i es provocava un ambient irrespirable, sobretot en temps de calor, i la forma de suavitzar aquest fet es feia tot escampant herbes aromàtiques que fossin florides en aquell moment de l’any; per Sant Miquel dels Sants la planta més indicada era l’espígol”. “Aquesta herba –va remarcar- té la peculiaritat que quant més es trepitja més escampa la seva olor”. S’havia donat el cas que, fins aleshores, dos ciutadans, de forma anònima, havien mantingut la tradició d’anar a buscar espígol al bosc i escampar-los davant la casa on va néixer el Sant i, quan va assumir el seu primer càrrec electe, Cervera, com va recordar, “els vaig demanar perquè ho feien; era un fet al qual mai havia parat atenció fins aquell moment, però em va interessar i m’hi van explicar; així varem recuperar la tradició tot fent una catifa d’espígol davant la casa de Sant Miquel”.

¹⁹⁰ “Dalmàtica”: 2. Túnica oberta pels costats que portaven els macers i reis d’armes. Dins: *Gran Enciclopèdia Catalana* vol. 8, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-1989 p. 436

¹⁹¹ “Tintinacle”: Emblema de les basíliques consistent en una campana col·locada al capdamunt d’un pal i que hom sol portar a les processons. Dins: *Gran Enciclopèdia Catalana* vol. 22, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-1989 p. 351

¹⁹² “Pavelló”: Conjunt de peces de tela penjades d’un punt central, a manera de tenda o dossier, destinat a cobrir un llit, un altar, etc. Dins: *Gran Enciclopèdia Catalana* vol. 17, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-1989 p. 331

En els darrers anys, l'empremta de Xavier Cerva s'ha seguit notant tot i haver deixat d'exercir de regidor i ha dirigit els seus esforços a recuperar el bestiari de Corpus. En el seu darrer any d'exercici públic, el 2002, va reparèixer l'*àliga* i el 2007 ho ha fet la *mulassa*. Aquestes dues figures pròpies del Corpus s'han sumat al seguici de Sant Miquel. Precisament, des de 2006, la celebració del Corpus de Vic torna a comptar amb una processó a la qual, evidentment, es compten els seus elements tradicionals que van ressuscitant.

Amb tots els elements descrits, la processó de Sant Miquel dels Sants respon al següent ritual. Primerament surt de l'Ajuntament –a la part alta de la ciutat- el seguici popular entre el qual es troben els membres de la corporació municipal presidits per l'alcalde; aquests fan camí cap a la casa natalícia de Sant Miquel dels Sants on, aquesta comitiva, es parteix; al centre s'hi incorpora la part religiosa de la processó. D'aquesta manera, l'ordre és el següent:

Part popular profana.- Caps de llúpia (nans) amb el conegut *Merma*.; gegants (que enguany han celebrat els seus 150 anys); *mulassa*; *àliga* (que curiosament és bicèfala); orquestra i dos guàrdies de la policia local vestits de gala.

Part religiosa.- Tintinacle; pavelló; bandera de Sant Miquel dels Sants (que cada any porta un vigatà diferent que s'anomena Miquel dels Sants); relíquies de Sant Miquel dels Sants; i la imatge del Sant (acompanyada per dues fileres d'atxes enceses) duta sobre les espatlles.

Part municipal.- cavaller de Corpus acompanyat de dos heralds dalt de cavall; membres de la corporació municipal presidida per l'alcalde seguits per la gent del poble.

Un cop ha acabat l'ofici solemne, la part popular i municipal, refan el camí. De la part religiosa les acompanya la imatge de Sant Miquel dels Sants. Les relíquies es queden a la catedral. Cervera indica que “la part més sagrada, les relíquies, es queden a la catedral”. Aquest fet, detectat en l'observació de la processó, és comentat per l'exregidor vigatà: “la gent no s'ho ha preguntat mai però, molt abans de la processó i de manera silenciosa, el reliquiari és conduït des de la catedral, on és sempre juntament amb d'altres, fins a la casa natalícia de Sant Miquel on esperen el pas de la resta del seguici”. Esmenta que “la resta de l'any, estan a la catedral i no reben cap devoció especial”. Per Sant Miquel dels Sants és quan surten i reben el gest de devoció en forma del “bes del reliquiari” i el cant dels goigs.

Xavier Cervera està orgullós de la seva aportació en benefici de la recuperació de símbols religiosos de la ciutat de Vic i es nota en les seves paraules. Reconeixia, però, que hi ha casos concrets en els quals encara hi ha feina a fer: és el cas de la recuperació

de la memòria als antics patrons de Vic, sant Llucià i sant Marcià –que van ser substituïts per Sant Miquel dels Sants el 1862- i de la qual en queden gestos molt testimonials. Va lamentar que “jo vaig intentar recuperar la festa dels sants Màrtirs que s’havia fet a la tardor però va ser una cosa molt efímera”.

8.3. Entrevista a Josep Giol i Mas

Capità dels galejadors de la Festa del Pi de Centelles

Giol va començar a galejar, nom amb el qual es defineix la participació directe en la Festa del Pi, l’any 1944 quan, als 16 anys, el seu pare el va fer començar dins la tradició familiar. Aleshores, va recordar Giol “la festa es duia dintre de les famílies amb molt de respecte. Era diferent a com és ara tot i que l’esperit de la festa s’ha seguit conservant”. Va detallar que “ha estat la relació de la gent amb la festa que la ha canviat”. D’aquesta manera es va iniciar la seva relació amb la festa: “el 1944 em vaig trobar amb una escopeta als dits i vaig començar a galejar i des d’aquell moment no he parat mai més.

La seva participació amb la festa ha estat tant llarga i intensa que des de fa any que ocupa el càrrec de capità. Sempre hi ha un capità entre els *galejadors*. Giol va dir que “ser capità no és cap mèrit, el capità és la persona més antiga entre els galejadors”. La veterania li aporta un coneixement de la festa, “de l’esperit de la festa”, i és qui marca el ritme de les diferents activitats. El seu càrrec és vitalici, acabarà quan no pugui galejar.

La festa, tal com s’ha descrit, és, en paraules del capità de *galejadors*, “la que veu el qui ve de fora però per a nosaltres, els centellencs, té un sentit més profund. Per a nosaltres és una ofrena que el poble fa a la Santa, no només la fem els *galejadors*, que som els oficials d’una missa, els sacerdots d’aquesta festa, sinó que la considerem que la fa tot el poble i que al pi hi és tothom”. De forma poètica i malenconiosa, Giol va dir que “el pi és Centelles, cada branca és un carrer, cada branquilló és una casa i cada agulla és un centellenc”. Aquesta descripció força poètica, va afirmar, “és una manera de dir que a la festa hi és tothom: els passats, els presents i els que vindran, tant si hi assisteixen com si no hi volen ser”. Aquest és el sentiment que vol transmetre a tothom que l’escolta i, sobretot, als més menuts. A casa seva guarda, d’un any per l’altre, una poma del ramell, una branca de pi i altres elements que han guarnit el pi durant la festa ja que “és una manera de fer-la present tot l’any” .

Aquest aspecte popular de la festa el relaciona amb el paper que hi juguen les autoritats polítiques; la presència d’aquestes ha anat canviant amb els anys. En temps del nacionalcatolicisme, després de la Guerra Civil, les autoritats presidien totes les activitats

del poble. Giol va dir que això ha canviat: “no treu que l'alcalde i els regidors venen a la festa a títol particular, venen al bosc i hi participen com un mes no com autoritat. La única autoritat és la del capità, que assenyala el ritme de la festa”. Ell, que precisament és el capità, se sent tant *galejador* com el que comença i creu que no ha de donar ordres perquè tothom ja sap què ha de fer.

Tot i això, existeix una organització administrativa que vetlla per a la celebració de la festa. Hi ha una junta d'11 persones. Hi ha el capità, el tinent –que haurà de substituir al capità quan aquest no pugui galejar- i 9 persones més que es van renovant, cada any, de tres en tres.

La connexió de la festa amb la figura de Santa Coloma és innegable. “*Galejar* –va afirmar Giol- vol dir *festejar* la Santa, festejar-la amb trets”. Aquest és el missatge que transmet als més joves quan accedeixen a la festa: “jo sempre dic que quan un noi festeja una noia li porta un ram; a Centelles estimem tant la nostra patrona que li portem tot un arbre. És l'ofrena de tot un poble a la seva patrona, sense distinció de qui la fa”.

Precisament, després de la missa del dia 31, diada de Santa Coloma, el capellà o el bisbe –i hi assisteix- proclama “la veneració de la relíquia”; els assistents que ho desitgen s'apropen a fer un petó al reliquiari que aquest sosté sota mateix del pi.

L'Himne de santa Coloma es va fer per una raó molt funcional. Abans, quan es pujava el pi lligat a dins l'església, es tocava la música del règim polític del moment. Giol ca recordar que per la II República era l'*Himne de Riego* i que després de la Guerra era la *Marxa Reial*. Per trencar amb aquesta vinculació es va fer un cant, que no té cap relació directe amb els goigs que hi podien haver dedicats a santa Coloma de Centelles; va ser redactat la dècada de 1940. L'actual “és un himne per a tot el poble i, quan el pi arriba a l'alçada que toca, cantem la darrera estrofa”.

El component religiós de la Festa és innegable. Giol va recordar que “és completament religiosa però això no treu que la gent que hi participa té la seva creença particular” i va constatar que “a l'ofici de Santa Coloma l'església queda plena”. I la vinculació amb Santa Coloma, la patrona de Centelles, no es pot obviar ja que “si no fos per la Santa la Festa no tindria sentit”. La relació amb la parròquia, com institució, és estreta però “al rector no li agrada gaire la Festa; la setmana abans li anem a explicar com es preveu”. Els *galejadors* vetllen pels possibles danys que es facin al temple parroquial, diu Giol, “nosaltres paguem qualsevol desperfecte que hi pugui haver”.

Nota d'agraïment

Vull agrair a mossèn Jacint Medina, Àlex Roca, Ramon Ferrer, Xavier Cervera i Josep Giol la seva predisposició a les entrevistes que he mantingut amb ells així com a la resta de persones que han aportat el seu gra de sorra al contingut d'aquest estudi.

Aquest Treball de fi de carrera és l'estació final d'un llarg trajecte.

Durant gairebé un any he estat, en aquesta estació molt ben acompanyat per Hernán Maria Sampietro Sánchez i, també, per Èlia Susanna Lopez. Vull agrair la seva guia i consell.

A finals de l'any 2001, amb la decisió de fer el segon cicle dels estudis d'Humanitats, vaig emprendre el camí que m'ha dut a descobrir nous racons del coneixement humà. Vull agrair l'acompanyament que m'han donat les meves tutores en tots aquests anys, Maribel Panosa Domingo i Eulàlia Polls Camps, i la participació de totes les consultores i tots els consultors de les diferents assignatures.